

Irakaspen sozioekonomikoak Eskozia eta Kataluniako prozesuetatik

Oskar Arantzabal Iraeta
Baleren Bakaikoa Azurmendi
Joseba Barandiaran Andueza
Gorka Bueno Mendieta
Mikel de la Fuente Lavín

IRAKASPEN SOZIOEKONOMIKOAK ESKOZIA ETA KATALUNIAKO PROZESUETATIK

Oskar Arantzabal Iraeta
Baleren Bakaikoa Azurmendi
Joseba Barandiaran Andueza
Gorka Bueno Mendieta
Mikel de la Fuente Lavin

Udako Euskal **Unibertsitatea**
Bilbo, 2017

© Udako Euskal Unibertsitatea

© Oskar Arantzabal Iraeta, Baleren Bakaikoa Azurmendi, Joseba Barandiaran
Andueza, Gorka Bueno Mendieta, Mikel de la Fuente Lavin

ISBN: 978-84-8438-648-3

Lege-gordailua: BI-1912-2017

Inprimategia: PRINTHAUS S.L., Bilbo

Azalaren diseinua: Igor Markaida

Hizkuntza-zuzenketen arduraduna: Ander Altuna Gabiola

Banatzailleak: UEU. Erribera 14, 1. D BILBO telf. 946790546 Faxe. 944793039

Helbide elektronikoa: argitalpenak@ueu.eus

www.ueu.eus

Elkar Banaketa: Igerabide, 88 DONOSTIA

Galarazita dago liburu honen kopia egitea, osoa nahiz zatikakoa, edozein modutara delarik ere, edizio honen Copyright-jabeen baimenik gabe.

Aurkibidea

ESKER ONAK.....	7
LABURDUREN ZERREDA.....	9
HITZAURREA	11
1. EUSKAL KONTU PUBLIKOAK EUROPAR BATASUNEAN,	
<i>Baleren Bakaikoa Azurmendi</i>	13
1.1. Sarrera	14
1.2. Politika ekonomikoa EAEn eta Nafarroan.....	15
1.3. EAE eta Nafarroako aurrekontuen mugak	17
1.4. Hitzarmen Ekonomikoaren hurrengo urratsak: hausnarketa.....	22
1.5. Hitzarmen Ekonomikoaren aldebikotasunaren auzia.....	23
1.6. Zenbait iradokizun	24
1.7. Ondorioak	27
1.8. Bibliografia	29
2. EUSKAL GIZARTE-SEGURANTZA SISTEMA BATERANTZ,	
<i>Mikel de la Fuente Lavin</i>	31
2.1. Sarrera	31
2.2. Gizarte Segurantzaren Eskoziaren esperientzia subiranistan.....	31
2.3. Espainiar pentsio-sistemaren ezaugarri batzuk eta azken erreformak	32
2.4. Erreformen ondorioak pentsioak lortzerakoan eta pentsioen zenbatekoan.....	34
2.5. Kapitalizazio-pentsio pribatuek banaketa-pentsio publikoen murritzeta konpentsa dezakete? Europako Batzordearen proposamenak	36
2.6. Erreserba Funtzaren agortzea	39
2.7. Gizarte Segurantzaren eta giza babeserako eskumenen lege- eta konstituzio-banaketa	40
2.7.1. Gizarte Segurantzaz eta Gizarte Laguntzaz	40
2.7.2. Aurreikuspen osagarri pribatuaz.....	42

2.8. Pentsioak EAEn	43
2.8.1. Pentsioen zenbateko eta estaldurei buruzko zenbait datu	43
2.8.2. EAeko Gizarte Segurantzaren defizita	44
2.8.3. Pentsio pribatuak.....	45
2.9. EAeko pentsio-sistemaren finantza-desorekaren arrazoiak. Bideragarria al da euskal GS sistema bat, pentsioak barne?.....	46
2.10. Euskal pentsio-sistemaren hobekuntzarako elementu batzuk.....	47
2.11. Pentsioen euskal sistema baten erronka finantzarioa	49
2.12. Bibliografia	52
 3. EUSKAL HERRIA, ESKOZIA, KATALUNIA. TESTUINGURU	
ENERGETIKOA, Gorka Bueno Mendieta	55
3.1. Zein muga ezartzen dio klima-aldaketaren kontrako borroka kontsumo energetikoari Euskal Herrian?	55
3.2. Adierazle energetiko batzuen erkaketa	60
3.3. Administrazioaren helburu energetikoak	61
3.3.1. Nafarroako Foru Erkidegoa eta Euskal Autonomia Erkidegoa	66
3.3.2. Eskozia.....	67
3.3.3. Katalunia.....	69
3.4. Karbonogabetzeranzko bidean? Hausnarketarako lerroak.....	71
 4. BANKUAK ETA BALIZKO DESLOKALIZAZIOAK. ESKOZIA	
ETA KATALUNIATIK IRAKASPENAK, Joseba Barandiaran Andueza	75
4.1. Ziurgabetasuna ez da doakoa	75
4.2. Eskozia eta Kataluniako finantza-erakundeen kasua	79
4.2.1. Erakunde handiak. Taula konparatiboa.....	79
4.2.2. Eskozia: kontingentzia-planak eta esanak	80
4.3. Zertaz ari garen bankuen deslokalizazioaz ari garenean.....	83
4.3.1. Zer dago jokoan?	83
4.3.2. Finantza-sistemarekiko konfiantza eta moneta: hiruna gako.....	84
4.3.3. Diru-batasuna ote aterabidea?.....	90
4.4. Irakaspenak	92
4.5. Bibliografia	93

5. PIKETTY-REN TESIEI EKARPEN BAT: ESKOZIA ETA GINI KOEFIZIENTEA. ABERASTASUNAREN BANAKETA

OREKATUAZ, Oskar Arantzabal Iraeta	95
5.1. Sarrera: « <i>Kapitala XXI. mendean</i> »	95
5.2. $r > g$	96
5.3. Kapital eta sarreren arteko dinamika	97
5.4. Egitura eta desoreka	99
5.5. Kapitala arautzen XXI. mendean	100
5.6. Gini koefizientea	101
5.7. Heterogeneotasunak	105
5.8. Erakunde «mentalak».....	106
5.9. Irakaspenak	108
5.10. Bibliografia	111

HITZOSTEA: SUBJEKTU POLITIKOAREN ERAIKUNTZA.....113

Esker onak

Ziurrenik, modu batera edo bestera, denok gara denon zordun. Talde-lanean aritzeak baditu bere abantailak horratik eta, konturatu gabe, aurreikusten ez genituen lekuetara iritsi gara ia hiru urtez luzatu den ibilaldi aberasgarri honetan.

Aberastasun hori, ahalik eta modu orekatuenean banatzeko, gutxienez honako hauek aipatu beharrean gaude. Liburuan agertzen ez badira ere, bidelagun izan ditugu Txente Rekondo, Adrian Zelaia eta Joseba Felix Tobar-Arbulu. Liburuan, modu ezkutuan bada ere, agertzen direnak Yolanda Mendiola eta Aitor Bengoetxea ditugu, zenbait zatiren auzolaneko itzulpen juridikoarekin lagundu dutenak. Iñaki Erauskin, bibliografia osagarria erraztu zigulako. Eta, azkenik, azkenak izan gabe, UEUn zeregin neketsu hauetan diharduten guztiak: Gidor Bilbao, Nekane Intxaurtza, Ander Altuna eta Igor Markaida.

Guztioi, eta beharbada ahaztu zaizkigun beste batzuei, gure eskerrik beroenak neguko hotzak hurbiltzen ari zaizkigun honetan.

Laburduren zerrenda

BEG	Berotegi-efektuko gasa
BEZ	Balio erantsiaren gaineko zerga
BGAE	Borondatezko gizarte-aurreikuspeneko entitateak (EPSV)
BPG	Barne-produktu gordina
DSBE	Diru-sarrerak bermatzeko errenta (RGI)
EAE	Euskal Autonomia Erkidegoa
EAlF	Ekonomia Aplikatuko Ikerketarako Fundazioa (FEDEA)
EB	Europar Batasuna
EBZ	Europako Banku Zentrala
EDB	Europar Diru Batasuna
EEE	Energiaren Euskal Erakundea (EVE)
EFAI	Erantzukizun Fiskalaren Autoritate Independentek (AIRF)
EGAB	Euskadiko Ekonomia eta Gizarte Arazoetarako Batzordea (CES-KES)
EHP	Egonkortasun eta Hazkunderako Paktua (PEC)
EKES	Europako Komite Ekonomiko eta Soziala
ELGA	Ekonomia Lankidetzeta eta Garapenerako Antolakundea (OCDE)
GBP	Great Britain Pound, Erresuma Batuko libera esterlina
GS	Gizarte Segurantzaren (SS)
GSDO	Gizarte Segurantzaren Diruzaintza Orokorra (TGSS)
GSLO	Gizarte Segurantzaren Lege Organikoa

HBOS	Halifax Bank Of Scotland
HEH	Hego Euskal Herria
IBE	Intserzioa bermatzeko errenta (RIS)
IGB	Ikerketa, Garapena eta Berrikuntza
INE	Instituto Nacional de Estadística (Espainiako Estatistika Institutua)
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change, Klima Aldaketari buruzko Gobernuarteko Taldea
JF	Jasangarritasun-faktoreak
AEFLO	Autonomia Erkidegoak Finantzatzeko Lege Organikoa
KAIS	Kapital aldakorreko inbertsio-sozietatea (SICAV)
KPG	Kontribuzio-pentsioen gastua
LPI	Lanaren prezioen indizea
NBE	Nazio Batuen Erakundea
NDF	Nazioarteko Diru Funtza (FMI-IMF)
NHS	National Health Service (Erresuma Batuko Osasun Zerbitzu Nazionala)
PECAC	Pla de l'Energia i Canvi Climatic de Catalunya
PFEZ	Pertsona fisikoen errentaren gaineko zerga
RBS	Royal Bank of Scotland
SNP	Scottish National Party (Eskoziako Alderdi Nazionala)
SZ	Sozietateen gaineko zerga
TER	Total Expense Ratio
WTO	World Trade Organization
ZB	Zerga bereziak

Hitzaurrea

2014ko udazkenean ezohiko bi gertakari jazo ziren Europar Batasunaren baitan. Irailaren 18an Eskoziak independentzia-erreferenduma burutu zuen Erresuma Batutik aldentzeko ala ez (*Should Scotland be an independent country?*); azaroaren 9an, berriz, Kataluniak bere etorkizun politikoari buruzko kontsulta gauzatu zuen Espainiako Erresumarekiko harremanetan (*Vol que Catalunya esdevingui un Estat? Vol que aquest Estat sigui independent?*).

Biak ala biak lotuta zeuden herri-nazio bakoitzak, hirurehun urte lehenago (1707an eta 1714an, hurrenez hurren), galdutako burujabetza berreskuratzeke prozesuan. Norberaren gobernu zentralarekin adostua izan ala ez, galderen argitasuna alde batera utzita, emaitzen irakurketak ere halakoak izan ziren: Eskozian parte-hartzea % 85 inguruan kokatu zen (% 55 aurka eta % 45 alde); Katalunian, berriz, % 33an (horietatik % 81 estatu independentearen alde). Urruti geratzen zen Mendebaldeak izan zuen Québeceko lehen esperientzia subiranista modernoa, bai geografikoki baita kronologikoki ere (1980an lehena eta 1995ean bigarren erreferendumarekin, azken horretan % 50,5 aurka eta % 49,5 aldeko emaitzarekin).

Euskal Herrian egin dira gaiari lotutako mintegiak, bai ikuspegi juridikotik (Eusko Ikaskuntza) baita politikotik ere (Gure Esku Dago); nolahi ere, ikasgai sozioekonomikoetan hankamotz genbiltzan. Horrela, 2015eko uztailaren 16an UEUK Eibarren duen egoitzan horri erantzuteko jardunaldi xume bat antolatu genuen ekonomialari talde baten ekimenez. Gure kezken artean, besteak beste, hauek zeuden: zergak (gure kontzertu ekonomikotik Europaren harmonizazio fiskaleraino), pentsioak (publiko-pribatu eta iraunkortasunaren eztabaida), energia (fosilak eta berriztagarriak), finantza-sistema (bankuen deslokalizazio-mehatxuak), moneta (euroa, libera, propioa), aberastasunaren banaketa (kapital eta lanaren errentak estatuaren dimentsioari lotuak)... Horiek jorratu genituen apurrak, jakitun gai guztien lanketa ezinezko bezain interesgarria zela (defentsa-gastuak eta armada, nazioarteko harremanen korapiloak, monarkia ala errepublika...).

Nabarmendu beharra dugu bistakoa dela, bai Eskozian bai Katalunian, azken urte hauetan hausnarketa ugari bezain aberatsa egin dela arlo sozioekonomikoari dagokionez. Horregatik, hain zuzen ere, herri honi gogoeta egiteko gonbidapen gisa aurkeztu nahi dugu gure lantaldearen ekarpen txo hau. Ez gehiago, baina ezta gutxiago ere.

Proiektua martxan jarri genuenetik munduak buelta asko eman ditu eta, testuak bi urteko atzerapenaz datozela ematen badu ere, orri hauen irakurlea azkar ohartuko da sekulako gaurkotasuna irabazi dutela bietan ala bietan. Izan ere, 2016ko ekainaren 23an Erresuma Batuak Europar Batasunetik ateratzeko bozkatu zuen erreferendumean (*Brexit* bezala ezagunago dena, % 52 alde eta % 48 aurka), Eskoziari bigarren independentzia-erreferendum baten ateak irekiz (han % 38 alde eta % 62 aurka agertu baitzen). Kataluniak bere aldetik kontsulta zena erreferendum-deialdi bihurtu du eta parte hartzeko gonbitea luzatu herritarrei 2017ko urriaren 1erako¹.

1. Liburu honen edizioa kontsultaren dataren aurretik itxi zen.

1. Euskal kontu publikoak Europar Batasunean

Baleren Bakaikoa Azurmendi

LABURPENA

Artikulu honetan Hego Euskal Herrian (HEH) politika ekonomiko autonomia egikaritzeko dauzkagun lanabesak aztertuko dira. Abiapuntu gisa, aitortu behar da gastu publikoaren aldetik autonomia osoa dagoela, baina denboraren poderioz Europar Batasuna esparru hertsia ipintzen ari zaizkie bere estatu kideei eta, ondorioz, HEHn ere murrizketak oso nabarmenak izaten ari dira. Sarrera publikoen ikuspegitik, Itun Ekonomikoaren arabera, sozietateen gaineko zerga (SZ) erabilgarria da enpresa-inbertsioak sustatzeko, baina mugak berehala azaltzen dira estatu-laguntzaren arloan sar baitaitezke eta, ondorioz, debekatuak, zigorrik jaso nahi ez bada. 1993tik hona EBk tratatu eta itun ugari onetsi ditu defizit eta zor publikoaren inguruan, eta arau horiek erabat urritu dituzte HEHko eskumenak aurrekontu publikoak eratzeko garaian; beraz, neurri horiek eragina izan dute HEHn, baina beti Espainiako Estatu zentraletik pasata, ez zuzenean Bruselak aginduta.

Lan hau lau zatitan banatuko dugu. Lehenengoan sarrera moduko bat egingo dugu, non aztertuko baita edozein erakunde publikok duen eskumena politika ekonomiko autonomia egikaritzeko. Halaber, politika ekonomiko hori eskari eta eskaintzaren aldetik aztertuko da.

Hurrengo atalean, zehazki, HEHn azken urteetan gauzatu diren neurriak ikusiko dira, bai eta izan dituzten ondorioak ezagutu ere. Hirugarren epigrafean Espainiako Gobernuak eta Europar Batasunak ezarri dituzten aurrekontu-murrizketak aztertuko dira, azken finean EBk erabakitzen baitu gure kontu publikoetan, baita gizarte-gastuei dagokienez ere, baina beti Espainiako Estatuaren galbahetatik igarota, ez zuzenean Bruselak aginduta. Azkenik, Itun Ekonomikoa aldebikotasun-hitzarmen gisa eztabaidatuko dugu eta zenbait iruzkin ere egingo ditugu Katalunia eta Eskoziak Albaren inguruan.

Gako-hitzak: sozietateen gaineko zerga, defizit publikoa, zor publikoa, Itun Ekonomikoa, aurrekontu publikoa

1.1. SARRERA

Artikulu honen xedea aztertzea da, batetik, Euskal Autonomia Erkidegoak (EAE) eta Nafarroako Foru Autonomiak beren politika ekonomikoa gauzatzeko dituzten eskumenak, eta, bestetik, noraino baldintzatzen duten politika ekonomiko hori arautegi komunitarioak eta estatukoak. Printzipioz, bai 1979ko Autonomia Estatutuak bai Nafarroako Hobekuntza Foralerako legediak ahalmen ugari jasotzen dituzte politika ekonomiko autonomoa gauzatzeko. Horretarako lanabes egokiak dira EAEko Itun Ekonomikoa eta Nafarroako Hitzarmen Ekonomikoa. Lan honetarako bi zerga-sistema horiek baliokideak dira, eskumen bertsuak jasotzen baitituzte.

Lanari ekin aurretik azpimarratu nahi dugu politika ekonomikoa bi bide diferentetik gauzatu daitekeela: eskari orokorra jomugan hartuta eta eskaintza orokorra jomugan hartuta (Bakaikoa eta Morandeira, 2012).

Eskari agregatua XX. mendeko hogeita hamarretako Depresio Handiarekin abian jarri zen jardura ekonomikoan eragite aldera eta John Maynard Keynes izan zen asmatzaile eta diseinatzailea. Keynes eta haren jarraitzaileen arabera, eskari agregatua, lehenik, kontsumoak osatzen du, zeina hiritarrek eskuratzen dituzten errenten arabera baita; gero, enpresarien inbertsioak, zeina interes-tasen eta negozioaren aurreikuspenen arabera finkatzen baitira; ondoren, gobernuaren gastu publikoen arabera, zeinak, hein batean bederen, diskrezionalak baitira, baina nolabaiteko automatismoarekin, eta, azkenik, esportazio eta inportazioen arteko diferentzia ere eskari agregatuaren kalkulu horretan sartuko da. Oro har, lau osagai horiek dira eskari agregatuaren aldeak.

Bestalde, eskarian moneta-politikaren bidez eragin daiteke. Moneta-politika gauzatu daiteke diru-masa aldatuta, eta, ondorioz, interes-tasa mugituko da. Modu horretan, familien eta enpresarien kontsumo-mailan eta inbertsioak egiteko gogoan eragin dezake moneta-politikako neurri horrek; ondorioz, eskari agregatuaren bi osagai garrantzitsuren gain eragingo lukete eta ekoizpen orokorra eta enplegua sustatu, baita moteldu ere, hori bada lortu nahi den helburua. Aurrekontu-funtsak desenpleguaren ondorioak arintzeko erabiltzen badira, enplegurik gabekoak sarrera duinak izatera heltzen badira, kontsumo-mailari eutsi ahalko diote; berdin gertatuko da erretiratuen pentsioak egokiak badira, baita PFEZ aurrerakor eta birbanatzaileak badaude ere. Jardura ekonomikoan eragiten baldin badugu aipatu lanabes horiekin, gai izango gara ziklo ekonomikoaren une larrietan egoera eramangarriagoa izaten, azken finean, estatu baten zereginik hoberenak une oro bere hiritarren ongizatea sustatzea edo mantentzea izan behar baitu.

Eskaintza ere erabil daiteke jardura ekonomikoan eragiteko. Eskaintzak bere eskari propioa sortzen duela dio Say-ren legeak. Laburbilduta, lortzen baldin badugu herrialde bateko ondasun eta zerbitzuak handitzea, bat-batean horien gaineko eskaria doituko da, harik eta ekoitzi diren ondasun eta zerbitzuen gehigarriak merkatutik desagertu arte. Beraz, merkatuak garbituta geratuko dira, baina langile gehiago

enplegatuta eta ekoizpen orokorra hazita. Teoria hori alboratuta egon zen eskariaren aldeko keynestar teoria nagusi zen bitartean (1945-1975), hau da, «kapitalismoaren urrezko garaian».

Hirurogeita hamarreko hamarkadaren hasieran, garai hartako ekonomia fenomeno berriak ezagutzen hasi zen eta orduan azaleratu ziren kritika gogorrak keynestar politiken aurka; izan ere, estatuak protagonismo larregi hartu omen zuen jarduera ekonomikoan eta hori krisialdi berriaren ziotzat hartu zuten. Horrela, liberalismo berria (neoliberalismoa) lehiatzen hasi zitzaion keynestar ereduari, pentsamendu ekonomiko menperatzaile bilakatu zen arte. Pentsamendu hori landu zutenen artean Hayek eta Friedman ditugu, baina Arthur Laffer-ek konbentzitu zuen Ronald Reagan eta haren aholkulari errepublikanoak eskaintzaren gaineko politikak abian jartzeko. Teoria horren arabera, ekoizpen-kostuak apalduko dira eta ondorioz ondasunen prezioek behera egingo dute, esportazioak areagotu eta urte horietan zegoen inflazio-garaia galgatuko zen. Erresuma Batuan Thatcher anderearekin hasiko dira eskaintza hobetzeko politikak egikaritzen, horrela itxaron baitzuten hirurogeita hamarreko inflazio kezkarria kontrolpean ipiniko zutela.

Eskaintzaren aldeko politiken helburua ekoizpen-kostuak apaltzean datza, bereziki lan-kostuak. Hori dela-eta, langileen sindikatuak ahuldu nahiko dira, alokairuan negoziazio-ahalmena urritzeko. Bide batez, enpresa publikoen pribatizazio andana abian jarriko da, jabetza pribatuak hobekiago kudeatu ei duelako. Ikerketa eta garapena sustatuko dira ekoizpena areagotzeko, eta abar.

1.2. POLITIKA EKONOMIKOA EAE-N ETA NAFARROAN

Begi-bistakoa da EAEk eta Nafarroak ez daukatela inongo eskumenik diru-politika egikaritzeko, Europako Banku Zentrala sortu aurretik eskumen hori Espainiako Bankuak baitzeukan 1978ko Konstituzioaren arabera. Behin eskumen hori Europako Banku Zentralera transferituta, logika osoarekin EAE eta Nafarroa lehen bezala geratu ziren euroa zirkulazioan ipini ostean, hau da, eskumen monetariorik gabe.

Hala ere, EAEk eta Nafarroak eskumen handiak dituzte gizarte-gastuak egikaritzeko. Gastu horiek despenplegu, gutxitutako pertsona, laneratzeko pertsona, emakume eta abarri lagundu ahal izateko dira. Halaber, hezkuntza eta etxebizitzarako politikak gauzatzeko eskumenak ere egon badaude. Aipatzekoa da EAEn intsertzioa bermatzeko errenta (IBE), zeinaren bidez bizitzeko sarrera nahikorik ez dutenek diru gehigarriak eskuratuko baitituzte oinarritzko beharrianak estaltzeko. EAE da, hain zuzen, era horretako errenta duen erkidego bakarra eta 64 mila pertsona inguru profitatzen dira (Herria 2000 Eliza, 2015).

Bestalde, EAEk edo Nafarroak zor publikoa jaulki dezakete, baina bertako jarduera ekonomikoan inbertitzeko, hain zuzen, EAEko Autonomia Estatutuaren 45.2 artikulua eta EAEko Erakundeen arteko Harremanak arautzen dituen 27/1983

Legearen (Lurralde Historikoen Legea) 27.2 artikulua jasotzen duten bezala. Era horretan, lortzen diren funtsak inbertsio publikoetan erabiliko dira eta zor horrek sortuko dituen amortizazio kopuruak eta interesek ezin izango dituzte gainditu bi arau horiek ipinitako portzentajeak eta, bide batez, Estatuaren kreditu-politikarekin bat etorri beharko du jaulkipen horrek. Laburbilduta, zor publikoa jaulkitzeko legezko mugak daude eta inbertsio publiko errentagarriak egiteko erabiliko dira.

Eskaintzaren aldetik aztertuta, EAEk eta Nafarroak lanabes garrantzitsuak dauzkate erabilgarri. Esaterako, lanabes horietako bat enpresa-proiektuetarako diseinatutako inbertsio-laguntzak dira. Laguntza horien artean azpimarratuko ditugu laurogeita hamarretako Ekimen eta Garapen egitarauak; garai haietan euskal ekonomia krisialdi gogor batean murgilduta zegoen eta egitarau horiek indarrean sartu ziren Europar Batasunaren arauen barnean. Horrela, enpresa-proiektu batek baldintza batzuk betetzen bazituen, hala nola denboraldi batean enpresa lurralde horretan egotea eta gutxieneko lanpostu kopuru bat modu iraunkorrean sortzea, Eusko Jaurlaritzak inbertsio horren portzentaje bat ipin zezakeen inbertsio-proiektuan Europako legedia hautsi gabe. Bi egitarau horiek EAEko enpresa handienei zuzendurik zeuden, enpresa traktoretzat hartzen zirelako. Bidenabar, enpresa txiki eta ertainentzat ere bazeuden zenbait diru-laguntza: hobariak kredituentzat, teknologia berriak erabiltzeko, langileen formakuntzarako, eta abar. Laguntza oro euskal erakundeek aurrekontuen gain zeuden eta EBk onespena besterik ez zuen ematen.

Laguntzak zergen bidez ere bideratuko dira. Izan ere, Espainiako Estatuak autonomia-erkidego orok baino eskumen handiagoak dauzkate EAEk eta Nafarroak beren zerga-sistemetan txertatuta (Bakaikoa, 2007). Horrela daude jasota indarrean dauden Itun eta Hitzarmen Ekonomikoetan. Horrela, enpresen sozietateen gaineko zerga, bai EAEn bai Nafarroan, hitzartutako zerga bat da, EAEko lurralde bakoitzean bertako Batzar Nagusiek arautuko dute eta Legebiltzarrak Nafarroan. Halaber, arautegi hori enpresei aplikagarri izango zaie, lurralde horietan eragiketa gehienak burutzen baldin badituzte, eta arautegi hori lurralde komunekotik bereiziko da. Hots, zerga-azpisistema bereziak izango dira EAEkoa eta Nafarroakoa estatuko zerga sistemaren barruan, azpiestatuak balira bezala (Zubiri, 2000).

Eskumen hori dela-eta, sozietateen gaineko zergaren oinarri zergagarriaren kalkulua, zerga-tasa eta kenkariak desberdinak dira lurralde komunean eta foru-lurraldeetan. Eskumen horren erabilerak arazo ugari sortu ditu EAerentzat, ez hainbeste Nafarroarentzat, hurbileko administrazio publikoek (mugako autonomia-erkidegoak, enpresarien elkargoak, eta abar) eta erakundeek estatu-laguntzat hartu baitute eta epaitegietara jo dute, behin baino gehiagotan, estatuan zein EBn.

Azkenean, EBko Epaitegiak bere sententzia kaleratu zuen eta ezerezean geratu ziren salaketak. Hala ere, EAEk edo Nafarroak zenbait baldintza bete behar zituzte estatu-laguntzak ez direla kontsideratzeko: 1) EAEk (kasu honetan EAEko Batzar Nagusiek) eskumena izatea zerga-arau autonomoak onesteko; 2) EAEk izatea

ekimena zerga-arauak onesteko, botere zentralak zerikusirik izan gabe ekimen horretan; eta 3) zerga-arau horren ondorioz sarrera publikoak urritzen baldin badira, estatuko funtsek ez dute konpentsatuko diru-murrizketa hori. Hiru baldintza horiek EAEn betetzen dira eta, ondorioz, Batzar Nagusiek eskumena daukate zerga-arauak emateko eta horiek legezkoak izango dira. Sententzia hori Azoreetarako eman zen eta haren aplikazioa da EA Erentzat erabili zena. Beraz, gauza bera izango litzateke Nafarroaren kasurako.

Behin EBren jarrera ezagututa, Hitzarmen Ekonomikoa EA Erentzat eta Nafarroarentzat pribilegioa zela defendatzen zutenak argudio ahulagoekin geratu ziren, baina oraindik badaude, egon ere, alderdi politikoak Hitzarmen Ekonomikoaren aurka daudenak eta bertan behera utzi nahi dutenak: Ciudadanos eta lehen UPyD.

Gastu publikoarekin lotuta ere ikerketa, garapen eta informazioan (I+G+i) gauzatutakoak ditugu. Azken urteetan zehar eskatu ostean, finean, gobernu zentralak amore eman zuen eta EAEk eskuratu zituen eskumen horiek. Ondorioz, politika autonomia gauzatzea ahalbidetzen du I+G+i-aren arloan.

Ameriketako Estatu Batuen eta Japoniaren garapen-maila eskuratu ahal izateko helburuarekin, EBk onetsi zuen Lisboako Akordioa (2000) izenaz ezagutzen dena. Horretarako, Europako herrialdeetan I+G+i-an 2010erako BPGaren % 3 gastatu behar zen, ezaguna baita herrialde bateko krisi ekonomikoaren gorabeherak hobekiago kudeatzen direla zenbat eta sendagoak izan gastu horiek. Eusko Jaurlaritza irmo hasi zen xede horretara iristeko asmoarekin, baina oraindik % 2tik ez da pasatu, eta azken urteetan behera egin du. Gainera, Estatuko politikak ere ez du batere laguntzen, 2008tik murriztu besterik ez baita egin arlo horretan.

1.3. EAE ETA NAFARROAKO AURREKONTUEN MUGAK

Azpimarratu behar da EBk ez duela eskumen zuzenik bere estatu kideetako zergen gain. Estatu kideen aurrekontuen gain eskumena dauka, baina ez haien zerga-sistema aldatzeko. Arlo horretan, salbuespen gisa, balio erantsiaren gaineko zerga (BEZ) dugu; izen ere, EBko kide bilakatu aurretik estatu kide gaiak BEZa indarrean jarri behar du; hala ere, EBk ezin du behartu estatu kide bat BEZaren zerga-tasa zehatz bat ones dezan, nahiz azken bolada honetan esku-hartze nabarmena izaten ari den zergen gain jarduteko, defizit publikoa eta zor publikoa murrizte aldera.

Baina EBko estatu kideen aurrekontuen gain eragina dauka EBk eta ez eragin xumea, batik bat euroa zirkulazioan duten estatuetan edo eurogunean. Horrela, 1993an Batasun Ekonomiko eta Monetarioaren Tratatu edo Maastrichteko Tratatu onetsi zenean, euroa indarrean ipini nahi zuen edozein herrialdek zenbait baldintza bete behar zituen euroaren eremuan sartu ahal izateko. Baldintza horiek ekonomikoak eta aurrekontu publikoen gainekoak ziren, eta estatu kideen autonomia ekonomikoa eta finantzarioa murrizten hasi ziren. Izan ere, euroaren eremuan

egoteko, administrazio publiko orotako defizit publikoak BPGaren % 3tik behera egon behar zuen eta haien zor publikoa BPGaren % 60 baino apalagoa. Bazeuden, egon ere, beste baldintza ekonomiko batzuk: inflazio-tasa, interes-tasa eta abar. Hala ere, aurreko bi parametro horiek gaur egun ere indarrean jarraitzen dute. Horrela, euroa indarrean jarri aurretik gastu publikoen murrizketei ekin zitzairen, batik bat gizarte-gastuei, hala nola pentsioak, langabetuen diru-laguntzak, osasungintzakoak, hezkuntzakoak, etxebizitzakoak eta abar. Laburbilduta, hiritar xumeak ondorio larriak pairatzen hasi ziren euroa indarrean jarri nahi zuten estatuetan. Hala ere, gizarte-ondorio kaltegarriak pairatu behar zituzten hiritarrei ez zitzairen ondo esplikatuta eta are gutxiago galdetu euroa onartu ala ez.

Europar Batasuneko agintariak ohartu ziren euroa ezartzeko egutegia aurrera zihoala eta indarrean ezarri nahi zuten estatu kideek ez zituztela 1993ko Tratatuak eskatutako baldintzak betetzen. Lau urte berantago, 1997an alegia, EBk onetsi zuen Egonkortasun eta Hazkunderako Tratatu edo Amsterdameko Tratatu, non isunak aurreikusi baitziren baldintza horietara heltzen ez ziren estatu kideentzat. Baldintza horiek, gainera, zorroztu egin zituzten. Horrela, defizit publikoaren sabaia BPGaren % 3an finkatu zen, ekonomia normaltasunean zegoenerako. Zenbaki hori gainditu zitekeen, Europako Batzordearen baimenik gabe, BPGaren hazkunde negatiboak % 2 pasatzen bazuen, eta beste kasuetan, Batzordearen baimena beharko zuen, hain zuzen BPGaren hazkunde negatiboa % 0,75 eta % 2ren artean bazegoen. Bestalde, aurreikusitako isunak oso handiak ziren eta eragin oso negatiboak izango zituzten jadanik kaltetutako estatu kideentzat izango zirelako. Baina ez da ahaztu behar kide ororentzat ez zirela berdin aplikagarri. Izan ere, Frantziako Estatuak eta Alemaniak ez zituzten bete baldintza horiek 2004 eta 2005ean eta, hala ere, ez zuten jasan isunik. Laburbilduta, zigorrak herrialde txiroenak eta garapen apalenak izandako herrialdeek pairatuko zituzten, ez EBn agintzen dutenak.

Aurrekontuetako defizit publikoei eusteko helburua zela-eta, Espainiako Legebiltzarrak, 2001ean, Aurrekontu Egonkorreko Legea edo abenduaren 12ko 18/2001 Legea onetsi zuen. Hasiera batean, Euskal Autonomia Erkidegoa estatuko beste edozein erkidego bezala tratatzen zuen aipatu legeak, Estatu zentralaren eta EAEren arteko finantza-harremanak espresuki aipatzen ez zirelako, nahiz harreman horiek, errealki, kupo eta doikuntzen bidez gauzatzen ziren. Azkenean, Itun Ekonomikoa era malguagoan ulertu zen eta irakurketa zabalago horren bidez aurrekontu-defizita negoziatu ahal izan zen Itun Ekonomikoak dioenaren arabera, baina betiere aurrekontuen oreka helburu bihurtuta, arau komunitarioek eskatzen zuten bezala. Aipatu lege hori 2012ko apirilaren 30 arte indarrean egon zen, hain zuzen, apirilaren 27ko Aurrekontu Egonkortasun eta Finantza Jasangarrien Lege Organikoa edo 2/2012ko Legea onetsi arte. Nafarroak, EAEk ez bezala, ez zuen arazorik izan Hitzarmena ulertzeko moduan.

2/2012 Lege Organikoaren edukiak jasotzen dituen gaien artean azpimarragarriena da jabetzea Konstituzioaren 135. artikulua garapena dela, non

lehentasuna ematen baitzaie finantza-erakundeei zorren interesak eta printzipala kobratzeko. Hain zuzen, lege horren 14. artikulua erabateko lehentasuna ematen die ordainketa horiei Estatuaren gainontzeko gastuen aurrean. Horrela, gobernu zentralak urteko gastuak finkatzeko unean, aurrena finantza-erakundeak kontuan hartuko ditu, edozein eratako gizarte-gastuen kaltetan. Beraz, hor ikusten dugu zer-nolako menpekotasuna duen gobernu batek finantza-erakundeekiko.

Bestalde, ezin dugu ahaztu 2008an Atzeraldi Handia hasi aurretik estatu-aurrekontu gehienek superabita zutela eta erraztasunez betetzen zituztela europar arauak, baita Estatuok ere gai honetan. Behin ekonomia atzeraldian sartu ostean, «adreilu»aren espekulazioak sabaia jo ondoren, aurrekontuen superabit horiek berehala desagertu ziren eta epe luzeko defizit kezkarriak azaldu. Krisi ekonomikoa hain zen sakona (Krugman, 2009), gobernu zentralak eta autonomia-erkidegoek finantza-funtsetara jo behar izan zuten gastu publiko gehigarriari aurre egiteko eta, ondorioz, defizit publikoek BPGaren % 10 gaitu zuten, Espainiako Estatuok barne, alarma sortuz Europako agintarien artean. Halaber, Espainiako Estatuok zor publikoak ere gora egin zuen eta bere BPGaren % 100era hurbildu.

Adibide gisa, azpimarragarria da 2012an Europako Batzordeak eskatu ziona Espainiako Estatuari defizitaren inguruan. Izan ere, onetsi zitzaion administrazio publiko ororentzat BPGaren % 6,30eko defizit publikora heltzea eta defizit hori horrela banatu zuen gobernu zentralak: administrazio zentralak % 3,5, autonomia-erkidegoek % 1,5, udalek % 0,30 eta Gizarte Segurantzak % 1. Alabaina, autonomia-erkidegoei portzentaje diferenteak ipini zitzaizkien eta EAERI bere BPGaren % 1,2 eta kopuru bera Nafarroari. Horrela, garbi geratzen da aurrekontuak eratzeke orduan zer-nolako autonomiaren galera gertatzen den, guztia EBk finkatzen baitu eta administrazio zentralak behartzen baititu autonomia-erkidegoak, horien artean EAE eta Nafarroa. Beraz, atal horretan garbi ikusten da EAE eta Nafarroaren menpekotasuna Espainiako Estatuarekiko; independenteak balira, defizit hori Bruselak markatutakoa izango bailitzateke, kasu horretan BPGaren % 6,30 izango zen eta ez % 1,2koa.

Geroztik, urtero, EBk finkatu dio Espainiako Estatuari aurrekontu orokorretan izan dezakeen defizit publikoa, eta gobernu zentralak EAERI eta Nafarroari diktatzen die noraino hel daitekeen beren defizit publikoa. Hurrengo urteetarako ere, autonomia-erkidego ororen defizit publikoak finkatu ditu gobernu zentralak; EAERentzat 2016rako bere BPGaren % 0,7 izan zen, 2017rako % 0,6, 2018rako % 0,3 eta defizitik ez du egon behar 2019an. Beraz, gardenki geratzen da gobernu zentralarekiko menpekotasuna. Izan ere, estatu independentea izanez gero, Bruselak —horrek erakusten digu zer-nolako defizit demokratikoa daukagun EBn— zuzen-zuzenean diktatuko liguke zenbateko hori, Espainiatik igaro gabe: independentea izatearen abantailak. Hauxe da XXI. mendeko independentziak esan gura duena: Espainiako gobernu zentralak eskumenik ez izatea EAEko edo Nafarroako erabaki politikoetan, ez gizarte-gaietan ez ekonomikoetan.

Aipatu bezala, Europar Batasuneko agintariak ohartuta zeuden zailtasun handiak zeudela 1997ko Aurrekontu Egonkortasun eta Hazkunderako Ituna betetzeko. Horregatik, 2012ko martxoaren 2an, EBko estatuburu eta gobernuburuek, Britainia Handikoak eta Txekiar Errepublikakoak kenduta, Ekonomia eta Diru Batasunean Egonkortasun, Koordinazio eta Gobernantzako Tratatu onetsi zuten. Testu horrek jasotzen du aurrekontuen egonkortasuna babestu behar dela edozein egoeraren aurretik eurogunean. Laburbilduta, estatu kideen aurrekontuak zuhurki bete behar direla azpimarratuko da, inor ez dadin desbideratu.

Hitzarmen hori hiru ardatzetan oinarritzen da. Lehenengoa aurrekontu-hitzarmen bat da euroguneako estatuek onetsi zutena aurrekontu-orekara heltzeko edo superabita erdiesteko; testu hori sinatu zuten euroa indarrean duten estatuek. EBk onetsitako araudia zenez, estatu kideek ere gauza bera egin behar zuten eta Espainiako Estatuak jadanik etxeko lanak eginak zeuzkan, horretarako Konstituzioaren 135. artikulua erreformatu baitzuten, ezkutuan izan bazen ere, 2011ko irailean; erreforma horretan onartu zen egitura-defizitaren beheko muga BPGaren % 0,5 izango zela, nahiz zenbait egoeratan zifra horiek alda zitezkeela aurreikusi. Azkenik, Hitzarmenak jasotzen zuen, edukia ez bazen betetzen, isun ekonomikoak ezarriko zitzaizkiela desbideratutako estatu kideei.

Doktrina *ordoliberal*aren arabera, euroguneako estatuen arteko hitzarmen horrek aurrekontuak arrastoan jarri nahi ditu baldintza ekonomiko egokiak sortzeko eta, ondorioz, haien ekonomiak hazkunde-bidean sartu ahal izateko, aurrekontuen balantzeak hobetzeko eta ikusgarri gera dadin europar ekonomiaren sendotasuna nazioarteko diru-merkatu lehiakorretan: austeritate hazkorraren predikua da. Hau da, oraindik, garai honetako doktrina ekonomiko nagusia da, baina ikusten ari gara oker daudela agintari ekonomiko gehienak. Hori da agintarien *desideratuma*, nahiz errealitateak beste zerbaitek erakusten duen (Blyth, 2014).

Aipatu hitzarmenaren bigarren ardatzean, EB osatzen duten estatu kideen politika ekonomiko diferenteak konbergitzeko neurriak aurreikusten dira; batik bat zor publikoaren jaulkipenak koordinatu nahi dira eta ezarri den egutegia betetzea ziurtatu, behar diren erreformak burutuz politika ekonomikoaren arloan. Halaber, euroguneako gobernantza indartu nahi da. Laburbilduta, hitzarmen horrek lanabes egokia izan behar du EBk garapen ekonomiko jasangarria ahalbidetze eta sinesgarritasuna eskuratze aldera diru-merkatuetan, inbertitzaileen konfiantza ziurtatzeko.

Europar eta estatu kideen arautegi hauek guztiek estatu-aurrekontuen filosofia erabat aldatu zuten, kontuan izanda oraindik eduki keynestar ugari zituztela. Izan ere, berriro, aurrekontu klasikoen filosofiara itzultzen dira, non aurrekontu publikoen zurruntasuna izango baita joera nagusia. Filosofia horren arabera, aurrekontua beharrezkoa da, baina tamaina handikoa izatera heltzen baldin bada, jarduera ekonomikoaren kaltetarako izango da, are gehiago, gastu publikoaren zati bat zor

publikoa jaulkita burutzen bada, ekonomia errealari kalte egingo baitio funtsak murriztuko direlako, funts horiek sektore pribatu ekoizkorari kenduko zaizkiolako.

Alabaina, aurrekontu-arau horiek indarrean jarri zirela jadanik joan dira zenbait urte eta errealtateak erakusten digu EBn diziplinatu direla aurrekontuak, defizit publikoak nabarmenki murriztu baitira, baina euroguneko ekonomia apenas ez den sartu hazkunde-bidetik, AEBn edo Britainia Handian ez bezala, bi herrialde horietan keynestar politika ekonomikoak aplikatu baitira emaitza baikorragoekin. Izan ere, EBn alderantziz gertatzen ari da, nahiz krisialdian luze egon ostean, hazkunde oso epelaren zertzeladak ikusten ari gara, beste ondorio kezkagarri batzuk alboratu gabe: lan-kalitate eskasa, diferentzia ekonomiko nabarmenak, gazteen arteko langabezia, migrazio-mugimendu berriak eta abar.

Horri guztiari erantsi behar zaio alemaniarren jauntxokeria EBko herrialdeekiko, batik bat euroguneko estatuekiko, austeritate-politikak ezarri baitizkie beren aurrekontuetan. Politika horren ondorioz esku-hartze publikoa murriztu egiten da sektore pribatuko ekonomia motelduta dagoenean. Horren ondorioz, sarrera publikoak gutxitu egiten dira eta aurrekontuaren gain egin behar diren ordainketek handiak izaten jarraitzen dutenez (zor publiko handiegia, langabezia ia kronikoa, populazioaren zahartzea, azpiegituren berritzea, I+G+i-ko gastuen premia, eta abar), hazkundera sustatzeko dirurik apenas geratzen den. Hori dela-eta, estatuek zorpetzen jarraitu beharko dute; adibidez, Espainiako Estatuaren zor publikoa bere BPGaren % 100era igo da eta Greziarena, oraindik handiagoa, % 173ra edo gehiagora, eta abar. Hazkunde sendo eta zuhurrik lortzen ez bada, periferiako estatu askok ezin izango diete aurre egin zor erraldoi horiei (Ubide, 2015).

Euroguneko estatu ugari zorpetuta daude eta, ondorioz, Europako Batzordearen esku-hartzea areagotu da estatu horien aurrekontuetan. Esku-hartze hori ez du bakarrik gauzatzen Europako Batzordeak, baizik eta Nazioarteko Diru Funtsa eta Europako Banku Zentrala ere eginkizun horretan jarri baitira. Izan ere, hiru erakunde horiek «troika» delako hori sortu dute eta haren betebeharra estatu kideen aurrekontuak kontrolatzea izango da. Ondorioz, aurrekontu-autonomiaren joko-zelaiak urritu egingo dira. Gainera, luze baino lehen, europar funts berri bat eratu nahi da, eta funts horiek eskuratu nahi badira, estatu eskatzaileak EBk onetsitako aurrekontu-baldintzak bete beharko ditu, bestela ez zaio laguntzarik helduko.

Laburbilduta, EBren ekonomia ez bada sartzten hazkunde ekonomikorako bide sendo batetik, eta horretarako aurrekontu malguagoak erabiltzeaz gain, inbertsio publiko erraldioen beharra izango da, baita Europako Inbertsio Bankuaren laguntza ere, Asiako (Japonia, Txina, Taiwan, Hego Korea...) edo AEBko lehiakideekin dauden diferentzia ekonomikoak handitu nahi ez badira bederen. Gastu publiko horiek, bestalde, gure inguruko hezkuntza-sistema hobetzeko ere izan beharko lukete, jadanik nahiko zaharkitua eta utzia baitago sektore hori (PISaren azken datuak ikusi), bertan egiten diren gastuak ez-produktibo gisa ulertzen direlako, ez gizarte-inbertsio gisa, edo lehentasunezkoak ez direlako gure gobernuentzat.

1.4. HITZARMEN EKONOMIKOAREN HURRENGO URRATSAK: HAUSNARKETA

Espainiako Estatuarekiko eten adostua sustatzeko, Nafarroarekin bat egiteko eta Europar Batasunean arazorik ez izateko zenbait urrats ematen hasi beharko litzateke, estatu independentera edo konfederatura heltzea xede bada. Estatu independente izateak esan nahi du EBren baitan dauden edozein estatu kidek dituen eskumen berberak izatea, salbuespen-egoeran edo *opt-out* egoeran ez daudenen antzera, hala nola Britainia Handia (oraindik), Suedia edo Danimarka bezala, alde batera utzita Ekialdeko kide berriak.

Aipatu xede horiek kontuan hartuta, lehen urratsa Hitzarmen Ekonomikoan zergak arautzeko, ezartzeko eta gordetzeko onesten diren eskumenak eskuz aldatu beharko lirateke eta Lurralde Historikoetako Batzar Nagusien ordezkari Eusko Legebiltzarrak izan eskumen horiek. Horrela, foru-arauen deskoordinazioak saihestuko lirateke eta irakurketa bera egingo litzateke lurralde bakoitzean. Gainera, gardenki geratuko litzateke edozein zergak arau-lege maila izango lukeela eta, beraz, helegitea jartzeko zailtasunak egongo lirateke edozein izanda ere kaltetuta sentituko den autonomia-erkidegoa edo enpresen elkarteak. Azkenik, zerga berriak onesteko eskumena ere Eusko Legebiltzarrak izan behar du eta horren etekinak, zuzenean, ogasun autonomikoentzat izango lirateke, nahiz kudeaketa-kostuak konpentsatu zerga-biltzaileei, hau da, foru-aldundiei.

Itundutako zerga guztiak euskal arautegiaren barruan egongo lirateke, zeharkako zergak izan ezik: BEZa, zerga bereziak eta aseguruaren ordainsarien gaineko zergak. Zerga horientzat arautegi komuna egokia da, are gehiago EBn merkatu bateratua osatu nahi bada. Gainontzeko zergei, bai zuzenei, baita zeharkako txikiei ere, Eusko Legebiltzarrak onetsitako arautegia aplikatuko litzaieke.

EAEko Biltzar Nagusien ordezkari Euskal Legebiltzarrak zerga-arauak diktatzeko ahalmena izateak errazago egingo luke Nafarroako zerga-sistemarekin bat egitea. Modu horretan, bi legebiltzarrak parean egongo lirateke eta ez Nafarroako Legebiltzarra hiru foru-lurraldeetako batzar nagusiekin, maila diferenteetako foru-erakundeak baitira eta horrek ulertze makurrak ekar litzake, beti saihestu behar direnak edozein negoziaketatan. Beraz, bi autonomia-erkidegoen konfederakundea errazago lortuko litzateke, lau foru-erakunde gehi EAEko erakunde izan ordez, pareko bi legebiltzar balira.

Ogasunaren papera, orain bezala, hiru foru-aldundiek egikarituko lukete. Eginkizun hori gauzatzeko foru-aldundiek egitura egokia dute eta deszentralizazioa bermatuko lukete: arau berak, baina hiru administrazio publiko deszentralizatu zerga-bilketa egiteko.

Hitzarmen Ekonomikoko zergen etekinak, zerga propioen etekinak eta zor publikoa jaulkita erdiesten diren funtsak izango dira Hego Euskal Herriko ogasun

konfederatuak erdietsiko dituen sarrera publiko nagusiak. Zor publikoaren jaulkipena Eusko Jaurlaritzak erabakiko du EBren arauak kontuan hartuta eta hasiera batean bidezkoa litzateke jaulkipena Espainiako Gobernuarekin koordinatzea.

Funts horiek izango dira sarrera publiko oro eta estatu zentralak oraindik bere gain dituen eskumenak finantzatzeko kupoa ordainduko zaio administrazio zentralari. Gero, behin administrazio zentralarekiko urteroko zorra kitatu ostean, kupoa alegia, gainontzeko funtsak EAEko eta Nafarroako ogasunek kudeatuko dituzte. Hortik esleituiko dira funtsak lurralde bakoitzeko udal eta foru-aldundiaren aurrekontuentzat, erakunde bakoitzari dagozkion eskumenen arabera.

Bestalde, behin-behingo, Hitzarmen Ekonomikoa egikaritzeko administrazio zentrala eta HEHko ogasunak koordinatzeko eta garatzeko batzorde pareko bat eratu beharko litzateke, zeinean erabakiak aho batez hartuko bailirateke. Batzorde horren eskumenen artean egongo lirateke: zerga berriak sortzea, zergen arautegi berriak edo aldaketak egitea, eta kupoa eta doikuntzak zenbatestea, baita zor publikoaz arduratzea ere. Halaber, barne-ogasunak koordinatzeko eta garatzeko Euskal Finantzen Batzordea eratuko litzateke; batzorde hori HEHko bi ogasun zentralen ordezkariak (EAE eta Nafarroakoak), hiru foru-ogasunen ordezkariak eta EUDELen ordezkariak osatuko lukete. Beraz, batzorde eraginkorra izango litzateke euskal diru publikoak bideratuko lituzkeena, hain zuzen.

1.5. HITZARMEN EKONOMIKOAREN ALDEBIKOTASUNAREN AUZIA

Hitzarmen Ekonomikoa, beste behin, auzitan dago. Pribilegioa dela diote Espainiako Estatuak zentralizatu eta modu bakarrekia gura dutenek; bertan behera geratu behar duen pribilegioa, Espainiako hiritar guztiek berdin-berdinak izan behar baitute eta berdintasun horren aurka omen doa Hitzarmena. Aldebikotasuna legea balitz, hau da, berdinen artean eratutako legea balitz Hitzarmen Ekonomikoa, beldurrez ez ginateke egongo euskal hiritarrok. Baina Estatuak du eskumena eta EAERI eta Nafarroari lagatako zerga-araua da, hemengo erakundeek kudea dezaten. Beraz, urrats garrantzitsua da benetako aldebikotasun-mailara heltzea, menpekotasunetik jauzi egitea, independenteak izan nahi badugu.

Bidenabar, azpimarratu behar da gobernu zentralari ordaintzen diogun kupoa solidarioa dela alde aunitzetik: Estatuak eratutako Funts Solidarioari % 6,24ko ekarpena egiten zaio; Estatuak gordetako eskumenak finantzatzeko portzentaje bera ekartzen diogu; EBri Espainiako Estatuak ekarritakoaren % 6,24 ordaintzen diogu, baina kasu honetan Hego Euskal Herriak EBtik guk jarritako diru kopurua baino gutxiago eskuratzen du, ez, ordea, Espainiako Estatuak; Espainiako Estatuak zor publikoarengatik ordaindu beharreko interes erraldoien % 6,24 gauzatzen dugu; azkenik, kupoaren portzentajea gainbaloratuta dago, gure BPGa eta populazio erlatiboa % 6,24tik behera baitaude (% 6,14 eta 4,63, hurrenez hurren).

Hemendik, EAEko harremanak Estatuarekiko modu honetako alde bikotasunean oinarritu nahiak ez du etorkizunik. Estatu bateko azpiestatua, kasuan EAE eta Nafarroako Foru Erkidegoa, eta estatua bera ezin daitezke parean egon, baizik haien gainetik dago estatua. Horregatik auzitan jartzen digute Hitzarmen edo Itun Ekonomikoa.

Hitzarmen Ekonomikoak berdinen arteko adostasun-itxura dauka, bi herrialdeetako ordezkariak osatutako Batzorde Mistoan gauzatzen delako. Edozein izanda ere desberdintasuna, Batzorde Misto horretan argitzen dira diferentziak eta erdietsitako testua Estatuak onesten du; prozedura berdina da Nafarroarentzat edo EA Erentzat.

Horrela, Batzorde Misto hori dela-eta, itxuraz bederen, alde bikotasuna ematen da. Alta, hori gezurtatzeko nahikoa dugu 2002ra itzultzea. Izan ere, EAEko aurreko Hitzarmen Ekonomikoa, 1981ekoa, 2001eko abenduaren 31n amaitzen zen eta berri bat negoziatu behar zen. Negoziazio horrek ez zuen fruiturik eman eta gobernu zentralak indarrean zegoen testua luzatu egin zuen, Jaurlaritza eta hiru euskal aldundien gainetik pasata.

Jokaera horrekin gobernu zentralak gardenki utzi gura zuen nork duen agintea. Hortik egiaztatzea Nafarroak edo EAEk emaniko eskumenak bakarrik dituztela eta, beraz, edozein unetan bertan behera gera daitezkeela. Hala ere, autonomia-erkidego orok ez dituzte eskumen berdinak, EAEk eta Nafarroak foru-sistema deritzon sistema gorde baitute.

Ibarretxeren garaiko estatutuak ere horrelako zerbait proposatu zuen, baina badakigu nolako muturrekoa eman zioten Espainiako Legebiltzarrean. Horrek, eztabaidatzen ere ez zion utzi. Hor ikusten da estatuko alderdi nagusien borondatea alde bikotasuna ulertzeko modua.

Gaur egun ere Jaurlaritza saiatzen ari da Espainiako gobernuburuarekin solasten. Baina erantzuna jasoko du euskal alderdien botoak behar dituztenean, une batean beharrezkoak direnean, bestela ez dago alde bikotasunik. Horrek adierazten du zer-nolako jarrera duen «parekideak». Beraz, alde bikotasunak, oraindik bederen, jai du eta ez da batere errealista, Kataluniaren aferan ikusten den moduan, Espainiak bakarra eta unibertsala izaten jarraitzen baitu.

1.6. ZENBAIT IRADOKIZUN

a) Europar Batasuneko Zerga Sistemaren Harmonizazioa

Aspaldiko asmoa da EBko Zerga Sistemaren konbergitzeko beharra. Izan ere, merkatu baturik ezin daiteke eratu estatu kide bakoitzak zerga diferenteak baldin baditu. Beraz, lehen urrats bezala ondasun eta zerbitzuen gaineko zerga amankomuna sortu behar zen eta norabide horretan balio erantsiaren gaineko zerga (BEZ) indarrean

jarri zen laurogeiko hamarkadaren hasieran. Horrela, adibidez, Espainiako Estatuak, kide bilakatu zenean, BEZa indarrean ipini zuen, baina estatu kide bakoitzak bere BEZ propioa zuen, batik bat zerga-tasari dagokionez. Garai haietatik hona, zerga horren kontzeptua hurbilduz joan da, hala ere estatuen arteko aldeak oso nabariak dira oraindik ere eta ez dirudi, epe ertainean bederen, BEZ kontzeptua eta haren zerga-tasa hurbilduko direnik, are gutxiago berdindu. Antzeko zerbait gertatzen da zerga bereziekin (ZB), horiek ere oraindik urruti baitaude konbergentziatik.

Harmonizatu beharko litzatekeen bigarren zerga sozietateen gaineko zerga (SZ) da edo konpainien mozkinen gainekoa izan behar lukeen zerga. SZa inbertsio errealak erakartzeko erabiltzen dute estatu kideek eta, ondorioz, bai zerga bera eta, zer esanik ez, zerga-tasa oso ezberdinak dira estatu bakoitzean. Horrez gain, ordaindu behar den kuota likidoari ere kenkari ugari aplika dakioke eta ordainketa kopurua apalagoa bihurtu.

SZaren zerga-tasan, EBko estatu kide zaharrenen artean % 12,5etik, Irlandako kasua, Alemaniako % 35erainoko tartea dago. Diferentzia horien ondorioz, Irlandak erakarri zituen Ipar Amerikako multinazional ugarien inbertsioak, zeinek esplikatuko baitute, hein handi batean, «Irlandaren miraria». Halaber, kenkarien ondorioz, ordaindutako kopurua mozkin ororen % 1-2ra hurbilduko zen. Haatik, ez da harritzekoa, zerga horri dagokionez, Irlanda paradisu fiskal modukoa izatea.

Beste kasu aipagarria Luxenburgo da. Luxenburgoko zerga-sistema EBren barruan dagoen paradisu fiskala izateaz gain, bertako gobernuak 300 bat multinazionalekin negoziatu zuen haien mozkinen % 1 inguru ordaintze aldera. Horrela, multinazional horien negozioengatik ez zuten ezer eskuratuko balioa sortutako herrialdeek; horrelako joerarekin, berriz ere, gardenki geratu da nola funtzionatzen duen EBko kideen arteko elkartasunak.

Pertsona fisikoen errentaren gaineko zergak (PFEZ) izan beharko luke harmonizatu beharko litzatekeen hirugarren zerga. Zerga horren subjektuak sarrera apal eta erdi-mailakoak dituzten pertsona fisikoak dira, eta haien aitortpena atxikita dago jarduera gauzatzen duten herrialdeetan; azken finean, haiek ordaindutako PFEZaren bidez lortuko da sarrera publikoen zati handi bat, garrantzitsuena ez bada. Bien bitartean, sarrera handienak dituzten pertsona fisikoak, aberatsak alegia, beren errentak desbideratzeko lanabes ugari dituzte, ezagunenak SICAVak direlarik. Finantza-lanabes horien bidez, berorien jabeek saihesten dute ogasun publikoari dagokien zerga kopurua ordaintzea. Lanabes berezi horiek eratzen ere Luxenburgo herrialde trebea da eta paradisu fiskal gisa funtzionatzen du.

Azkenik, finantza-inbertsioen eta gordailuen etekinak dauzkagu, etekin horiek EBko jatorrizko herrialdean gauzatu ordez beste estatu kide batean gauzatzen direnean, sortzen dituzten zerga-disfuntzioak ditugu. Hau da, adibidez, euskal hiritar batek Herbehereetako inbertsio-funts batean partaidetza eskuratzen badu, kasu hauetan, euskal ogasunek ez dute inbertsio horren berri jasotzen eta etekin horiek

ez dute zergarik ahalbidetuko. Arlo honetan interes ekonomiko sakonak daude eta estatu kideak ez daude amore emateko prest, batik bat inbertsio horien hartzaile diren estatu kideak, hala nola Britania Handia, Herbehereak edo Luxenburgo. Hala ere, gizarte-presioa dela-eta, zenbait urrats ematen ari dira azken urteetan jatorrizko ogasun publikoek etekin horien informazioa jaso dezaten, baina oraindik luze joko du gardenki etekin horiek azaleratu arte.

Ikusten denez, EBko kide bakoitzak bere zerga-sistema dauka eta haien eskumena da, EBk zerga-sistema propiorik ez baitu. Izan ere, EBren aurrekontuaren sarrerak muga-zerga transferituak eta, laburbilduta, estatu kideen ekarpenak dira. Horregatik, zerga-sistema horien arteko gutxieneko konbergentziara heltzeko, zeharkako lanabesak erabiltzen ari da Europako Batzordea, hala ere, orain arte ez dira emaitza ikusgarrietara iritsi.

Hori guztia dela-eta, Kataluniak zein Eskoziak, estatu independenteak izan nahi badute, baita EBko kide bilakatu ere, derrigorrez, beren zerga-sistema sortu beharko dute. Zerga-sistema horiek, gainontzeko kideak bezala, behartuta daude BEZa ezartzera bai eta zerga bereziak ere. Eta logikoa denez, PFEZa eta SZa ere indarrean ipini beharko dituzte, Espainiako Estatuko eta Britainia Handiko zerga-sistemetatik eten ostean, gaur egun estatu bi horien eskumenak baitira.

b) Katalunia eta Itun Ekonomikoa

Espainiako Estatuaren Konstituzioa eztabaidatu zenean, Kataluniako ordezkartza politikoak, Pujol eta Rocaren eskutik, aukera izan zuen Itun Ekonomikoa onesteko. Baina ez zuten sistema hori eskatu, zerga-sistema batek sortzen dituelako zenbait eragozpen, batik bat zergak ezartzeak hiritarren aurrean sortzen dituen nahigabeak daudelako. Itun Ekonomikoa izan ordez, egokiagoa ikusi zuten Kataluniako aurrekontuak Autonomia Erkidegoak Finantzatzeko Lege Organikoaren bidez (AEFLO) finantzatu ahal izatea. Lege hori, bere osotasunean, estatuko autonomia-erkidego guztientzat, EAE eta Nafarroa salbu, aplikagarria da eta, beraz, Katalunian ere lege hori aplikatzen hasi zen laurogeiko hamarkadaren hasieran.

AEFLO eta Itun Ekonomikoaren arteko alderik nabarmenetako bat hau da: «arriskua» zeinek bereganatzen duen. Itun Ekonomikoaren arabera, arriskua aldebakarrekkoa da eta euskal zerga-erakundeek behar den adinako diru publikorik ez badute eskuratzen, erantzukizuna euskal erakunde publikoena izango da eta Estatuak ez du esku hartuko. Aldiz, AEFLOren arabera, autonomia-erkidego batek nahiko dirurik ez badu gutxieneko zerbitzu publikoak finantzatzeko, Estatuko aurrekontuek aurreikusita izango dute dagokion dirutza emateko premia duen erkidegoari, oinarrizko zerbitzu-maila ziurtatu dadin.

Bestalde, are gehiago Konstituzioa eztabaidatu zenean, zerga-biltzea oso txarto ikusita zegoen gure artean. Denboraren poderioz, zergak gurea den zerbait bezala

ikusten hasi gara, baina oraindik Europako herrialde normaletako onespén-mailara iristeko asko falta zaigu. Haatik, ezaguna egiten zaigu Pujolek zioena: zergak estatuak bil ditzala, guk, kataluniarrok, gastua bakarrik nahi dugu burutu.

Eskoziak ere ez dauka bere zerga-sistema. Izan ere, Eskoziaren sarrera publiko nagusia Londresko gobernuak transferitzen dion dirutza da, zerbitzu publikoak eta inbertsio publikoak egikaritzeko. Horrez gain, berea kontsideratzen du Ipar Itsasoko petrolioaren gaineko zergaren zati bat. Eta azkenaldian, gobernu eskoziarrak bere hiritarren PFEZaren gaineko portzentaje bat ezar dezake, baina aurrekotasunerako zirrikitu estua geratzen zaio. Beraz, Itun Ekonomikotik urruti dagoela esan genezake Eskoziako zerga-sistema, Londreseko menpekotasuna agerikoa den bitartean.

Haatik, Itun Ekonomiko indarrean dugun herrialdeok errazago daukagu estatu independentera jauzia ematea, atal honi dagokionez, bederen, deskonexiorako zailtasun gutxi egongo litzatekeelako. Horregatik ari dira orain kataluniarrek zerga-legea prestatzen independentzia aitortu bezain laster beren zerga-sistema indarrean ipintzeko. Euskal erakundeek kasuan, deskonexio hori errazagoa izango litzateke zergen gaineko eragiketa oro hemengo foru-ogasunen esku baitaude, kasu gehienetan arautzeko ahalmena barne.

Gizarte Segurantzaren afera kanpo geratuko litzateke, bere finantzabideak dituelako, nahiz Estatuko aurrekontuetatik egunetik egunera bere defizitaren kopuru handiagoa estali behar izan. Beraz, deskonexiorako lege egokia prestatu beharko litzateke, onuradunentzat lege-hutsunerik ez dadin egon.

1.7. ONDORIOAK

EBko erakundeek ez dute eskumenik estatu kideen zerga-sistemen gain. Hori dela-eta, estatu kide bakoitzak bere zerga-egitura gordeko du eta estatu horien artean zerga-lehia sortuko da subjektu pasiboak bereganatze aldera; ondorioz, inbertitzaileak alde batetik bestera higituko dira, presio fiskal apalena dagoen lekuan kokatzeko. Inbertsioak erabakitzeko orduan, sozietateen gaineko zergen arteko aldeak erabakigarriak izan daitezke; BEZen arteko diferentziak ere erabakigarriak dira hein batean bederen.

Bien bitartean, ez da gauza bera gertatzen estatu kideen aurrekontuekin. Horrela, nahiz zeharka izan, EBk bere kideen aurrekontuetan eragiten du. Izan ere, Batasun Ekonomiko eta Monetarioaren Tratatu edo Maastrichteko Tratatu 1993an onetsi ostean, euroan parte hartzen duten estatuak beren aurrekontu publiko orokorretan (administrazio zentrala, erregioa edo autonomia-erkidegoa, tokikoa eta Gizarte Segurantzza) arau zorrotzak bete behar izan zituzten. Horregatik, orain ere, aurrekontu orokor horien defizit publikoak ezin dezake gainditu BPGaren % 3 eta zor publikoak BPGaren % 60.

1993an onartutako irizpide ekonomiko horiek ez zituzten betetzen eta EBko agintariak gogor jarri ziren, eta, ondorioz, 1997an, Egonkortasun eta Hazkunderako Paktua (PEC) onetsi zuten. Paktu horretan zenbait isun aurreikusten ziren, gainera oso zuhurrak eta gogorrak, aurrekontuei eskatutako baldintzak ez baziren betetzen. Isun horiek estatu kide guztientzat berdinak ziren, baina EBko estatu kide nagusiek, Alemaniak eta Frantziako Estatuak, huts egin zuten eta isunak saihestu, itxuraz berdinen arteko araua bertan behera utzita. Bien bitartean, estatu kide ahulenek isunen mehatxua oraindik jasaten dute: Portugal, Espainiako Estatua, Grezia, Irlanda...

Espainiako Erresumak ere bere aurrekontu-arauak finkatu zituen 2001ean Aurrekontu Egonkorraren Legea onetsi zuenean administrazio publiko guztientzat aplikagarri izan zedin. Lege horren arabera, aurrekontu guztiek orekatuta edo superabitarekin egon behar zuten. Ekonomia hazi zen bitartean ez zen zaila izan superabit publikoa erdiestea, baina behin Atzeraldi Handia hasi zenean, 2008an, aurrekontuen soberakin horiek irensten hasi ziren eta defizit publiko adierazgarriak azaltzen, zenbakiak bi digituetara hurbildu baitziren, eta, ondorioz, zor publikoak ere etengabe gora egin du.

Alemaniak eta haren inguruko estatuek presionatuta, 2011n Espainiako Konstituzioaren 135. artikulua erreformatu zuten, hiritarrak kontsultatu gabe, nahiz eragin negatibo zuzena izan haien bizimoduetan. Artikulu horren garapena Aurrekontu Egonkortasun eta Finantza Jasangarriaren Lege Organikoaren edo 2/2012 Legearen bidez burutu zuten. Lege Organiko horrek EAEko eta Nafarroako aurrekontuen murrizketa larria ekarri zuen; adibidez, 2012an EAEko aurrekontuen defizit publikoak ezin zezakeen gaintitu BPGaren % 1,2. Hurrengo urteetan defizit hori murriztuz joango da, baina ez dira izango euskal agintari politikoak neurri horiek hartuko dituztenak, baizik gobernu zentralaren agindua bete besterik ez dute egingo.

Hau guztiau dela-eta, EAEko eta Nafarroako aurrekontu-autonomia murriztu egin da EBren eraginez. Horrela, EBk bere arauak betearazten dizkie euroguneko estatu kideei eta horiek beren periferiako administrazio publikoei, EAEko eta Nafarroako administrazio publikoak barne, nahiz bi erkidego horiek Itun Ekonomikoa indarrean eduki.

Itun Ekonomikoa aldebiko araua dela azpimarratzen digute, baina hori horrela ezin daiteke izan, Estatua eta autonomia-erkidego bat parean jartzen baitira, eta ez da hori kasua. Gainera, nahikoa froga daude non gardenki geratzen baita Estatuko gobernuak nahi duen bezala neurriak hartzen dituela itun horren inguruan. Parekideen arteko harremana baino gehiago, harreman hierarkizatua da, non gobernu zentralak emandako zerga-eskumentzat hartzen baitu.

Kataluniak eta Eskozia-Albak beren zerga-sistema sortu beharko dute EBN integratu aurretik. Hitzarmen Ekonomikorik ez dute eta, beraz, errazago izango lukete sistema hori izango balute, deskonexioa errazago egingo bailukete Espainiako Estatutik edo Britainia Handitik irteteko.

1.8. BIBLIOGRAFIA

- Bakaikoa Azurmendi, Baleren (1992): «Maastrichteko Gailurra: 1993an zer gertatuko ote?» , *Larrun*, **12**.
- , (2007): *Euskal Autonomia Erkidegoko Ekonomia Ituna eta Nafarroako Ekonomia Hitzarmena*, Udako Euskal Unibertsitatea (UEU), Bilbo.
- Bakaikoa, Baleren eta Morandeira, Jon (2012): «El cooperativismo vasco y políticas públicas», *Ekonomiaz*, **79/I**.
- Blyth, Mark (2014): *Austeridad: historia de una idea peligrosa*, Crítica, Bartzelona.
- Herria 2000 Eliza (2015): «Comisión de Investigación del fraude en las prestaciones sociales en el Ayuntamiento de Vitoria», *Herria 2000 Eliza*, **253**.
- Friedman, Milton eta Rose (1992): *Libertad de elegir: hacia un nuevo liberalismo*, Grijalbo, Madril.
- Krugman, Paul (2009): *El retorno de la economía de la depresión y la crisis actual*, Crítica, Bartzelona.
- Ubide, Ángel (2015): «El problema Alemán», *El País*, 2015eko martxoaren 8a.
- Vence, Xavier (2014): *Crisis y fracaso de la Unión Europea neoliberal*, Eneida, Madril.
- Zubiri, Ignacio (2000): *El sistema del Concierto Económico en el contexto de la Unión Europea*, Círculo de Empresarios, Bilbo.

2. Euskal Gizarte Segurantza sistema baterantz

Mikel del la Fuente Lavin

2.1. SARRERA

Artikulu honen helburua da euskal pentsio-sistema baterako aukerak eta betekizunak aztertzea. Dena den, komeni da zehaztea pentsioak (erretiroa, ezintasuna, alarguntasuna eta zurtasuna, familiakoen aldekoa) ez direla bakarrak, baina bai Gizarte Segurantzaren sistemako prestazio nagusiak, bai beren hedaduragatik, bai jasotzaile gehienek baliabide nagusia izateagatik, bai eta gastuaren zati handiena izateagatik ere. Espainiako Gizarte Segurantzaren sisteman ez dago finantzaketa bereziturik pentsioentzat, aitzitik, haien baliabideak finantza-iturri nagusien barruan daude: gizarte-kotizazioak eta Estatuaren ekarpenak. Horregatik, finantza-harremanak aztertzeko, prestazio gisa jasotzen denaren eta biltzen denaren artean, bakarrik egin daiteke modu zehatzean Gizarte Segurantzaren sistema osoa kontuan hartuta, eta ez «pentsioen azpisistema» erreferentziatzen hartuz gero. Hala ere, «pentsio-sistema» esamoldearen erabilera orokorra ikusita, eta lan honetan pentsioak izanik aztertu beharreko prestazioak, esamolde hori erabiliko da.

Lehenik eta behin, Gizarte Segurantzak Eskoziako esperientzian duen papera ikusiko dugu. Ondoren, azaletik aztertuko ditugu Espainiako pentsio-sistemaren errealitatea, azken erreformak eta Europako Batzordearen proposamenak. Espazioa eta egilearen jakintza-arrazoiak direla-eta, Hego Euskal Herriko pentsioen azterketa Euskal Autonomia Erkidegoan kontzentratuko da, baina ez dut uste arazoetan desberdintasun nabarmenik egongo denik Nafarroarekin, salbuespen batekin, agian, EAEn pentsio osagarri pribatuek Nafarroan baino askoz ere pisu handiagoa dutela. Amaituko dugu euskal Gizarte Segurantza eta pentsio-sistemaren beharraz eta haren finantza-bideragarritasunaz gogoeta eginez.

2.2. GIZARTE-SEGURANTZA ESKOZIAREN ESPERIENTZIA SUBIRANISTAN

1998ko *Scotland Act*-ek onarturiko 1999ko *Devolution*-ek Eskoziako Parlamentuari gizarte-arloko eskumen zabalak esleitu zizkion. Horrek esplikatzen du 2014ko erreferendumaren eztabaida oso fokalizatua egon zela justizia sozialean eta balizko Estatu eskoziarrak eduki zezakeen gaitasunean zerbitzu publikoak eta Ongizate

Estatua garatzeko. Eztabaidagaiak hainbat izan ziren. Alde batetik, Osasun Zerbitzu Nazionalaren inguruan (NHS), Bigarren Mundu Gerraren ostean, Erresuma Batuan identitatearen iruditeria kolektiboan paper garrantzitsua betetzen duena (Ken Loach-en *45eko Izpiritua* pelikula interesgarrian ikus daitekeen moduan). Independentziaren aldekoek Erresuma Batuan areagotzen ari den pribatizazio-prozesuaren aurkako jarrera eduki zuten eta NHSren printzipio fundatzaileen alde agertu ziren. Defentsa hori elkarren artean egin zuten SNPk eta beste korrante politiko batzuek. Haien artean desberdintasun esanguratsuak egon ziren martxan jarri beharreko gizarte-zerbitzuen hedadura eta politika ekonomikoaren orientazio orokorrari buruz. Gizarte-gaien inguruko kezka erreferendumean islatu zen, baiezko botoak gehiago izan zirelako eskualde deprimitu gehienetan, eta horrek erakusten du errotiko aldaketa sozialaren nahia Eskoziako langileriaren sektore txiroenetan (ikus detailea Mooney, 2015ean).

Gizarte Segurantza eta pentsioen gai zehatzari dagokionez, Eskoziako populazioaren ezinegona Erresuma Batuko pentsioen egoerarekin, 2014ko erreferenduma baino lehen independentziaren aukerak eduki zuen gorakadaren arrazoietakoa bat da (Simpson, 2016). Erresuma Batuko gobernuak saiatu zen sentimentu horri aurre egiten, pentsioen segurtasunak Eskozia Erresuma Batuan gelditzea eskatzen zuela zioten txostenak eginez. Hori justifikatzeko arrazoi gisa, besteak beste, esaten zuen Erresuma Batuak kotizatzaile asko zituela (31 milioi), ekonomia zabal eta askotarikoan kokatuta; bitartean, Eskoziako kotizatzaile kopurua soilik 2,6 milioikoa zen (EBko Gob., 2014). Brexitaren ostean, Eskoziako lehen ministro berriak, Nicola Sturgeon, erreferendum berria egiteko programaren ardatzen artean kokatu du Gizarte Segurantzak biztanleria «duintasun»ez tratatzeko beharra.

2.3. ESPAINIAKO PENTSION-SISTEMAREN EZAUGARRI BATZUK ETA AZKEN ERREFORMAK

Pentsio-sistema Espainiako Estatuan banaketakoa da: sistema horietan kotizazioak prestazio gisa banatzen dira, aldez aurretik pilatu gabe. Banaketa-sistemak belaunaldi barruko eta belaunaldien arteko elkartasunean oinarritzen dira, arriskuak mutualizatzen direlako, ekonomikoak nahiz demografikoak, bere esparruko pertsona guztien artean, eta birbanaketa eragiten dute bai belaunaldi barruan eta bai belaunaldien artean. Azken hori errotuta dago sistemaren betiereko iraunkortasunaren itxaropenean, eta horrek egungo soldatapekoei eskaintzen dien bermean. Pentsioen banaketa-sistemaren helburu nagusia pertsonen bizitzan zehar errentak birbanatzea izan arren, banaketa-pentsioek beste birbanaketa-elementu batzuk dituzte, batez ere pentsioen gehieneko topeak eta gutxieneko pentsioak, baina baita beste batzuk ere, esaterako denbora gutxien kotizatu dutenei pentsio-portzentaje altuagoak aitortzea, oro har beren lan-ibilbidearen prekariotasun handiagoagatik². Banaketa-pentsioak desberdintasuna murrizteko tresna nagusia dira, herrialde batzuetan, Italian adibidez,

2. Espainiako Estatuan 37 urtez kotizatu izana eskatzen da pentsioen % 100 eskuratzeko, baina 15 urterekin % 50 jasoko da.

murritzeta horren % 87 arte heltzen da³. Dena den, pentsioen eragina pobrezia- eta desberdintasunaren murrizketan apaltzen ari da, une honetan herrialde askotan indarrean dauden erreformengatik, pentsioen zenbatekoa eta pentsioak lortzeko aukera murrizteaz gain, «kontributibitate»an oinarrituz, birbanaketa murrizten duten kapitalizazio pribatuaren erregelak ezartzen dituztelako.

Espainiako Estatuan, pentsio publikoen gastua BPGaren % 11,8koa izan zen 2014an, EB-15ekin alderatuta 1,1 puntu txikiagoa, % 12,9koa baitzen (% 12,6 EB-28n), eta gastu askoz txikiagoa honako herrialde hauekin alderatuz gero: Alemania, % 12,8; Frantzia, % 15,2; Italia, % 16,5; Portugal, % 15,6. Euskal Autonomia Erkidegoan, urte horretan, gastua % 11,8koa izan zen. Europar Batasunaren *Ageing Report 2015* txostenaren arabera, egungo legeriak indarrean jarraitzen badu, gastu publikoa pentsioetan jaitsiko litzateke aipaturiko % 11,8tik % 11ra 2060. urtean. BPGaren % 0,8ko beherapen hori Europar Batasunaren batez besteko % 0,2 baino askoz ere handiagoa da, 2011 eta 2013ko legezko erreformetan onarturiko «arrazionalitate» eta «jasangarritasun»aren aldeko neurrien eraginez jazotako murrizketen ondorioz; murrizketak pentsioak eskuratzeko aukeran, eta pentsioen zenbatekoan.

Horrela, azken erreformek pentsioak murriztuko dituzte. Espazio-arrazoiengatik soilik azken erreformaren eraginak aipatuko ditugu. 23/2013 Legeak, arrazoi demografikoen (batez besteko bizi-itxaropena igotzea) eta ekonomikoen arabera (langabezia-tasa altuak eta hazkunde ekonomikoaren moteltzea), hasierako pentsioak eta pentsioen birbalorizazioa gutxitzen ditu.

Jasangarritasun-faktoreak (JF) pentsiodunei erretiratu ondorengo batez besteko bizi-itxaropenaren luzatzea ordainarazten die. JFa 67 urtetan batez besteko bizi-itxaropenaren bilakaeraren arabera kalkulatzeko da, 5 urterako, eta 2019. urtetik aurrera erretiroko hasierako pentsioei aplikatuko zaie.

Behin bakarrik aplikatzen zaie erretiratu berriei, beren lehen pentsioa kalkulatzeko, bizi-itxaropena gora doala kontuan hartuz, eta aurreko erretiratuek baino gehiago jaso ez dezaten hasierako pentsioa aldatzen da kalkulaturiko bizi-itxaropen teorikoarekin. Espainiako Estatistika Institutuak (INE) bizi-itxaropenari buruz dituen aurreikuspenak mantenduko balira, JFaren aplikazioak pentsioak gutxitzea eragingo luke. 2019an erretiro-pentsioen % 0,47ko murrizketa aurreikusten da. INEk bizi-itxaropenari buruz dituen aurreikuspenak mantenduz gero, JFaren aplikazioak 2019 eta 2049 artean pentsioen % 9 eta % 19 arteko murrizketa eragingo luke.

Bakarrik bizi-itxaropenak atzera egingo balu ekidingo litzateke pentsioen gutxitzea. INEren informazioak batez besteko bizi-itxaropenean ez duenez sailkapenik egiten gizarte-kategoria eta kategoria profesional desberdinen artean,

3. Espainiako Estatuan, pentsioek berdintasuna gutxi gorabehera % 75 murrizten dute. Gai honi buruz, ikusi Ruiz-Huerta Carbonell, Ayala Cañón eta Loscos Fernández (2015: 109-114).

sistemak bizi-itxaropen txikiagoa duten langileak gehiago kaltetuko ditu, eta, hortaz, pentsioak epe txikiagoan jasoko dituzte.

Pentsioak birbalaratzeko adierazlea bigarren elementua da. Pentsioak birbalaratuko dira gutxienez % 0,25, eta gehienez KPIa gehi % 0,50. Datozen urteetarako ziurtzat jo daiteke, kotizatzaile kopuruaren eta kotizazio kopuruaren jaitsiera dela-eta, soldaten jaitsieragatik, pentsioak urtero bakarrik % 0,25 handituko direla, eta, inflazioa handitzen denean, erosteko ahalmena jaitsiko da. FEDEAk, banka handiaren hurbileko entitateak, dio igoera % 0,25ekoa izango dela datozen 40 urteetan. Erantzukizun Fiskalaren Autoritate Independenteak (AIRF) 2017ko otsailean kalkulatu du pentsioek % 7 galduko dutela bakarrik 2013 eta 2022 artean.

2.4. ERREFORMEN ONDORIOAK PENTSIOAK LORTZERA KOAN ETA PENTSIOEN ZENBATEKOAN

Pentsioetan egiten den gastuaren murrizketa zahartze demografikoarekin batera gertatzen da, eta, beraz, pentsiodunen kopurua igotzen denez, pentsioen kopurua jaitsi egiten da batez besteko soldatekin konparatuta, hori ordezkapen-tasa deritzanarekin neurtzen da, hots, batez besteko pentsioen eta batez besteko soldaten arteko harremana. Dagoeneko onartu diren murrizketek denboran zehar eduki duten eraginaren ondorioz, *AgeingReport 2015* txostenaren arabera, pentsioen ordezkapen-tasa 30,4 puntu jaitsi egingo da Espainiako Estatuan 2013 eta 2060 artean, % 79,0tik % 48,6ra (Ageing Working Groupe, 2015: 323).

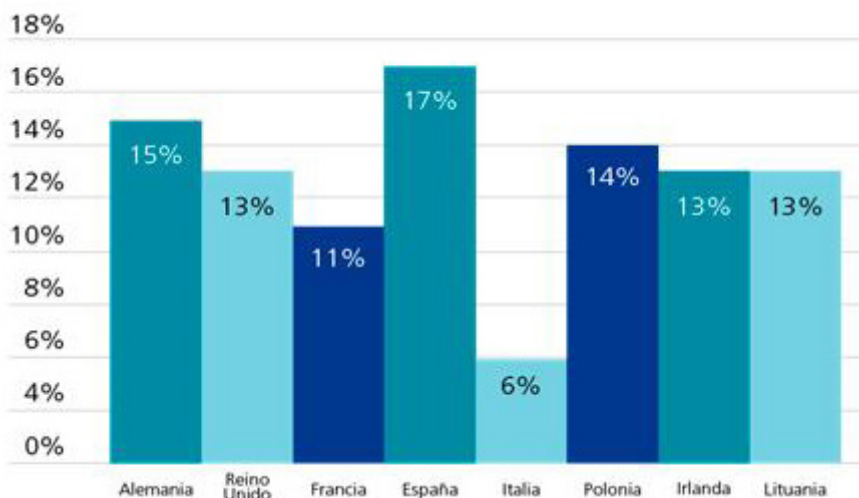
Erreforma hauen ondorioak hasi dira. Gainera, azken urteotan soldatak jaisten ari dira, eta horrekin batera gizarte-kotizazioak. Ildo beretik, erretiratu baino lehen lanik gabe gelditu direnen ondorioz, kotizazioak jaitsi dira, eta aurreratutako erretiroetan koefiziente murriztaileak aplikatu dira. Pentsioen kalterako suertatzen dira ere aktibitateen iraupen intermitenteak, aldi baterako kontratuengatik eta langabezia altuagatik, lanaldi partzialen igoera, batez ere emakumeen kasuan, eta soldataren jaitsiera lehen aldiz lanean hasten den jendearen artean, batez ere gazteak. Genero-ikuspegitik antzeman daiteke soldata-alde nabarmena (2013an, % 24koa Estatuan eta oraindik handiagoa EAEn, % 26,16; lan egindako orduen arabera, % 13,3), alde bereziki handia adin altuetan eta soldata altuetan.

Pentsioen gastuak igotzen jarraitzen du, pentsiodunen kopurua handitzen ari delako, eta «ordezte-efektu»agatik, hots, pentsio berrien kopuru altuagoa baja ematen duten pentsioekin konparatuta, (% 30 gutxi gorabehera), azken hamarkadetan soldatak pixka bat igo direlako, inflazioagatik eta ekoizpen-egituraren aldaketengatik. Hala ere, urteroko gastu osoaren igoera-erritmoa asko jaitsi da, murrizketen ondorioz, % 8,5etik 2008an, % 2,9ra, 2015ean.

Urte askotan lehen aldiz, urteroko erretiro-pentsio berriak, 2015. urteaz geroztik, hilabete batzuetan aurreko urtekoak baino txikiagoak dira, eta, handiagoak

direnean, igoera-portzentajea inflazioaren azpiko portzentajea da. Oso litekeena da egoera hori, ez bakarrik mantendu, areagotzea baizik, erreformen ondorioak gero eta nabarmenagoak direlako.

2016ko irailean argitaratutako txosten baten arabera, Aviva aseguratzaile britaniarrak Deloitte kontsultorekin egindakoa, Espainiako Estatua pentsioen «desoreka» gehien handitu den Europako estatuen artean legoke. «Desoreka» hori, sarritan ordezkapen-tasarekin nahasia, ulertu behar da bizi-maila mantentzeko behar den diru kopuru gisa: teorian pentsio bidezko sarrerak aurretiko soldataren % 70ean kokatu beharko lirateke. «Oreka» hori Espainian % 12 okertu da azken sei urteotan, eta Europar Batasunean % 6 batez beste. Eta pentsioen desajuste horrek BPGaren portzentaje altuena eragiten du (Aviva Institutua, 2016), ondorengo grafikoan ikus daitekeen bezala.

Iturria: Aviva 2016.

Txostenak eskatzen du «erretiroa hartzeko behar dituen errentak sortzearen erantzukizunaren zati bat hiritarrari egozte, eta epe luzeko aurrezkia sustatzea», horretarako, egin beharko litzatekeena zera da: «Lankidetzak publiko-privatua indartzea, hiritarren kontzientziazio-estrategia garatuz. Gainera, informazioa hobetu behar da, etorkizuneko erretiratuek jakin dezaten zein sarrera jasoko duten Gizarte Segurantzatik erretiroa hartzen dutenean, eta horren ondorioz finantza-planifikazio egokia egiteko aukera izan dezaten»⁴. Proposamen horiek Europako Batzordearen

4. PPren gobernuak adierazi zuen 50 urtetik gorako guztiei jasoko zuten pentsio publikoaren kopurua jakinaraziko zitzaicela. Adierazpen hori ez zen bete, esplikaziorik eman gabe, baina badirudi arrazoia izan zela pentsioen zenbatekoaren publikizitateak erakar zezakeen kostu politikoa. Aseguratzaileek neurri hori kritikatu zuten, uste dutelako beren negozioaren oinarria dela jendea kontziente izatea pentsio publikoak oso baxuak izango direlako errealitateaz.

proposamenen ildo beretik orientatuta daude, eta arazo larriak planteatzen dituzte bideragarritasunaren ikuspegitik eta justizia sozialaren aldetik.

2.5. KAPITALIZAZIO-PENTSIO PRIBATUEK BANAKETA-PENTSIO PUBLIKOEN MURRIZKETA KONPENTSA DEZAKETE? EUROPAKO BATZORDEAREN PROPOSAMENAK

«Pentsio egokiak, seguruak eta jasagarriak» *Liburu Zurian*, 2012-12-16koa, planteatzen zen, egindakoez gain, «estatu askok gastuaren doikuntza berriak egin beharko dituzte»⁵la, nahiz eta aitortu erreforma horien ondorioz gertatuko direla «ordezkapen-tasa txikiagoak (pentsioak lehengo ordainketarekin konparatuz)» (Europako Batzordea, 2012: 4 eta 5). 2010eko beste txosten batean, Europako Batzordeak planteatzen zuen soldatak baino polikiago handitzen ari diren pentsio publikoen ordezkapen-tasaren murrizketak eragiten duela pentsiodunek beren bizimailaren okertzea jasatea, aktiboan ari diren langileekin konparatuta, *ez badute beren bizitza laborala luzatzen* (egileak azpimarratuta) (Europako Batzordea, 2010a). Sarreraren gutxitze hori konpentsatzeko, Europar Batasunaren diskurtsoa da kapitalizazioan oinarritutako pentsio pribatuak garatzea, nahiz eta aitortu egungo krisiak «agerian utzi duela kapitalizazioko pentsio-planen kalteberatasuna finantza-krisi eta errezes ekonomikoen aurrean». Izan ere, *Liburu Zuriaren* aurrekaria zen *Liburu Berdean* esaten zen moduan, «kapitalizazio-pentsioak baita ere zahartze demografikoaren eraginpean egon daitezke. Zaharkitutako gizarteek hazkunde ekonomikoaren tasa potentziala gutxituko lukete, eta horrek eragingo lituzke errendimendu-tasa erreal txikiagoak, finantza-aktiboen prezioei eragin diezaiokeen» (Europako Batzordea, 2010b: 5).

Pentsio pribatuak, guztiak indibidualak direnean eta handitzen ari den gehiengo profesional edo enplegukoetan, kotizazio definituen metodoaren arabera daude antolatuta. Sistema horretan, pentsioen zenbatekoa jasotako ekarpenen arabera da eta kotizazio horiekin egin diren inbertsioen errendimenduaren arabera da. Aldi berean, enpresen ekarpenek jaisteko joera dute, ez bakarrik sektore pribatuan, sektore publikoan ere⁵. Inbertsioen errentagarritasuna igotzeko, gero eta gehiago errenta aldakorren arlora doaz, horrek dakarren arrisku larriarekin, inbertsioek krisiaren eta finantza-burbuilen ondorioak nozituz gero.

Egia da epe luzera errentagarritasuna hazkunde ekonomikoa baino handiagoa izaten ari dela. Baina, Piketty-k dioen moduan *El capital en el siglo XXI* liburuan,

5. EAEko Administrazio Orokorrean, defizita kontrolatzeko Espainiako Gobernuak inposaturiko erregelen ondorioz, administrazioaren ekarpenak etenda daude 2012az geroztik. Euskal sindikatuek neurri hori kuestionatzen dute, batez ere, EAJren talde parlamentarioak Estatuko Aurrekontu Orokorrei egindako zuzenketa baten ondoren, ekarpen horiek berriro egiteko aukera ireki zenetik, pentsio-planak eta BGAEak (EPSV) 2011 aurrekoak izanez gero eta ekarpenek kostu laboral osoa igo ezean, Eusko Jaurlaritzak egiaztatu ez duena. Are gehiago, udalen eta aldundien ekarpenak Elkarkidetza BGAEn mantendu dira.

kapitalaren hegakortasuna hazkunde ekonomikoa baino 12 aldiz handiagoa da, horregatik, pentsio-funtsen ondarea jaisten ari den une batean pentsio pribatua lortzen dutenek konpondu ezineko galera jasango dute pentsioan. Gainera, batez besteko bizi-itxaropenaren igoerak, pentsio pribatuaren kasuan, ezinbestean pentsioen zenbatekoa jaitea eragiten du.

Europako Komite Ekonomiko eta Sozialak (2012) irizpen bat eman zuen *Liburu Zuriaren* inguruan, eta bertan kritika garrantzitsuak jaso zituen, hauek azpimarratuko ditugu: 1. Komiteak deitoratzen du *Liburu Zurian* Europar Batasuna pentsio-sistemen beste elementu batzuetan zentratzea, pentsio publikoak indartzeko konponbideak planteatzen saiatu gabe. 2. Uste du legezko erretiro-adina luzatzea gizartearen zahartzeari emandako ikuspegi motzeko erantzuna dela, eta azpimarratzen du planteamentu hori arriskutsua izan daitekeela epe luzera ikuspegi sozialetik, pentsiodun asko pobrezia-arriskuan gera litezkeelako. 3. Uste du estatu kideek aberastasuna birbanatu beharko luketela, ondorengo hamarkadetan, beren erreforma-saioak pentsio-sistemak finantzatzen dituzten sarrerak igotzean zentratu beharko lituzketela, kategoria profesional guztietara hedatuz, enplegua gehituz, kotizazioak biltzeko sistemak hobetuz, eta aitortu gabeko lana eta ebasio fiskala borrokatuz; deitoratzen du ere lan-merkatuari Batzordeak aitorzen dion garrantzia ez dela islatzen pentsioen gaian egiten diren gomendio nagusietan, neurri handi batean, aldaketarik gabe aurreko txostenetan esaten zena errepikatzen baita. 4. Uste du estatu kideek, beren pentsio-sistemen erreformak egiterakoan, kontuan hartu beharko luketela, etorkizunean erretiroa hartuko duten milioika pertsonarentzat, zahartzaroan pobrezia-arriskuaren aurkako babes bakarra pentsioa dela; horregatik Komiteak gomendatzen du, etorkizuneko legedian, gutxieneko pentsioen edo bestelako neurrien inguruko arauak egotea, pobrezia mugaren gaineko sarrerak eragingo dituzten pentsio kopuruak bermatzeko. 5. Batzordeari eta estatu kideei eskatzen die saia daitezela bizitza laborala luzatuko duten neurri aktiboak sustatzen, eta horretarako beharrezkoa da erretiro-adin erreala indarrean dagoen legezko adinera hurbiltzea⁶.

Murritzketen helburua kapitalizazioko pentsio pribatuak garatzea da. Europako Batzordearen txostenen arabera, banaketako pentsio publikoen ordezkapen-tasan emandako jaitziera, Batzordeak berak sustaturiko murritzketak-neurrien ondorioz gertaturikoa, sistema publikoen «jasangarritasuna» bermatzeko, bi modutan konpentsatuko litzateke (kasuren batean zehazten da erdibana izango dela):

- a) pentsio pribatuek emandako sarreren igoerarekin, enpleguak eta indibidualak, eta

6. EGABren (KES-CES) irizpen honen arabera, hartu beharreko neurri nagusiak dira gizarte-solaskideen arteko lan-baldintzen negoziazioan, adibidez, lantokiak egokitzea adin gehien duten langileen gaitasun eta osasun-egoerara, lan mota batzuen gogortasuna kontuan hartzea, etengabeko lanbide-prestakuntzako programetan parte hartzeko aukerak hobetzea; elbarritasunaren aurrebabesa indartzea, bizitza profesionala eta familiarra uztartzeko aukera ematea, eta bizitza laborala luzatzea zailtzen duten oztopo juridikoak edo bestelakoak ezabatzea (txostenaren 1.7 atala).

- b) bizitza profesionala luzatuz, erretiro-adinaren atzeratzea dela-eta, pentsioaren portzentajea igotzea eragin dezakeena.

Modu horretan, erreferentziako epeen amaieran, pentsio bidezko sarrera guztien ordezkapen-tasa bateratua konstante mantenduko litzateke. Aurreikuspen horiek ez zuten kontuan hartzen pentsio pribatuen berezko segurtasunik eza, beren errendimenduak aldakorrak izan daitezkeelako gero eta maizago gertatzen diren finantza-krisiekin. Ez zuten kontuan hartzen, ezta ere, pentsio pribatuak lortzea eta ekarpenen kopurua oso modu desberdinean dagoela banatuta, aktibitate-sektore, kategoria profesional, sarrera-maila eta sexuaren arabera. Frogatuta dago sarrera altuenak dituzten pertsonen pentsio hauetan estaldura gehien dutela.

Gai honen inguruan, Europar Batasunaren Gizarte Babeserako Komitearen 2008ko txosten batean, aitortzen zen pentsio pribatuen pisu handiagoak modu negatiboan eragingo ziela sarrera ertain eta baxuak dituzten pertsonen, emakumeen, eta osatu gabeko kotizazioaldiak dituztenei. Halaber zioen entitate kudeatzaileen kudeaketa-komisioek pentsio netoak modu garrantzitsuan jaitsiko lituzketela, batez ere sarrera baxuena dutenengan (Social Protection Committee, 2008). Komisio horiek barneratzen dituzte: kudeaketa-gastuak; gordailu-komisioak: karterako baloreen salerosketa-operazioetako bitartekaritza-gastuak; funtsaren administrazio edo auditoriagatik kobratzen diren gastuak; eta ekarpenak eta errendimenduak pentsio bihurtzeko gastuak.

Gastu horien multzoa, *Total Expense Ratio* (TER) moduan ezagutzen den ratioaren bidez neurtu eta gastu guztien eta funtsaren ondarearen arteko koizientearen ondorio dena, pentsio garbien kopurua % 20tik gorainoko ehunekoetara murriztu dezaketen portzentajeetara irits daiteke. Espainiako Estatuan kostu horiek ELGAko handienen artean daude: aztertutako 40 herrialdeetatik, zortzigarren kokatzen zen, % 1,5 eta % 2ko ehuneko batekin kudeatutako ondarearen gainean. Pentsio pribatuen funtsen ondarea, Espainiako Estatuaren antzeko pentsio-sistemak dituzten herrialdeak baino gehiago.

Pentsio pribatuen pisu erlatiboki astun hori ez da errentagarritasun handiaren ondorio: IESEko hiru ikertzailek burututako azterketaren arabera, azken urteotan eguneratzen ari dena, 2002ko abendutik 2012ko abendura bitarteko aldian, pentsio-plan gehientsuenen errentagarritasuna IBEX-35 indizearen eta hamar urterako estatu-bonoen oso azpitik ibili da, askorena inflazioaren parekoa eta, zenbait kasutan, negatiboa. Egileek azpimarratzen dute «funtsen emaitza global etsigarri»aren arrazoietako bat komisio altuei zor zaiela, beste batzuk zorroaren osaketa eta kudeaketa kaskarra direlarik. Zera ondorioztatzen dute: «Ez da arrazoizkoa funtsen aldeko zerga-diskriminazioa (...) baldin eta norbanakoak bere erretirorako zorro bat eraikitzen badu. Sarritan, inbertsoreek Estatuak bost urtetik azpiko pentsio-funtsetan inbertitzeko emandako zerga-desgrabazio bulkada galdu egin zutelako (kudeaketa aktiboko komisioetan)» (Fernández, Aguirremalloa eta Linares, 2013: 9). Geroagoko azterketetan egile bertsuak antzeko ondorioetara iristen dira.

Europako Komisioaren txosten berriek ez dute jadanik estimazio zenbaturik sartzen, hau da, banaketa bidezko pentsio publikoen ordezkapen-tasen erorketa konpentsatzen duten pentsio pribatuenen gainean, zalantzarik gabe ikusgarri izan ez dadin Komisioak berak iradokitako erreformek eragindako pentsio-sarreraren erorketa. Espainiako Estatuan pentsio pribatuen gastua BPGaren % 0,7tik % 0,8ra pasako litzateke 2013 eta 2060 urteen artean. Ziurtzat jo daiteke aipatu pentsio publikoen ordezkapen-tasa gordina ez dela konpentsatuko pentsio pribatuekin, zenbait arrazoiengatik. Alde batetik, aipaturiko gastuaren hazkundea txikia delako. Baita haien errentagarritasuna apala delako ere, aipatu bezala, eta bere garapen erlatiboaren azalpena soil-soilik bai jendeari, bereziki errenta altudunei, eta bai enpresei eskainitako tratu fiskal abantailatsuan datza. Bestetik, sarrera gutxiko jendearen ekarpenengatik, norbanako zein enplegu-pentsioen bidezkoak, biztanleria langilearen zati txiki bat besterik betetzen ez dutenak; nahiz eta BGAE-en Federazioaren arabera 2016an parte-hartzaileen kopurua lanean diharduen biztanleriaren % 49,19 zen. Kontseilu Ekonomiko eta Sozialaren 2015eko Txosten Sozioekonomikoaren arabera (2016: 629-633), % 86,4k urtero 900 euro azpitiko ekarpenak egiten ditu eta % 74,6k 300 euroren azpitik. % 5,5ek besterik ez ditu urtero 3.000 euroko ekarpenak gainditzen.

2.6. ERRESERBA FUNTSAREN AGORTZEA

Arestian aipatu bezala, murrizketen ondorio gisa epe luzean pentsioen gastua portzentualki jaitsiko dela aurreikusten da. Desazelerazio hori gertatu arren, krisialdiko urteetan Gizarte Segurantzaren sistemaren aurretiko superabitak defizit hazkor bihurtu dira urtez urte, BPGaren % 0,05etik 2011n % 1,54raino 2015ean (16.707 milioi euroko balioaz), ia urte horretako Gizarte Segurantzaren gastuaren % 12ren baliokide dena (139.278,58 milioi euro). Horren lagungarri izan da giza kotizazioen murrizketa lanaren galeraren ondorioz eta, beraz, kotizatzaileen kopuruan —2007ko ia 19 milioi eta 400 milatik 2013ko 18 milioi eta 850 milaraino—. Nahiz eta gorako bidea hartu, 2016an ez da guztiz berreskuratu (19 milioi eta 163 mila). Bestetik, soldaten erorketak —INEren arabera 54.443 milioi euro galdu dituzte 2008-2013 tartean— eta egoera deflazionarioak ere lagundu dute. Erosahalmenean neurtuta, INEk gauzatzen duen lanaren prezioen indizearen (LPI) arabera, soldatek % 9,2ko galera izango lukete 2008-2014 tartean (soldaten % 0,7ko erorketa eta inflazioaren % 8,5aren ondorioz).

Diru-bilketa apalagoaren arrazoietakoa bat gobernuak enpresariei egindako opariak dira, tarifa lauak eta lana sustatzeko aitzakian kotizazioen murrizketa moduan, nahiz eta ikerketa ugarik erakusten duten horren eraginkortasuna lanaren sorreran hutsaren hurrengokoa dela eta, berez sortu, neurrien helburu diren multzoetan lan-hautaketa besterik ez dela sortzen. Diru-bilketa apalago hori urtero hiru mila milioi euroren bueltan dabil eta azken urteotan gobernuak ez du konpentsatzen transferentzia bidez Gizarte Segurantzaren aurrekontuetara.

Gizarte Segurantzaren kutxaren diru-sarrera txikiago horiek ekarri dutena Gizarte Segurantzaren Erreserba Funtsaren agortze progresiboa da. Funts hori, 1997an sortua eta Gizarte Segurantzaren sistemaren superabiten ondorio dena, 66 mila eta 815 milioi euro izatera iritsi zen. Haren helburua trantsizio demografikoa leuntzea zen, *baby boom*-aren belaunaldia erretirora masiboki iristean. Aurreikusten zen 2023an hasiko zela erabiltzen eta 2030ean agortu. Alderdi Popularraren gobernuak Erreserba Funtsaz egin duen erabilerak sistemaren defizita 2012-2016 tartean konpentsatzeko (66.401 milioi Erreserba Funtsetik eta 8.130 milioi Mutuen Prebentzio Funtsetik) Erreserba Funtsaren agortzea ekarri du 2017rako, aparteko ordainsarien ordainketarekin.

Funtsa ez bada lehenago agortu bere inbertsioen errentagarritasuna 27.500 milioitik gaindikoa izan delako da, hasierako ekarpenetik 2000. urtean eta 2016ko ekainera arte. Errentagarritasun handi hori lortu da azken urteotan haren inbertsio nagusia izan denaren interes altuei esker, hots, zor publikoa, ekonomia espainiarraren arrisku sistemikotik eratorria. Gauzak horrela, zorraren interesek, Erreserba Funtsa elikatzeaz gain, defizitaren eta zor publikoaren handitzea zekarten. Gerora troiak eta gobernuak berak —zor publikoaren ordainketa konstituzionalki lehenetsiz— zerbitzu publikoak eta giza prestazioak larriki murrizteko erabiliko zutena. Gaur-gaurkoz joera aldatu da eta Erreserba Funtsa, bere araudi erregulatzaileak diru likidua Espainiako Bankuko kontu batean gordetzera behartua, % 0,3 eta % 0,4ko interesak ordaintzen ari zaio Espainiako Bankuari zor publikoan inbertituta ez dauden gordailuengatik. Azken hori gainera interes negatiboak ordaintzen ari da hiru urterako zorrean eta % 1,6 hamar urterako zorrean...

2.7. GIZARTE-SEGURANTZA ETA GIZA BABESERAKO ESKUMENEN LEGE- ETA KONSTITUZIO-BANAKETA

2.7.1. Gizarte Segurantzaz eta Gizarte Laguntzaz

Espainiako eta Frantzaiko Estatuetan gizarte-segurantza arautzeko eskumena, besteak beste pentsioak bere baitan dituen, praktikan Estatuaren eskusiba da. Espainiako Estatuaren kasuan: Gizarte Segurantzaren oinarritzko legedia eta araubide ekonomikoa: Estatuaren eskumen eskusiboa (EK-ko 149.1.17 art.).

Gernikako Estatutuak «gizarte-segurantzaren kudeaketa ekonomiko»aren eskumena aipatzen du bere 18.2 artikuluan. Nahiz eta artikulua horrek eta EAEko Autonomia Estatutuaren Bosgarren Xedapen Iragankorrek honi esleitzen dioten Gizarte Segurantzaren «kudeaketa ekonomikoa», berau ez da ezarria izan, «kutxa bakarra»ren aitzakiapean. Horretaz gain, Auzitegi Konstituzionalaren jurisprudentziak, «oinarritzko legedia» denaren oso kontzeptu zabala erabiliz, asko mugatu ditu eskumen autonomikoak kontribuzio-mailako Gizarte Segurantzaren alorrean.

Konstituzioaren 148.1.20 artikulua berak aurreikusten du autonomia-erkidegoek «Gizarte Laguntza» mailako eskumenak beren gain har ditzaketela. Horren babespean EAEk eta Nafarroak eskumen hori eskusibotzat ezarri dute. Gizarte Laguntza sistema horiek estatu-mailako Gizarte Segurantza sistemaren osagarri edo gehigarri gisa dihardute, nahiz eta azken horrek horietako batzuk bere baitan hartu. Gizarte Segurantza eta Gizarte Laguntzaren mugen arteko zehaztasun eskasak gatazka bat baino gehiago ekarri du, sarritan hauteskunde-kutsua zeriola. 4/2005 Legeak tarte zabala eskaintzen die autonomia-erkidegoei, beren finantza-autonomiaren barruan, osa ditzaten Gizarte Segurantzaren prestazioak, Gizarte Laguntzaren eskumen-titulupean.

Prestazio batzuen kokapenak bilakaera izan du bere barneratzearen edo barneratzerik ezaren ikuspegitik Gizarte Segurantzaren, eskumen-esleipenarekin batera. Hau da osasun-arretaren kasua, GSLO (Gizarte Segurantzaren Lege Orokorra) deritzonaren barne agertu arren, zerbitzu publiko unibertsalaren ezaugarriak mantentzen ditu 1986ko Osasunaren Lege Orokorretik, Alderdi Popularraren azken gobernuak mugatutako unibertsaltasuna bestalde. Octavio Granadok Eusko Legebiltzarrari aurkeztutako txostenean dioenez, autonomia-erkidegoek, horien artean EAE eta Nafarroa, beren gain hartzen dituzte lan pertsonalean (osasuna edo gizarte-zerbitzuak) emandako zerbitzuak, Estatuaren esku geratzen direlarik Gizarte Segurantzaren prestazio ekonomikoak (pentsioak, langabezia, amatasun eta aitasuna, etab.), zeinak legez enplegatzaile eta langileen gizarte-kotizazioei esker finantzatzen diren, salbuespen bat edo besterekin, garrantzitsuena da gutxieneko pensioen osagarriak Estatuak finantzatzen dituela fiskalitate orokorrari esker (Granado Martínez, 2016: 6). Gutxienekoen osagarriei buruzko azken datuak hauexek ditugu: EAEko pensio guztien % 12,43ri ezartzen zaizkie eta Estatuko % 25,77ri; batez besteko kopurua Estatuan (ez dira datu zatituak argitaratzen) 205,88 euro/hileko da eta 2017rako aurreikusitako kostua 7.179.159 milioi eurokoa da Estatuan.

Bestetik, ez-kontributiboak deritzoten prestazioak, horien artean aurretiko kotizazio gabeko erretiroa eta ezintasuna eta familia-prestazioak, zerga bidez finantzatzen dira.

Espainiako Estatuaren konstituzio-markoan teorikoki Gizarte Segurantzaren kudeaketa ekonomikoaren eskualdatzea besterik ez da posible, baina estatu-mailako ordenamendu juridikoak finkatutako sarreren, prestazioen (betebeharrak, kopurua, etab.) gaineko arauak ezarritik. Teorikoki diogu gaurdaino ez delako eman, ez EAEn ezta beste autonomia batzuetan ere, Gizarte Segurantzaren kudeaketa ekonomikoaren eskualdaketa. Arrazoi horiengatik guztiengatik, Belgikan bizi izandako eztabaidetan oinarritua, Granado Martinezek (2015: 14) iradokitzen dituen dezentralizazio-formulen aukerak eta egokitasunak egiantzekotasun urria dute.

Alegia, sistema publiko propio bat izateak Konstituzioa aldatzeko beharra dakar. Espainiako Konstituzioak bera aldatzeko dituen arauak, bereziki baina ez soilik Gorteetako hiru bosteneko gehiengoaren betebeharra, oso sinesgaitza egiten

dute edozein itxaropen adostutako erreforma batek euskal eta kataluniar nazioen erabaki askea bermatzeko. Beste horrenbeste lan-harreman eta babes sozialerako marko propio bati dagokionez. Horregatik irtenbide independente edo konfederalera eramango duten prozesu eratzaileen irekierak soilik berma dezake EAE eta Nafarroa Gizarte Segurantzaren sistema propioetara iristeko aukera.

2.7.2. Aurreikuspen osagarri pribatuaz

EAEko Autonomia Estatutuak Gizarte Segurantzaren txertatzen ez diren Mutualitateen arloan EAEren eskumen eskusiboa ezartzen du. Hau da, borondatezko erakunde aseguratzaileena, aseguru pribatuak aitortzen duen prestazioen kudeaketa. Eskumen horren babespean, Eusko Legebiltzarrek 25/1983 Legea aldarrikatu zuen, BGAE (borondatezko gizarte-aurreikuspeneko entitateak) deritzonari buruz, definizioz irabazi asmorik gabeko entitateak eta ezaugarri borondatezko eta gizarte-gaietara bideratuak izatea. Aurreikuspen mota horren xede nagusia da bazkideen babesa bilatzea zorigaiztoko eta aurreikusgarri diren egoeretan. BGAE-en helburua Gizarte Segurantzaren publikoaren prestazioak osatzea da eta, subsidiarioki soilik, ordezkoko pentsioak eskaintzea publikoetara iristerik ez dagoen kasuetan. Haren eraentza juridiko eta fiskala pentsio-plan eta -funtzen antzekoa da, hots, sisteman sartzeko PFEZaren gaineko pizgarriak aitortzen zaizkie, prestazioak zergapetuak direlarik.

Lege horren ordezkari zen 5/2012 Eusko Legebiltzarreko Legea, aitorturiko helburua honakoxea zuena: «Euskal Herriko hiritarren artean gizarte-aurreikuspen osagarria zabaltzea, bereziki lan eta sistema kolektiboak sustatuz, aldi berean lege arautzailea argitu eta eguneratuz, hurbileneko lege-ondareak —europar nahiz estatuko— sortu dituen kontzeptuak txertatuz» (Legerako Arrazoiaren Erakusketa). Bestalde, Erakusketak berak jasotzen duenez, Gizarte Segurantzaren txertatu gabeko mutualismoa —EAEren eskumen eskusiboa dena— «modulatu izan da aseguru ordenamendurako oinarrien araudi estatutalak gizarte-aurreikuspeneko mutualitateen oinarriak arautu dituenetik, entitate horiek derrigorrezko Gizarte Segurantzaren sistemaren borondatezko aseguru osagarritzat jotzean».

Auzitegi Konstituzionaleko 97/2014 Ebazpenak Espainiako Gobernuaren helegite bat partzialki onartu zuen eta ebatzi 5/2012 Legearen zenbait lege-agindu oinarritzko legediaren aurkakoak zirela, aseguru pribatuaren ordenamendu eta gainbegiratzeko alorretan eta merkataritza-legediak finkatutakoetan. Auzitegi Konstituzionalaren esanetan, BGAE-etan txertatzen ziren gizarte-aurreikuspeneko planek eta pentsio-planek helburu berbera eta antzekotasun handia dute. Pentsio-planen kudeaketa Estatuaren eskumen eskusiboa denez, merkataritza- eta aseguru-legedia direlako, EAErenak Estatuaren eskumenean inbasioztat jo zitezkeen. Azpimarratzekoa da inkonstituzionaltzat jo zela BGAE-etako bazkideen eskubidea metatutako funtsen erreskatea egiteko hamar urte pasata lehen ekarpenetik⁷. Eusko

7. Eusko Jaurlaritzak 2014ko uztailaren 4an ebatzi zuen Auzitegi Konstituzionalaren ebazpenaren (2014-07-04) aurretik egindako ekarpenek erreskaterako eskubidea mantentzen zutela.

Jaurilaritzak adierazi zuenez, gizarte-aurreikuspen osagarriaren gaineko ebazpen hori eskumenen banaketaren ikuspegi birzentralizatzailearen beste adibide bat besterik ez zen, ordura arte baketsu zegoena Estatuaren eta EAEren arteko harremanetan.

Gauzak horrela, EAEren eta Nafarroaren eskumenak gizarte-babesaren bi muturretan dihardu: alde batetik, gizarte-laguntzetan, errenta apaleneko sektoreei bideratuak, eta, bestetik, babes osagarri pribatuan, BGAE-en bidez, kontzentratuago sarrera eta soldata altuetan. Gizarte-laguntzari dagokionez, bi erkidegoek gutxieneko gizarteratze-sarrerak ezarri dituzte (EAEko DSBEa —diru-sarrerak bermatzeko errenta (RGI)— eta Nafarroako gizarteratzeko errenta, RISa), errenta bermatzeko tresna gisa taxutuak, Espainiako Estatuako beste eskualdeen oso gaisetiko estaldurata eta babes-intentsitatearekin.

2.8. PENTSIOAK EAE-N

2.8.1. Pentsioen zenbateko eta estaldurari buruzko zenbait datu

Biztanleen % 25,2 pentsionistak dira 2016an. Pentsio kontributiboek, batez beste 536.700 pertsonak jasoak 2016an, prestazio ekonomikoen ia % 98 eta gastuaren % 99,3 osatzen dute. Pentsioen gastu osoa 2016an EAEn 8.477,2 milioi eurora iritsi zen, BPGaren % 11,8ren pareko. Sistema osoaren pentsio guztien batez besteko zenbatekoa 2016an EAEn 1.120,50 euro hilekoa izan zen (14 ordainketaz), estatuaren batez bestekoaren % 24 gaitetik.

1. koadroa. EAEko pentsio kopurua eta batez besteko zenbatekoa 2016an.

	Betirako ezintasuna	Jubilazioa	Alarguntasuna	Umezurtz/senideak	Guztira
Jasotzaile kopurua	42.500	341.000	135.300	17.900	536.700
Batez besteko zenbatekoa	1.190,9	1.289,4	135.300	17.900	1.120,5
LGS(SMI)/gaineko ehunekoa	181,8	195,8	115,8	71,6	171,0

Iturria: EGABren (KES-CES) 2016ko Memoria Lan Ministerioaren Lan Estatistika Buletinaren arabera.

Zenbatekoa handiagoa zen erretiro-pentsioen kasuan, 1.289,44 €-ko batez bestekoarekin. Are handiagoa da erretiro-pentsio berrien batez bestekoa: 1.633,74 euro/hileko.

Nolanahi ere, aipaturiko lege-aldaketek eragindako murrizketek eta lan-merkatuaren okertzeak ekarri duten soldata- eta lan-jaitzierarekin —erretirora iristen ari diren pertsonen ere eragiten diena—, azken hamarkadetan lehen aldiz 2016ko

urtariletik aurrerako erretiro-pentsio berriak oso gertu edo are azpitik daude aurreko urtekoekiko: horrela, 2014ko uztaillean pentsio horien zenbatekoa 1.664,48 eurokoa zen eta 2015eko uztaillean zertxobait behera egin zuen, 1.658.70 euroekin. Aurreikus daiteke joera hori mantenduko dela etorkizun hurbilean eta, areago, indartuko dela onarturiko neurri legalen gero eta eragin handiagoagatik.

Emakumezkoen pentsioak nabarmen apalagoak dira gizonezkoen aldean: 2016an zegoen aldea % 79koa zen erretiro-pentsioen osotasunerako (% 66,3 gizonezkoek jasota eta % 33,7 emakumezkoek) nahiz eta % 32ra jaitsi 2016an gauzaturiko pentsioentzat.

2.8.2. EAEko Gizarte Segurantzaren sistemaren defizita

Eusko Legebiltzarrean burutu den Autogobernurako Ponentziaren eztabaidan, Gizarte Segurantzaren sistema propio baten aurkakoei EAEk duen sistemaren defizitaren garrantzia azpimarratu dute, hau da, gizarte-kotizazioen sarreraren eta prestazioen kostuaren arteko aldea, alboratuz Espainiako Estatu osoan dela defizitarioko sistema eta defizit horiek Erreserba Funtsez baliatuz ari direla konpentsatzen.

Batez besteko pentsioek gora egin dute EAEn 2000ko urritik 2015eko urrira bitartean, Espainiako Estatuaren ehunekotik zertxobait beherago (% 86,2 eta % 89,4 hurrenez hurren), gutxieneko pentsioen ehuneko altuagoak azaltzen duena, Espainiako Estatuan 2000 eta 2012 artean batez bestekoen gainetik handitu direnak. Efektu hori izan ezean, hazkundera handiagoa zatekeen EAEn. Pentsio kopuruak gorago egin du urte horien artean (% 25,1 eta % 22,3 hurrenez hurren). Bi arrazoiak kontuan hartuz gero, hazkunde arrunta % 130,9koa izan da EAEn eta % 132,3 Espainiako Estatuan. Afiliazioaren gorakada 2004 eta 2015 artean (Granado Martinezen datuen arabera, 2015: 30).

Euskadiko Ekonomia eta Gizarte Arazoetarako Batzordearen (CES-EGAB, 2017) arabera, gizarte-kotizazioetatik eratorritako sarrerak EAEn BPGaren % 9,34 osatzen zuten eta Estatuko bilketaren % 6,6. Pentsioengatikoko gastuaren eta bilketaren arteko defizita gertatzen da 2015ean gastuak % 3,2 igo eta sarrerak % 0,3 direlako. Ondorioz, defizitaren % 16,4ko hazkundera egon zen 2014koarekiko. Zehaztu beharra dago kopuru horiek ez direla guztiz horrela, sarrerak Gizarte Segurantzaren kuota guztien emaitza direlako; gastuetan, berriz, pentsioez gain ez direlako Gizarte Segurantzaren beste prestazio batzuk. Aldaketa txikiren bat edo beste kontuan hartzeak «EAEn defizit espezifiko» moduan izendatu duguna lekarke. Halaber, EEGAren txostenak, defiziten handitzea adierazten duenean, ez du kontuan hartzen defizit horiek Erreserba Funtza erabiliz estali direla. EAEn «defizit espezifiko» kalkulatzeko, 2015. urteko sistema osoaren 16.707 milioi euro horietatik EAEn zegoen zatia kendu beharko litzateke, gehienbat 2015eko Erreserba Funtzaren erabilerak finantzatu zuena (13.250 milioi eurora iritsiz). Kopuru horri Kontzertu Ekonomikoaren % 6,24 ezartzen bazaio, 1.043 milioi euroko emaitza emango digu eta EAEk duen defizit garbia 646 milioi eurora mugatzen da.

2. koadroa. Sarrerak, gastuak eta defizitak pentsioengatik EAEn 2015ean (milaka eurotan).

Gizarte Segurantzaren Diruzaintza Orokorraren (GSDO) kuota-bilketa guztira	Langa-bezia-kuotak	GSAOren kuota-aldaketa 2014-2015	Kontribuzio-pentsioen gastua (KPG) 2015*	KPGaren gaineko kuota. Saldoa 2015	Aldaketa 2014 (%tan)	Aldaketa 2014 (%tan)	Saldo garbia 2015ean (estatu-defizita barne)
6.466	1.100	0,3	8.152	-1.686	20,9	16,4	646

Iturria: egilea EGABren (KES-CES) Memoriaren arabera (2016).

Oharra: Kontribuzio-pentsioen gastua estimazio bat da.

Bestalde, azpimarratu behar da defizita kalkulatzeko langabezia-kuotak ez direla kontuan hartu (langabeen kontura Estatuko Enplegu Zerbitzu Publikoak ordaindutakoak izan ezik, GSDOren kuoten barne daudenak), beraz, defizita txikiagoa zatekeen kontuan izanik EAEn langabeziari lotutako gastua txikiagoa dela langabezia-portzentajea txikiagoa baita.

Ignacio Zubiriren kalkuluen arabera (2016), EAEn Gizarte Segurantzak duen defizita BPGaren % 4 da, Espainiako Estatuan % 1,4 denean. Defizitaren zati hori Erreserba Funttsaren % 4ri esker finantzatzen da. Zubirik dioenez, 850 milioi eurokoa, lan honen egileak 2015erako aipaturiko 1.043 milioiko kopuruaren aurrean.

2.8.3. Pentsio pribatuak

EAEn, BGAE-ek (borondatezko gizarte-aurreikuspeneko entitateak - EPSV) Gizarte Aurreikuspen Osagarriaren Sisteman pentsio-planak lerratzen dituzte eta sistemaren aktibitatearen % 90era baino gehiagora iristen da. Pentsio-planen antzera, BGAEak ere sistema desberdinetan banatzen dira: banakakoa —finantza-erakundeek sustatuta—, elkartua —elkartek, sindikatuek zein kolektiboek bultzatuta— eta lanbidekoak —edozein entitatek, korporaziok eraginda—. Gainera, EAEk zein Nafarroak dituzten eskumen fiskalen, arauemaileen eta zerga-biltzaileen babesean, biek desgrabazio fiskaleko sistema zabala erabiltzen dute bai BGAE-en bai pentsio-planen mesedetan.

EAEn indarrean dagoen karga motaren arabera, enpresek pentsio-planei eta BGAE-ei egiten dizkieten emariak ez dira egungo diru-sarreratzat hartzen, baizik eta aurrezte finalista edo diru-sarrera atzeratutzat. Esan nahi da emandako kantitateak zein ondoriozko gainbalioak salbuetsiak geratzen direla hasiera batean eta prestazioak direla zergari lotuta geratzen direnak.

Arauketa horrek dakarren kostu fiskala zerga eta errendimenduen salbuespenagatik galdutako diru-sarreraren batuketa ken prestazioa eskuratzear

jasotako sarrera fiskalaren baliokide da. Zerga-ordainketa sistema hau onuragarria da zeren esku-hartzaileei entregatutako prestazioek ematen dituzten kenkari fiskalek tasa handiagoko karga jasotzen baitute pentsioa eskuratzean ezarriko direnek baino, eta ezinbesteko epealdi horretan haren errenta ondasun forman jasotzen dituen emarien zerga-salbuespen partziala (% 40) baino txikiagoa izango da normalean, tratamendu onuragarriagoa dena Gizarte Segurantzaren pentsioarekin alderatuta.

EAEEn pentsio pribatuen zama altuagoa da (BGAEak, pentsio-planak kontuan hartu gabe): 2016an haren ondarea 24 mila milioi eurotik gorakoa zen, BPGaren % 34,93 (% 9,6 Espainiako Estatuan eta % 34,5 EB-15en), urte horretan jasotako kuoten zenbatekoa 755 milioikoa izan zen guztira. Azken urteotan ondarea handitzen joan den bitartean, kuoten zenbatekoa jaisten joan da enpresen diru-ekarpenak gutxiagotu direlako edo zenbait kasutan, EAEko Administrazio Publikoko gune garrantzitsu zenbaitetan gertatu den bezala, bertan behera geratu direlako.

Pentsio pribatuen sustapena fiskala da. EAEk desgrabazio fiskalen sistema zabala aplikatzen du, ez bakarrik BGAE-en alde, pentsio-planen alde ere. PFEZaren zerga-oinarriaren batez besteko murrizketa BGAE-ei egindako ekarpenengatik zein aurreikuspen osagarrien beste formulengatik 2.068 eurokoa izan zen, Zergen Koordinazio Organoaren 2014ko informearen arabera.

BGAE-en garapena pizgarri fiskalen eraginari zor zaio, ez bakarrik PFEZaren bitartez, partaideentzat, baita sozietateen gaineko zergaren bitartez ere. Ekarpenen eta desgrabazio fiskalen maiztasunak oso desberdinak dira errenta-atalen arabera: hasi 1.473 eurotik, 30.000 eurotik beherako errententzat (soilik zergapekoen % 30,3k egiten du ekarpena), 6.426 euroraino, 90.000 eurotik gorako errententzat (% 68,2 dira ekarpena egiten dutenak).

2.9. EAE-KO PENTSIO-SISTEMAREN FINANTZA-DESOREKAREN ARRAZOIAK. BIDERAGARRIA AL DA EUSKAL GS SISTEMA BAT, PENTSIOAK BARNE?

Nahiz eta sarreran zein 2.8.2. eta 2.8.3. ataletan azpimarratu den, pentsioen azpisistemaren defizitaren berriazko zehaztapena gutxi gorabeherakoa da, Gizarte Segurantzaren diru-sarrerak ez daudelako pentsioetara atxikita zehazki, baizik eta Gizarte Segurantzaren sistema osora; nabaria da, aipatu ñabardurekin, bai sistema oro har bai pentsioen azpisistema zehazki defizitarioagoa dela EAEEn (eta Nafarroan) estatu-mailan baino. Hala eta guztiz ere, defizitaren kalkulurako kontuan hartuko balira langabezia-prestazioaren sarrerak eta gastuak, zeina EAEEn estatu-mailan baino egoera hobeagoan dagoen, bariazio nabarmena emango luke.

Hauek izan daitezke defizit horren bi kausa nagusiak:

1. Bizi-itxaropena altuagoa estatuan baino;
2. erretiro partzialak estatuan baino gehiago erabiltzen dira, eta horrek Gizarte Segurantzaren kostua igotzen du.

Faktore horietako batzuk aldatzen ari dira —erretiro partzialen erabilera—. 2013tik aurrera, gutxienekoen osagarriak osorik Estatuko ekarpenen bitartez finantzatu dira. Horrek EAEn prestazio-gastuen eta kotizazio-sarreraren arteko saldoa hobetuko du, Espainian pentsioen gutxieneko osagarrien portzentajea EAEkoen portzentajearen bikoitza da; EAEn langabezia-tasa txikiagoa edukitzeak bertan langabezia-prestazioen kostua txikiagoa izatea eragiten du. Konparazio egokiagoa Gizarte Segurantza orokorrean izan beharko litzateke, ez pentsioetan bakarrik.

EAEko pentsioen defizita jasangarria da? Euskal ekonomiak aurre egin diezaioke, errentaren soldaten aldeko birbanaketa egiten bada. Gizarte Segurantza eta pentsioen sistema propioarekin politika desberdina abiaraz liteke, pentsioen batasuna hobetzeko aukera. Euskal esparruak ez du bermatzen, *per se*, pentsio-sistema nabarmen hobetzea, baina badirudi euskal gizartearen gehiengoak babes hobia lortzeko egoeran dagoela.

Egia da, kotizazio eta prestazioen fluxu finantzarioen ikuspegitik, EAE emaila barik hartzaile gisa agertzen dela, Granado Martínez-ek (2015: 33) eta Zubiri-k (2016) nabarmendu duten bezala, seinالاتu diren ñabardurekin.

Halaz guztiz, ene ustetan, datu hori baino garrantzitsuagoa da politika espainolaren eragina Gizarte Segurantzaren diru-sarreretan: langabezia-tasa oso altuetara daraman politika ekonomiko bat; soldata gero eta urriagoa jasotzen duten gero eta handiagoak diren kolektiboek gizarte-kotizazioen gutxitzea; gehieneko kotizazio-mugen ezarpena, zeinak soldata altuenetakoen zati garrantzizko bat kotizatu gabe uzten duen; gizarte-kotizazio orokorren hobariak, etab. Politika horien aldakuntzak eta langabezia-kotizazioaren zati bat pentsioen finantzaketara eramateak pentsioen finantza-balantzea nabarmenki hobetu dezakete.

Nolanahi ere, biziraupenaren gorakadak dakarren pentsiodunen proportzioaren igoerak pentsioen gastua handiagoatzea ekarri behar du. Horrek, ekoiztatiko aberastasunaren zati handiago bat pentsioetara zuzentzea eskatzen du.

2.10. EUSKAL PENTSIIO-SISTEMAREN HOBEKUNTZARAKO ELEMENTU BATZUK

1.- Erretiratzeko adinaren murrizketak, gora egin duten azken erreforma legalei buelta emanda, bizitzaldian lanari eskainitako denboraren gutxiagotzea egiazkoa izatea bermatu behar du. Euskal ekonomiak langabezia-tasa altuak eta aukeratu gabeko lanaldi partzialak suspertzen dituen heinean, gazteen artean batez ere, egoera egonkortzeak eta, batez ere, erretiroa hartzeko adina igotzeak gazteentzako enplegua

oztopatzea dakarte. Gazteen enplegua sustatzeko erretiroa hartzeko adinaren murrizketa: orokorra, lan osasungaitz eta nekezengatik.

Kotizazio-aldi luzeengatik, Frantzian ezarritakoan bezala, 56 urtetik gorakoei onartzen die aurretik erretiroa hartzea 18 urte baino gutxiagorekin lanean hasi zirenei eta epe oso zabaletan kotizatu badute (43 urte baino gehiago).

2.- Kopuru ezaguneko eta bermatutako pentsioek ekiditen dute soldata altuak pentsio pribatuetara alde egitea.

Ibilbide profesional ezegonkorrek ekar ditzaketen arriskuak ekiditeko, pentsioa zehazten duen erreferentziazko soldata ezartzeko lansari hoberenak hartu behar dira kontuan eta ez azkenak, ez asko eta batez besteko soldaten bilakaeraren indexazioan oinarrituta. Gutxiengo ordezkapen-tasa bermatu eta gero, legezkoa da tasa altuagoak aurreikustea indar handiago edo lan nekezagoa pairatu duten kolektiboentzat biziraupena murriztu zaielako, aurrezki eta patrimonio eskasagoen jabe dira eta bizi-maila malkartsuagoa dute pentsio soilaren ikuspegitik alderatuta. Adibide posible bat litzateke batez besteko % 80 bermatzea termino garbian, esan nahi da, Gizarte Segurantzako pentsioen kotizaziorik eza kontuan edukita, soldata altuenen % 70 bermatuta edukitzea gutxienez, % 100eko portzentajea lanbide arteko gutxieneko soldatentzat eta urte kopuru minimo batean lan bereziki nekeza eta osasungaitz jasan dutenentzat eta erdi-mailakoak gainerako kasuetan.

3.- Hasierako pentsioak egokiak izatea ez da nahikoa. Bizi-itxaropen altuagoak pentsioen eguneratzea gero eta garrantzizkoagoa izatea dakar, erretiroaren aurretiko soldataren eta pentsioaren tarte saihesteko. Horretarako oso inportanteak dira soldaten birbalorazioak batez besteko sarreren arabera.

4.- Gorago aipatu den bezala, emakumeen pentsioak gizonezkoenetatik gehiago urrutiratzen dira soldataren kasuan baino. Soldatapeko emakumezko gehienek lansari baxuko eta arrisku handiko kolektiboa osatzen dutenez (langabeziakoa, baliaezintasunarena...), pentsio-sistemak, eskubide osoz, haien aldeko birbanaketa-politika bermatu beharko luke pentsioak egokitzeko. Desberdintasun hori zuzentzeko kontribuzio-mekanismo zuzentzaileak zabaldu behar dira, adibidez, epe jakin batzuetan gizarte-intereseko ekintzak egin izanagatik edo menpeko pertsonen zaintzagatik kotizatutzat baliozkotzea tarte horiek, emakumeak baitira gehiengoa zeregin horietan. Besteen kontura edo norbere kontura egoera txukunean lan egiteko aukera urriak izan dituzten adin handiko emakumeen belaunaldientzat, pentsio-sistemara iristeko berezko eskubidea ezinezkoa egin duena, bizitzaren mantenimenduaren ekarpena aitortzen duen zenbateko zintzoa ezarri behar da.

2.11. PENTSIONEN EUSKAL SISTEMA BATEN ERRONKA FINANTZARIOA

Nola egin aurre beharrezkoa den pentsio-gastuen igoerari? Gastua pentsioetan ezinbestean igo beharra ez da bakarrik zahartze demografikoagatik, baita egungo pentsioak igotzeko beharrazatik ere, batez ere kopuru txikiena dutenak. Horretarako sarrerak igo behar dira. Igoera hori aurrekontu publikoen bitartez finantza daiteke. Aukera hori oso modu desberdinetan gauza daiteke. Espainiako patronalak —eta euskal patronalak ere— pentsioei BEZaren igoeraren zati bat esleitzea planteatzen du, enpresarien kotizazioen gorakadak enpleguari eragingo liokeela argudiatuz. Banaketako sistema publikoaren defendatzaileen sektore batek planteatzen du zerga zuzenen (PFEZa eta sozietateen gaineko zerga) mailakako erreformari eta iruzur fiskalaren desagerpenari lotzea. Sektore horrek, soldata zuzenari dagokionez argudioa errefusatzan duenak, ez du esplizituki erantzuten, orokorrean. Soldatek dominazio neoliberalerako azken hamarkadetan galdu dutena berreskuratzea ez da soilik soldata zuzenera zedarritu behar, baizik eta enpresarien kontura dauden gizarte-kotizazioen zeharkako soldatara ere. Gastu militarra eta poliziala eta ekologiaren kontrako azpiegitura xahutzaileak aurrekontu publikoaren bidez finantzatzan badira, ez dago inongo arrazoirik aurrekontu horiek, gutxienez partzialki bada ere, Gizarte Segurantzako pentsioak finantzatzeko, hortaz, argudio ukaezin horrek pentsioen zerga-sistemaratzearen proposamena justifikatzen du.

Zenbait iradokizunen arabera, aurrekontuetako sarrerak alarguntasun-pentsioak zein zurtasun-pentsioak finantzatzera zuzendu behar dira. Neurri hori onetsiko balitz, etorkizunean alarguntasun-pentsioak errekurtsuen arabera ematea eta/edo denbora mugatu baterako jasotzea erraztuko luke. Alarguntasun-pentsioak emakumeari egiten diola eragin handiena argi dago, nahiz eta era berean tranpa bihur daitezkeen enplegurako, erretiroa suspertuz edo lan-merkatura iristea eragotziz. Alabaina, emakumearen soldata urriak, luzapen laburragoko ibilbide profesionalak eta prekarietateak berezko eskubide duten pentsioa jasotzean gizona baino askoz ere txikiagoa izatea dakarte, gerturatze-prozesua oso geldoa izanik. Egoera horretan, eta desberdintasun hori zuzentzen ez den heinean, alarguntasun-pentsioa ezabatzeak emakumeari egingo lioke kalte argi eta garbi.

Zerga edo gizarte-kotizazioen arteko aldizkatzea ez da gai finantzarioa soilik. Soldatapeko enpleguaren mendekotasunaren ordainetan beren kargu hartzen dituzte enpresariak langilearen gizarte-beharrak lana galtzen badute, gaixorik jartzen badira edo adin jakin batera iristen direnean. Zeharkako soldata bidez egingo litzateke kotizazioa, non soldatapeko talde bakoitzak —erretiratuak, gaixoak, langabeak...— prestazio-forma duten aktiboak berreskuratuko lituzkeen, aldeztu aurreko aurrezki-pilaketarik gabe, berehala banagarriak direlako.

Ekogiagoa da pentsio publikoak gizarte-kotizazioen bidez finantzatzeari: enpresen karguko gizarte-kotizazioak gizarteratutako zeharkako soldata dira, eta soldata-masa

barruan daude. Enpresen kotizazioak igotzeko aukera desberdinak dira: 1) Kotizazio-oinarriak igotzea. 2) Enpresen kargurako kotizazioaren tipoa igotzea. 3) Kotizazioen oinarria balio agregatuaren multzoari hedatzea. Aukera horrek abantaila dakar, ez dielako kalterik egiten langile multzo handiko enpresei, kapitalazio handikoak direnekin alderatuta. Banatutako mozkinen kotizazio-oinarriaren zabalkundeak ez luke eraginik edukiko lehiakortasunean, dibidenduei ezartzen zaielako eta ez dielako inbertsioari eragiten. Garrantzitsua da dibidenduen partea enpresen irabaziekin erlazionatuta egoeta, munduko burtsa altuenetakoen parean dagoelako, eta gainera krisiarekin handitzen joan da.

Enpresaburuen elkarteen arabera enpresen kotizazioak jaitsi beharko lirateke eta babestu beharreko pertsonenak igo eta/edo zeharkako zergaren parte bat finantzaketara eraman, argudiatuz Espainiako Estatuko enpresen kotizazioa altuegia dela babestutako pertsonen egiten dutenarekin alderatuta. 3. taulan ELGAko herrietako enpresa eta langileen kotizazio-tipoak balioztatu daitezke.

3. taula. ELGAko batez besteko langile baten kotizazio-tipoa erregimen pribatuan, 2014. urtean.

	Publikoa		Pribatua		Guztira
	Soldatapekoa	Enplegatzailea	Soldatapekoa	Enplegatzailea	
Austria	10.25	12.55			22.8
Txekia	6.5	21.5			28.0
Estonia		16.0	2.0	4.0	20.0
Grezia	6.67	13.3			20.0
Hungaria	18.5	28.5			47.0
Irlanda	4	10.75			14.75
Norvegia	8.2	14.1			22.3
Portugal	6.4	13.8			20.2
Eslovakia	7.0	20.0			27.0
Eslovenia	15.5	8.85			24.4
Espainia	4.7	23.6			28.3
Erresuma Batua	9.05	11.9			20.95
Estatu Batuak	6.2	6.2			12.4

Iturria: ELGA, *Panorama des pensions 2015*.

Gizarte-babesen diru-iturriak beren osotasunean hartuta —SEEPROS Europako Estatistika Sistemaren arabera, Gizarte Segurantzaz gain beste kontzeptu batzuk ere hartzen dira kontuan—, egiazta daiteke enplegatzaileen kotizazioa altuagoa dela Espainiako Estatuan EBn baino eta, aldiz, babestutakoena baxuagoa (ikus 4. taula).

4. taula. Gizarte-babesaren sarrera-iturrien portzentajezko banaketa.

Estatua	Enplegatzailen kotizazioa	Pertsona babestuen kotizazioa	Ekarpen publikoak	Beste	Guztira
Belgika	39,7	19,5	38,6	2,3	100,0
Alemania	34,5	30,5	33,3	1,7	100,0
Espania	40,7	12,7	44,0	2,6	100,0
Frantzia	42,5	19,2	35,1	3,2	100,0
Italia	34,5	14,7	48,8	2,0	100,0
Herbehereak	32,0	33,8	19,9	14,4	100,0
Portugal	29,0	16,3	46,1	8,6	100,0
Suedia	36,4	9,2	52,2	2,2	100,0
Erresuma Batua	27,3	9,7	48,6	14,5	100,0
EB-15	34,4	19,2	41,0	5,4	100,0
Polonia	42,4	20,4	21,7	15,5	100,0
EB-28	34,7	19,3	40,5	5,5	100,0
Eurogunea	36,9	22,3	37,4	3,4	100,0

Iturria: Eurostat.

Halaber, pertsona babestuen multzoari begira, direla soldatapekoak direla autonomoak, ekarpen horien igoerak soldaten murrizketa lekarkieke, jada EBko batez bestekoena baino urriagoak izanda. Bestalde, soldatan oinarrituriko kotizazioaren kalkuluaren arabera, BPGaren gaineko enpresarien kotizazioaren portzentajea 0,8 baxuagoa da Espainiako Estatuan EB-15en baino, eta 0,6 baxuagoa EB-28n baino, 4. taulan ikus daitekeen bezala. Kostu laborala batez beste baxuagoa da EB-15ekin alderatuta.

5. taula. 2014ko BPGko gizarte-babeseko diru-sarrerak.

Estatua	Enplegatzaileen kotizazioa	Pertsona babestuen kotizazioa	Ekarpen publikoak	Beste	Guztira
Belgika	12,2	6,0	11,8	0,7	30,7
Alemania	10,6	9,3	10,2	0,5	30,7
Espainia	9,9	3,1	10,7	0,6	24,4
Frantzia	14,5	6,6	12,0	1,1	34,2
Italia	10,6	4,5	15,0	0,6	30,8
Herbehereak	11,0	11,6	6,8	4,9	34,3
Portugal	8,0	4,5	12,7	2,4	27,6
Suedia	11,3	2,9	16,2	0,7	31,0
Erresuma batua	8,9	3,1	15,8	4,7	32,5
EB-15	10,7	6,0	12,8	1,7	31,1
Polonia	10,5	5,8	12,2	1,6	30,1
EB-28	10,5	5,8	12,2	1,6	30,1
Eurogunea	11,2	6,8	11,4	1,0	30,5

Iturria: Eurostat.

Laneko arriskuen prebentziorako neurri zehatzen ezarpenak gehi aldi baterakotasunaren eta prekarietatearen murrizketak langileen ongizatea zein osasuna hobetzeaz gain, arrisku horiei aurre egiteko behar diren ekarpen ekonomikoen murrizketa inportantea ekarriko dute: Gizarte Segurantzaren estatistiken arabera, 3.852 pentsiodun zeuden EAEn 2016an lan-istripuengatik eta 729 lanbidegaixotasunengatik, 1.131 milioi eurotik gorako urteroko kostuarekin. Gastu horretan ez dira kontuan hartzen arrazoi berdinentatik aldi baterako ezintasun laboralean daudenen kostuak.

2.12. BIBLIOGRAFIA

Ageing Working Group (2015): «The 2015 Ageing Report Economic and budgetary projections for the 28 EU Member States (2013-2060)», *European Economy*, **13**.

Arregui, M. eta Berges, A. (2015): «Los dividendos en la Bolsa española: especial consideración a los bancos», *Cuadernos de Información Económica*, **246**.

Instituto Aviva (2016): *II Estudio sobre cálculo del desajuste en las pensiones en España*, 2016ko iraila, <http://blog.institutoaviva.es/wp-content/uploads/2016/09/Informe_un_deficit_significativo_espan%CC%83a.pdf>.

- Europako Komisia (2010a): «Report on Pensions, Progress and key challenges in the delivery of adequate and sustainable pensions in Europe», *European Economy, Occasional Papers*, **71**.
- , (2010b): *Libro Verde en pos de unos sistemas de pensiones europeos adecuados, sostenibles y seguros*, COM (2010) 365 bukaera, 2010-7-7, Brusela.
- , (2012): *Libro Blanco Agenda para unas pensiones adecuadas, seguras y sostenibles*, COM (2012) 55 bukaera, 2012-2-16, Brusela
- Europako Ekonomia eta Gizarte Landaldea (2012): *Dictamen del Comité Económico y Social Europeo sobre el «Libro Blanco Agenda para unas pensiones adecuadas, seguras y sostenibles»*, [COM(2012) 55 bukaera] 2012/C 299/21, 2012ko ekainaren 27koa.
- De la Fuente, Mikel (2011): «Edad de jubilación en EuskalHerria», *Txostena 2010*, Gaindegia, 50-53.
- Ekonomia eta Gizarte Kontseilua (2016): *Memoria sobre la situación socioeconómica y laboral de España 2015*, CES.
- CES-EGAB (2017): *Memoria Socioeconómica 2016*, Consejo Económico y Social Vasco – Euskadiko Ekonomia eta Gizarte Arazoetarako Batzordea.
- Fernández, P.; Aguirremalloa, J. eta Linares, P. (2013): «Rentabilidad de los Fondos de Pensiones en España. 2002-2012», <<http://docplayer.es/8011362-Rentabilidad-de-los-fondos-de-pensiones-en-espana-2002-2012.html>> (10-8-2016an kontsultatuta).
- GOV.UK (2014): *Scottish independence referendum: Jobs and pensions*, 17 July 2014.
- Granado Martínez, Octavio (2015): *Estudio sobre la viabilidad de las pensiones en Euskadi*, Autogobernurako ponentzia aurrean aurkeztutako txostena, Euskal Legebiltzarra.
- Monereo Pérez, J.L. eta Gorelli Hernández, J. (2009): *Tiempo de trabajo y ciclos vitales. Estudio crítico del modelo normativo*, Comares, Granada.
- Mooney, Gerry (2015): «Defending welfare and the Scottish independence debate», <http://www.social-policy.org.uk/wordpress/wp-content/uploads/2015/04/43_mooney.pdf>.
- Ochando Claramunt, C. eta Salvador Cifre, C. (2015a): «Reformas paramétricas del Sistema Público de Pensiones Español (I): Efectos sobre la contributividad y la Equidad de la ley 27/2011», *Revista de Derecho de la Seguridad Social. LABORUM*, **5**, 255-276.
- , (2015b): «Reformas paramétricas del Sistema Público de Pensiones Español (II): Efectos sobre la contributividad y la Equidad de la ley 23/2013», *Revista de Derecho de la Seguridad Social. LABORUM*, **6**, 235-258.
- Ruiz-Huerta Carbonell, J.; Ayala Cañón, L. eta Loscos Fernández (2015): *Estados del Bienestar y sistemas fiscales en Europa*, Espainiako Ekonomia eta Gizarte Kontseilua.

- Simpson, Mark (2016): «The social union and the political union post-Cameron», <<http://blog.journals.cambridge.org/2016/07/31/the-social-union-and-the-political-union-post-cameron>>.
- Social Protection Committee (2008): *Privately managed funded pension provision and their contribution to adequate and sustainable pensions*, eskuragarri: <<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=752&langId=es&moreDocuments=yes>>.
- Zubiri, I. (2016): «Pensiones: se buscan fórmulas para garantizar su futuro», (elkarrizketa), *El Correo*, 2016-11-6.

3. Euskal Herria, Eskozia, Katalunia. Testuinguru energetikoa

Gorka Bueno Mendieta

3.1. ZEIN MUGA EZARTZEN DIO KLIMA-ALDAKETAREN KONTRAKO BORROKAK KONTSUMO ENERGETIKOARI EUSKAL HERRIAN?

Egungo zibilizazio-eredua eutsiezina da. Ezin iraunezko egoera horren oinarrian arazo energetikoaren garrantzia eztaba daezina da; ez da arazo bakarra, noski, baina bai nabarmenenetako bat. Ezin iraun horrek mugak jartzen dizkigu hala kontsumitu ahal dugun energia kantitatean nola energia hori eraldatu behar duten sektoreen ezaugarrietan: energia-sektorea batez ere, baina baita garraio-, eraikuntza- eta nekazaritza-sektoreak ere.

Munduan, 2015ean, energia-hornidura primarioaren % 80 baino gehiago izan ziren erregai fosiletatik ateratako baliabideak: petrolio, gas natural eta ikatzaren hainbat deribatu, kalitate eta ezaugarri oso desberdinetakoak⁸. Baliabide energetiko horiek agortzen direnez, etorkizunean gero eta gutxiago kontsumitu beharko dugula kontuan hartzen duten eszenarioak saihetsezinak dira, halabeharrez. Azken hamarraldietan munduko energia-eskaerak, batez beste, % 2ko urteko erritmoan handitzeak egoera larriagotzen du.

Erregai fosilen agortze progresiboa ez da, baina, arrazoi bakarra energia fosiletan oinarritzen den egungo eredu energetikotik bakarrik energia-fluxu berriztagarrien ustiaketan oinarritzen den beste eredu batera pasatzeko. IPCCren Bosgarren Ebaluazio Txostenak⁹ (AR5, 2015ean argitaratuta) klima-aldaketaren izaera antropogeniko ukaezina azpimarratzen du, hein handi batean gizakiok atmosferara zenbateko handitan isurtzen dugun CO₂-ari lotuta, industriaurreko garaitik gaur egunera arte pasatako urteetan (1750-2011) isuritako CO₂-aren bi heren industria- eta energia-sektorean sortu baita, baliabide fosilak kontsumituz.

Berotegi-efektuko gasen (BEG) egungo kontzentrazioak, atmosferan, azken 800.000 urteetan gertatutakoak baino altuagoak dira. Nahiz eta, industriaurreko

8. *2015 Key World Energy Statistics*, IEA, 2015, <https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/KeyWorld_Statistics_2015.pdf>.

9. *Cambio climático 2014. Informe de síntesis. Resumen para responsables de políticas*, IPCC, 2015, <https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/AR5_SYR_FINAL_SPM_es.pdf>.

garaiarekin alderatuta, egungo lurrazalaren batez besteko tenperatura globalak bakarrik 0,85 °C gora egin duen, 1950eko hamarkadatik hona behatutako fenomeno askok ez daukate aurrekaririk gizaldi eta milurteko askotan: ozeano eta atmosferaren berotze globala; izotzak eta elurak estalitako lurrazalaren murrizketa; eta ozeano-mailaren igotzea, beste fenomeno batzuen artean.

NBE erakundeak Kopenhagen 2009an egindako COP15 bilerak¹⁰ kontsensu bat sortu zuen berotze globalari aurre egiteko. Horren arabera, klima-aldaketaren ondorio katastrofikoak ekiditeko, berotze globalaren muga 2 °C-tan kokatzen zen. IPCCk sei urte geroago gizarteratutako txostenaren azterketa arretatsuak, baina, ahalbidetzen digu ondorioztatzea bi graduko berotzeak arrisku oso handiak dakartzala bere baitan, ez bakarrik mehatxupean eta bakarrak diren ekosistementzat, baizik eta baita muturreko gertaera klimatikoei aurre egiteko arrisku handiagoa izango duen jende ororentzat ere. Bi graduko berotze globalak berekin dakar, orobat, eskala handiko fenomeno klimatiko paregabekoei aurre egiteko neurrizko arrisku bat; horrelako egoera bat sortuko litzateke, adibidez, Artikoko izotz-geruzaren desagertzeak oreka klimatikoan aldaketa latz eta itzulezinak eragingo balitu.

IPCCren AR5 txostenaren arabera, gertaera klimatiko larriak ekiditeko muga 1,5 °C-tan kokatzen da; edo baxuago, agian. Muga horri, jada, Cancunen (Mexiko) egindako COP16 bilerak¹¹ iradoki zuen, eta Parisen bertan 2015eko abenduan egindako COP21 bilerak¹² muga hori berretsi zuen bere ondorioetan. AR5 txostenak bildutako ezagutzaren arabera, 1,5 °C-ko muga ez gainditzeak CO₂-aren kontzentrazioa atmosferan, gehienez, 435 ppm-tan egonkortzea eskatzen du. Baldintza hori betetzeko, IPCCren modelo klimatikoek adierazten dute gizateriak etorkizunean isuri ahal izango duen CO₂ zenbatekoa ezin dela izan 600 Gt CO₂ baino askoz gehiago datozen hamarraldietan, kontuan hartuta gizateriak, azken 140 urteotan, jada 1.890 Gt CO₂ isuri duela.

IPCCk 1.100 isurketen arintze-eszenario desberdin kontsideratzen ditu bere datu-basean¹³. Horien artean, bakarrik 360 isurketen arintze-eszenariotan lortzen da atmosferako CO₂-a 480 ppm baino gutxiagotan egonkortzea, XXI. mendearen amaierarako. Hala ere, arintze-eszenario askok etorkizunean karbonoaren harrapaketa eta biltegitratze handiak (CCS, *Carbon Capture and Sequestration*) gertatuko direla aurreikusten dute. CCS teknikaren bidez mende honen amaierarako atmosferatik ateratako CO₂ metatua, gehienez, 500 Gt CO₂-tan mugatzen bada, orduan 480 ppm-ko egonkortzearekin bateragarriak diren eszenarioen kopurua 46ra jaisten da. Beste

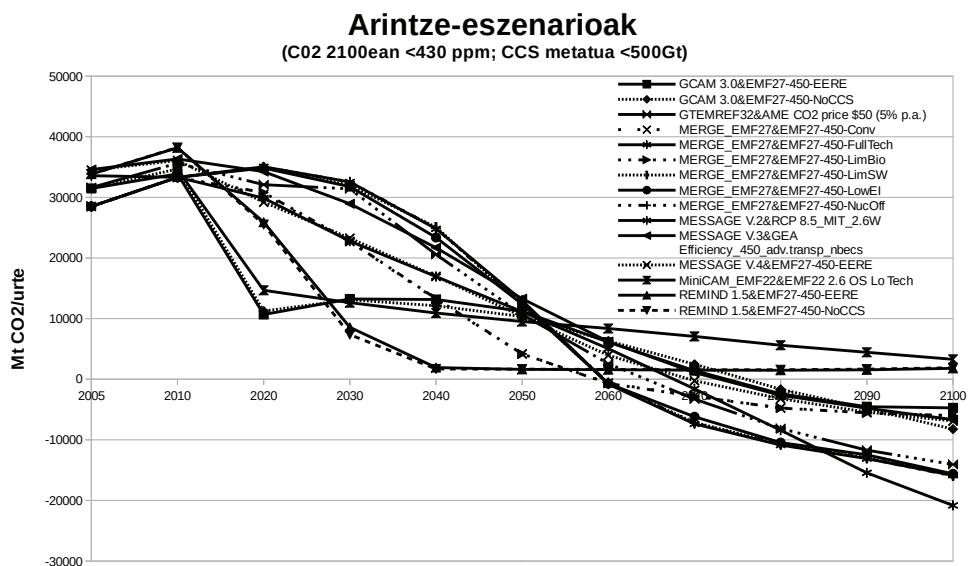
10. *Kopenhageko COP15 Gailurraren akordioa*, 2009ko abenduaren 18a, <http://unfccc.int/files/meetings/cop_15/application/pdf/cop15_cph_auv.pdf>.

11. *Cancungo COP16 Gailurraren akordioa*, 2010eko abenduaren 10a, <<http://unfccc.int/resource/docs/2010/cop16/spa/07a01s.pdf>>.

12. *Pariseko COP21 Gailurraren akordioa*, 2015eko abenduaren 12a, <http://unfccc.int/files/meetings/paris_nov_2015/application/pdf/paris_agreement_spanish_.pdf>.

13. AR5 Scenario Database, <<https://tntcat.iiasa.ac.at/AR5DB/dsd?Action=htmlpage&page=about>>.

alde batetik, kontzentrazio-muga 2100. urtean 430 ppm-ra jaisten bada eszenarioetan (1,5 °C-ko berotze globalaren mugarekin askoz bateragarriagoa dena), orduan eszenarioen kopurua hamabost da (eszenarioak 1. irudian erakusten dira). Hamabost arintze-eszenario horietan, CO₂ isurketen murrizketak, 2050. urtean, % 95 eta % 61 artean kokatzen dira; eszenario horietan guztietan betetzen da mendearen bigarren zatian, noizbait, CO₂ isurketak ezabatuko direla, eta eszenario askotan —aurreko erdian isurketa handiagoak dituztenak, eta CCSaren bidez karbono gehiago harrapatu eta biltzea aurreikusten dutenak— isurketa negatiboak dituzte, hau da, aurreikusten dute atmosferatik CO₂-aren kopuru neto oso handiak atera ahal izatea.

1. irudia. CO₂-aren egonkortze-kontzentrazioa 430 ppm baino gutxiago duten eta CCSaren bidez metatutako CO₂-a 500 Gt baino gutxiago duten IPCCren arintze-eszenarioak (AR5 Scenario Database).

Kontuan hartzen badugu, alde batetik, Hego Euskal Herriko egungo CO₂ isurketek (22,4 Mt CO₂ 2010ean), pertsonako, munduko batez bestekoa ia bikoizten dutela (9 t CO₂ pertsonako eta urteko Hego Euskal Herrian, 4,8 t CO₂ munduan), eta, bestetik, populazioaren hazkunde-tasa 2050. urtera arte askoz apalagoa izango dela Euskal Herrian munduan baino —munduan populazioa 9.100 milioi pertsona izatea aurreikusten da, 2050. urtean—, ondoriozta daiteke Hego Euskal Herriko isurketa-maila datozen hamarkadetan munduko isurketa-mailarekin bat etortzeak ezinbestez exijitzen duela isurketen murrizketak, Euskal Herrian, munduan baino handiagoak izatea; eta, horrekin batera, noski, erregai fosilen kontsumoaren murrizketak ere. Bat-etortze hori ezinbestekoa da justizia klimatikoaren oinarritzko printzipioak beteko badira, hau da, etorkizunean herrialde garatuenean —eta historikoki atmosferara CO₂ gehiena isuri dutenek— esfortzu handiagoak egin beharko dituztela klima-

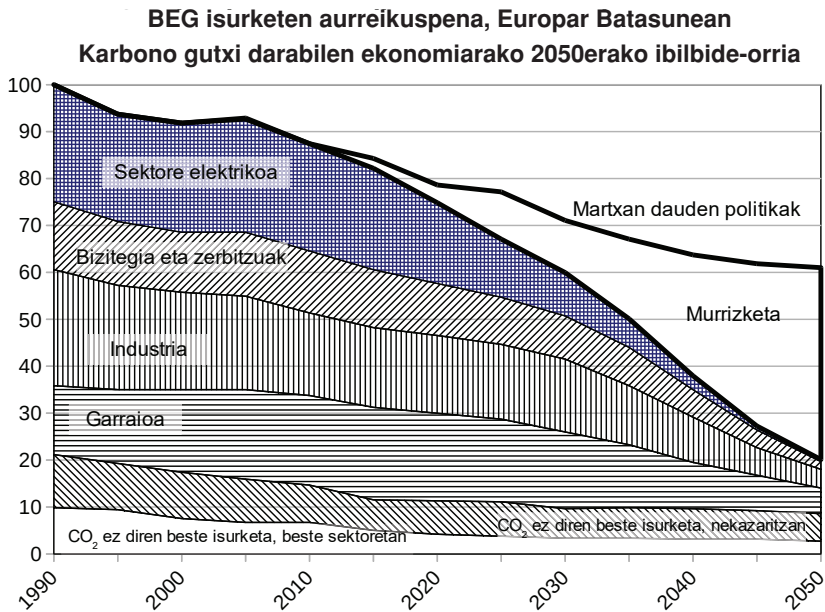
aldaketaren kontrako borrokan. Beraz, isurketen kontrakzio globalari herrialdeen arteko konbergentzia gehituko balitzaio, orduan CO₂ isurketen murrizketek Hego Euskal Herrian % 84 eta % 98 artekoak izan beharko lukete 2050. urtean, 2010. urteko isurketa-mailarekin erkatuta.

Aurreko irudian ikus daitekeenez, murrizketa eta arintze-eszenario batzuetan isurketak ia nuluak dira mendearen bigarren zatian, eta gehienetan negatiboak izatea aurreikusten da. Beraz, gizateriak aurrean duen eszenarioa oraindik nahiko difusoa da zentzu askotan: zenbat energia kontsumituko dugu mendearen bigarren erdian?, nondik etorriko da energia hori?, zein teknologia erabiliko dugu? Galdera horien erantzunak ez daude finkatuta, hein handi batean. Hala ere, eszenario horren elementu batzuk argi daude, eta horietako bat da etorkizuneko ekonomia guztiz karbonogabetua izango dela. Ekonomiaren karbonogabetzea lortu ezean, ezin da ziurtatu 1,5 °C-ko berotze globala ez dugula gaindituko. Beste alde batetik, oso kontuan hartu behar dugu azpiegitura energetikoen bizi-zikloa 25 urte baino gehiagokoa dela, kasu gehienetan, eta beste azpiegitura batzuen kasuan are luzeagoa —eraikuntza-azpiegitura handiak, adibidez—. Beraz, ekonomiaren karbonogabetzea lortzeko behar den epe luzeko planifikazio estrategikoa jada jarri behar dugu martxan, 2050. urtean baino ez askoz beranduago CO₂ isurketa nuluak lortu ahal izateko, mundu osoan.

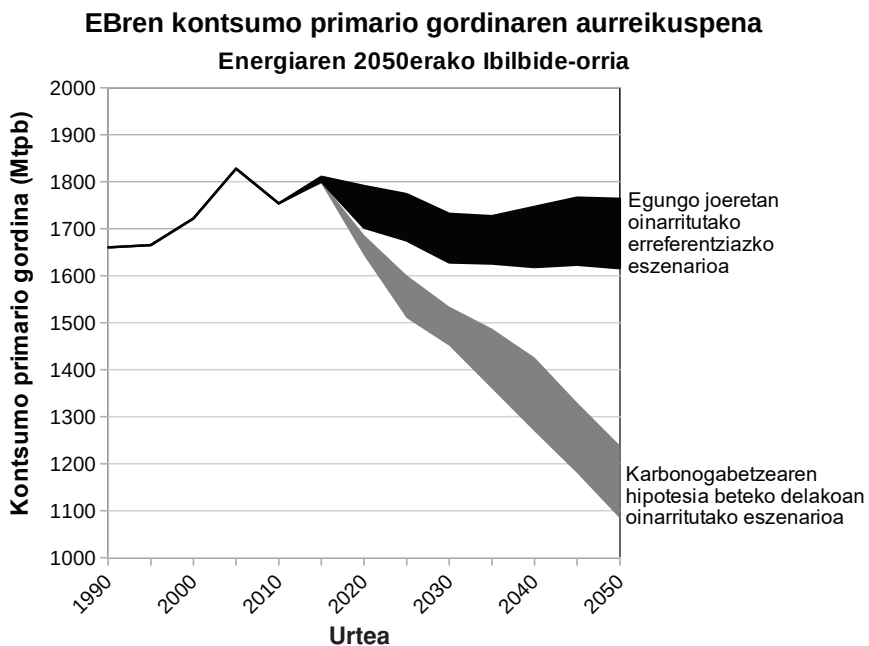
Marraztutako eszenario hauek ez dira, inondik ere, zientzia-fikziozko eleberri baten orrialdeetatik ateratakoak, baizik eta Europar Batasunak (EB) bere planifikazio estrategikoan jada barneratuta dituen hainbat planteamendurekin nahiko ondo lerrokatuak. Planteamendu horietako bat dugu, adibidez, Europako Batzordeak 2011ko martxoan gizarteratutako agiria, *Karbono gutxi darabilen ekonomiarako 2050erako ibilbide-orria*¹⁴. Horretan, Batzordeak —ekonomiaren karbonogabetze terminoa ofizialtzeaz gain— jasotzen du 2050erako EBko CO₂ isurketak % 80 eta % 95 artean murriztu behar direla 1990ekoak erreferentziaz harturik (ikusi 2. irudia). Urte beraren amaieran, Europako Batzordeak beste bide-orri bat plazaratu zuen, kasu horretan energia-sektorearen bilakaeran zentratuta: *Energiaren 2050erako ibilbide-orria*¹⁵. Dokumentu horrek ekonomiaren karbonogabetzearen garrantzia azpimarratzeaz gain, aitortzen du gaur egun ez dagoela irizpide egokirik epe luzeko planifikazioaz karbonogabetze hori lortzeko, eta arazo horri aurre egiteko behar diren neurrien artean ezinbestekotzat hartzen du kontsumo energetikoa murriztea, termino absolutuetan. Kontsideratutako eszenarioen artean, kontsumo primario gordina 2006tik 2050era arte % 41 murriztea aurreikusten da, 3. irudian egiazta daitekeenez.

14. Europako Batzordea, COM(2011)112, *Hoja de ruta hacia una economía hipocarbónica competitiva en 2050*, 2011ko martxoa.

15. Europako Batzordea, COM(2011)885, *Hoja de Ruta de la Energía para 2050*, 2011ko abendua.

2. irudia. BEGen isurketen aurreikuspena Europar Batasunean.

3. irudia. Energia-kontsumo primarioaren aurreikuspena Europar Batasunean.

Beraz, klima-aldaketari eta erregai fosilen agortzeari aurre egiteko aurrean dugun eszenarioa, mundu-mailan, zibilizazioaren karbonogabetzea da; horretarako ezinbestekoa izango da BEGen isurketak guztiz ezabatzea, eta agian baita atmosferatik CO₂-a kopuru handietan xurgatzea ere, CCS teknologiak baliatuz. Trantsizio horrek —isurketak eta kontsumo energetikoa murriztu—, noski, azkarragoa izan beharko du herrialde garatuetan bestetan baino. Testuinguru hau buruan, has gaitezen Euskal Herriko, Eskoziako eta Kataluniako egoera energetikoak aztertzen.

3.2. ADIERAZLE ENERGETIKO BATZUEN ERKAKETA

Zenbait adierazle energetikoren erkaketak aukera ematen digu Euskal Herri, Katalunia eta Eskoziako testuinguru energetikoa ezaugarritzeko. Behean erakusten den 1. taulak aztertzen ari garen eskualdeen adierazlerik esanguratsuenak biltzen ditu. Europako testuinguruan hobeto kokatzeko, Europar Batasuneko, Espainiako eta Alemaniako adierazleak ere jasotzen dira taulan.

1. taula. Adierazle energetiko batzuen erkaketa Europar Batasun (EB28), Alemania, Espainia, EAE, Nafarroa, Eskozia eta Kataluniarako; datuen urteak parentesi artekoak dira¹⁶.

	EB-28 (2012-14)	Alemania (2012-14)	Espainia (2012-14)	EAE (2012-14)	Nafarroa (2012-14)	Eskoziako (2012)	Katalunia (2009-13)
BPGa biztanleko (€/cap)	27.400	35.500	22.700	29.100	27.500	30.600	26.300
BEGen isurketak biztanleko (tCO ₂ -eq/cap)	9,0	11,5	7,3	8,5	8,7	10,0	6,0
Kontsumo energetiko finala (tpb/cap)	2,25	2,70	1,81	2,31	2,83	2,91	1,94
Berriztagarrien ekarpena kontsumo finalean (%)	15,0	12,4	15,4	7,5	25,6	11,6	10,0
Autohornikuntza-tasa (%)	48,6	39,5	26,7	6,0	21,5	>100	4,5
Kontsumo elektrikoa (MWh/cap)	5,51	6,43	5,15	6,86	6,86	6,19	6,03
Kontsumoa garraioan (tpb/cap)	0,60	0,65	0,63	0,84	1,00	0,70	0,79
Kontsumoa eraikinetan (tpb/cap)	0,86	1,10	0,55	0,47	0,65	1,00	0,56

Jarduera ekonomikoa neurtzeko erabiltzen den barne-produktu gordinaren adierazlea, biztanleko terminoetan neurtuta, nabarmen altuagoa da Euskal Herrian eta Katalunian, Espainian baino. EAEn jarduera ekonomikoa EB-28ren batez bestekoaren gainetik dago; Eskoziako jarduera ekonomikoa are altuago kokatu da azken urteotan. Beraz, ikuspegi produktibo batetik eskualde oso garatuak dira hauek.

16. Iturriak: Eurostat, Eustat, Euskal Energia Erakundea, Nafarroako Gobernua, Espainiako Gobernua, Kataluniako Energia Institutua.

Garapen hori BEGen isurketa-mailetan ere nabari da, munduko batez bestekoaren oso gainetik baita (4,8 tona biztanleko, urtean). Bereziki altuak dira Nafarroako eta Euskadiko isurketa-mailak, Europakotik oso hurbil. Horren atzean dagoen fenomeno, neurri handi batean, kontsumo energetiko oso altua da. Nafarroako kasuan kontsumo energetiko finala, pertsonako, Alemaniakoa baino altuagoa da. Euskadikoak EBrena gainditzen du. Eskozian ere kontsumo energetikoa oso altua da, eta Katalunian baxuagoa. Faktore klimatikoek garrantzia izango dute azken bi eskualde horietan.

Eskualde guztien ekonomiaren mendekotasun oso altua, erregai fosilekiko, argi ikusten da berriztagarrien ekarpenak kontsumo finalean hartzen dituen ehunekoetan. Europako batez bestekoaren azpitik (% 15) geratzen dira Eskozia, Katalunia eta Euskadi; Nafarroako egoerak, hobeia izan arren, mendekotasun itzelak ere islatzen ditu, fosilen mendekotasuna ia % 75era heltzen baita.

Mendekotasun energetikoa neurtzen duen autohornikuntza-tasaren ikuspegitik, Eskoziako egoera nabarmen bereizten da. Eskozian, 2012an, bertoko ekoizpen energetikoak (67 Mtpb, gehiena jatorri fosilekoa, petrolio eta gas naturala) aise gainditu zuen hornidura energetiko primarioa (26 Mtpb). Eskozia petrolio eta gas naturalaren esportatzaile neto garrantzitsua da, aztertutako beste eskualdeetan gertatzen ez dena. Nafarroako mendekotasun energetikoa (% 80tik hurbil) Espainiakoa (~% 60) eta Europako batez bestekoa (~% 50) baino altuagoa da. Euskadik (% 94) eta Kataluniak (% 95) ia mendekotasun energetiko erabatekoa dute.

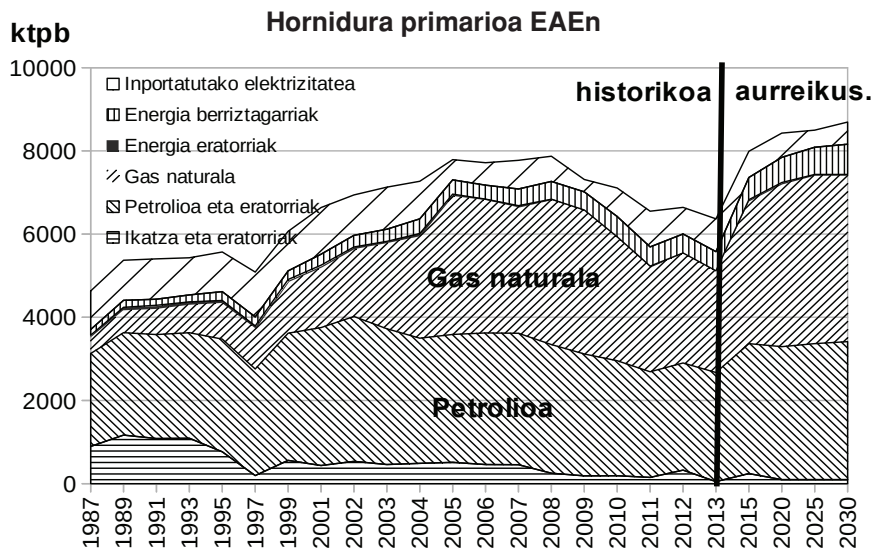
Eskualde hauen garapen ekonomikoa, industrial eta teknologikoa ondo islatzen dira oso altuak diren eta EBren batez bestekoaren gainetik dauden kontsumo elektrikoetan. Kontsumo elektrikoa bereziki altua da Euskadin, non eta sektore industrialaren garrantzia handia den —kontsumo elektrikoan intentsiboak diren industria-sektore garrantzitsuak daude Euskadin, adibidez altzairugintza—; hala ere, ulergaitza da kontsumo elektrikoa Euskadin, eta bereziki Nafarroan, Alemaniakoa baino altuagoa izatea, pertsonako terminoetan. Antzekoa gertatzen da garraio-sektorearen kontsumoan. Eskualde guztietan garraio-kontsumoa Europakoa baino altuagoa da, baina Hego Euskal Herrian hipermugikortasunaren zantzuak nabariak dira: Euskadiko garraio-kontsumoa Europakoa baino % 40 altuagoa da, eta Nafarroan % 67 gehiago.

3.3. ADMINISTRAZIOEN HELBURU ENERGETIKOAK

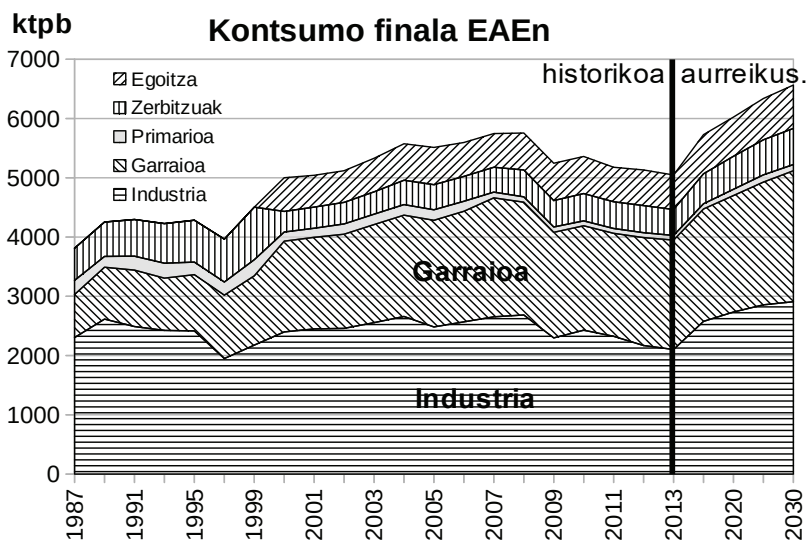
Jarduera ekonomikoaren gorabeherak eragin zuzena izan dute azken bi hamarkadetako bilakaera energetikoan, batez ere 2008tik aurrerako atzeraldi ekonomikoak. Euskadin, Nafarroan, Eskozian zein Katalunian nabarmena izan da kontsumo energetiko finalaren jaitsiera 2008tik aurrera, eta azken urteotan oraindik ez da 2008ko krisi aurreko kontsumo-maila berreskuratu (ikusi 4.-11. irudiak). Hala ere, ñabardura garrantzitsuak aurkitzen ditugu herrialdeen arteko erkaketa arretatsuan.

Euskadin zein Nafarroan 2000. urtetik aurrera gertatutako hornidura energetikoaren handitzea gas naturalarekin estali da, ziklo konbinatueta elektrizitatea sortzeko, eta industria eta etxebizitzak elikatzen —baita Katalunian ere, nahiz eta eskala txikiago batean— (4., 6., eta 8. irudiak). Euskadin, Katalunian eta bereziki Nafarroan nabarmen handitu da azken 20 urteotan garraio-sektoreak kontsumitutako energia kopurua (5., 7. eta 9. irudiak). Izan ere, Nafarroan garraioak industria-sektoreak baino energia gehiago kontsumitu du, azken urteotan.

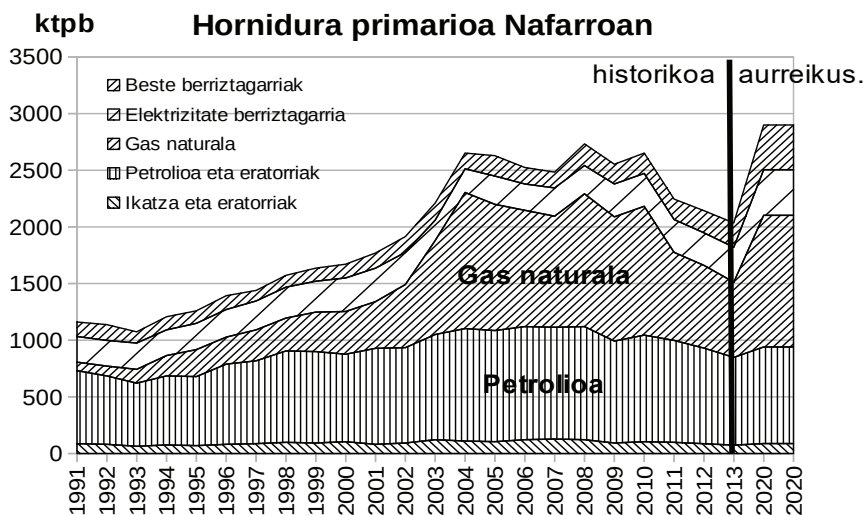
Kataluniako hornidura energetiko primarioan (8. irudia) nabarmena da sorkuntza nuklear elektrikoa, herrialde horretan martxan dauden lau unitatekoa (Ascó I eta II, Cofrents eta Vandellòs II; guztira, lau unitate horiek 4 GW-eko ahalmena dute, Espainiako ahalmen nuklearraren erdia baino gehiago). Eskoziako sorkuntza elektrikoa, berriz, hiru zatitan dago banatuta: Eskoziako elektrizitatearen heren bat jatorri fosilekoa da (ikatz eta gas naturalarekin elikatuta); beste heren bat energia-fluxu berriztagarrietatik sortutakoa da —gehiena itsas haize-parkeetan sortutakoa—; eta azken herena, gutxi gorabehera, 2 GW-eko potentzia duten bi zentral nuklearretan sortutako elektrizitatea da. Hala ere, Eskozia elektrizitatearen esportatzaile netoa da. Nafarroan bezala, berriztagarrien ekarpen garrantzitsuak nahasketa elektrikoan ez du batere garbitzen baliabide fosilen ekarpena —ezta Eskozian ekarpen nuklearra ere—.

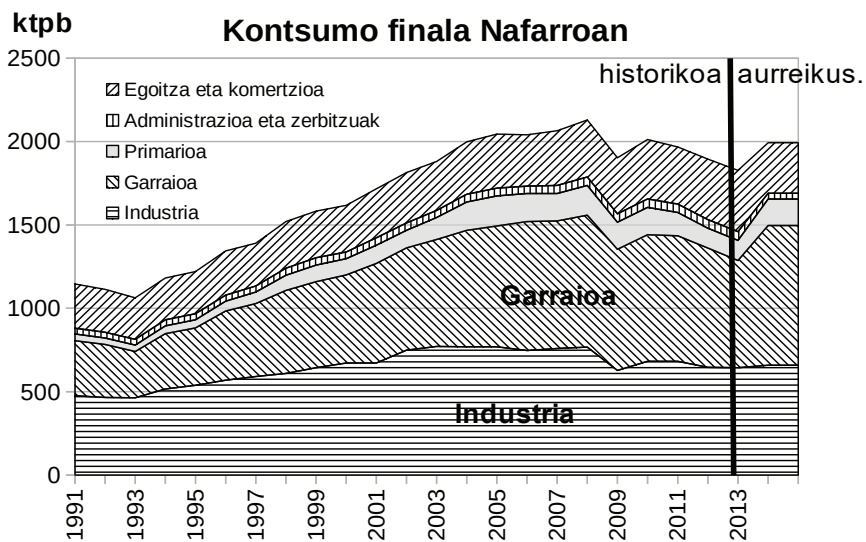
**4. irudia. Hornidura energetiko primarioaren bilakaera
EAEn, eta 2030era arteko aurreikuspenak.**

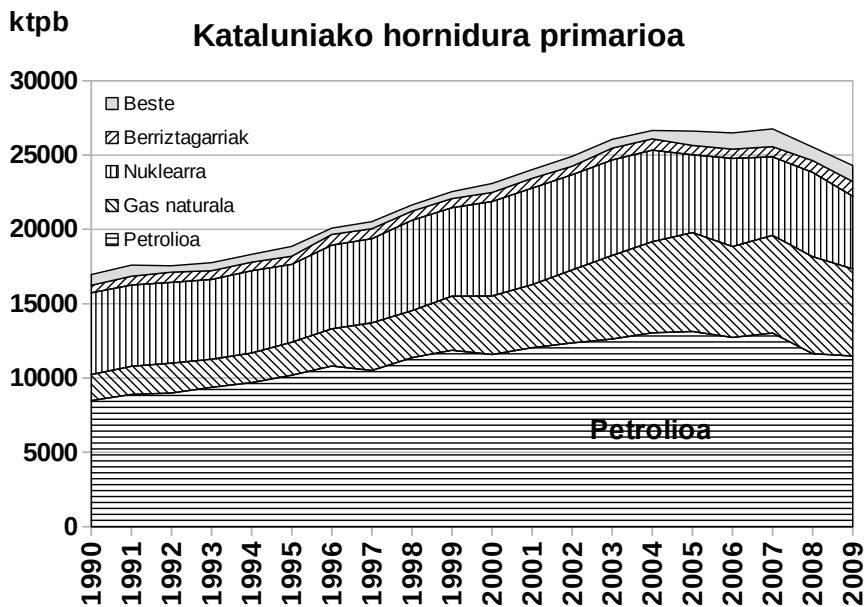
5. irudia. Kontsumo finalaren bilakera EAEn eta 2030era arteko aurreikuspenak.

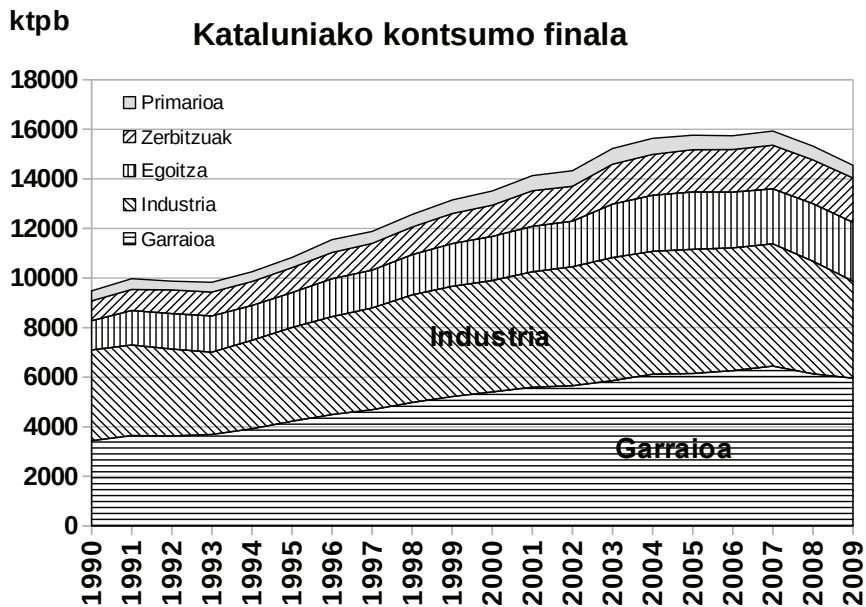
6. irudia. Hornidura energetiko primarioaren bilakaera Nafarroan, eta 2020ra arteko aurreikuspenak.

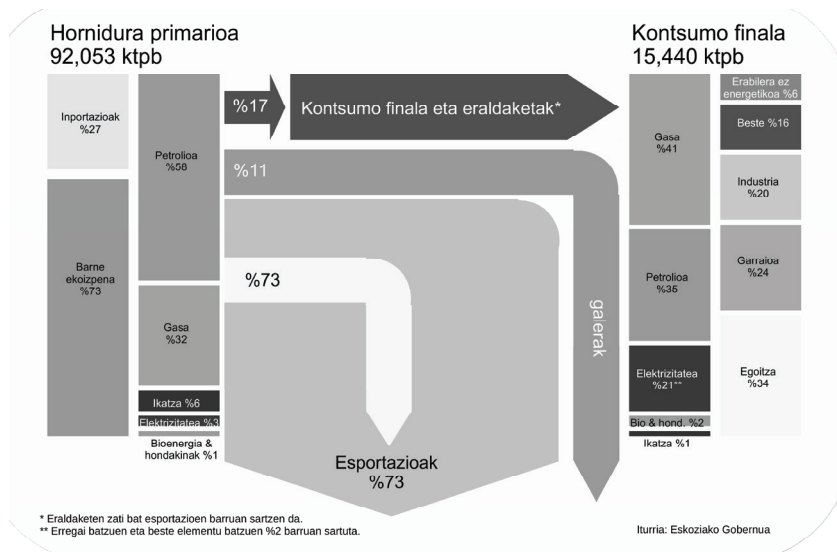
7. irudia. Kontsumo finalaren bilakera Nafarroan eta 2020ra arteko aurreikuspenak.

8. irudia. Hornidura energetiko primarioaren bilakaera Katalunian.

9. irudia. Kontsumo finalaren bilakera Katalunian.

10. irudia. Eskoziako energia-fluxu nagusiak 2012. urtean.

11. irudia. Kontsumo finalaren bilakaera Eskozian.

3.3.1. Nafarroako Foru Erkidegoa eta Euskal Autonomia Erkidegoa

EAEko eta Nafarroako adierazle energetikoen bilakaera aztertzen dugunean, nabarmentzen duen lehenengo elementuetako bat da gertatutako izugarritzko igoera. EAEn zein Nafarroan, hornidura energetiko primarioa bikoiztu egin zen 2008ko krisiaren aurreko bi hamarkadetan —are gehiago Nafarroan, pixka bat gutxiago EAEn—. Azken hamarkadetan gas naturala eta petrolioia izan dira —eta izaten jarraitzen dute— energia-iturri nagusiak; izan ere, hornidura energetikoaren hazkundera, bi erregai fosil horiekin elikatu da: petrolioia garraio-sektorean izandako gasolio eta gasolinaren eskaeraren hazkundera elikatzeke, nagusiki, eta gas naturala Hego Euskal Herrian martxan jarri diren hainbat ziklo konbinatu hornitzeko, batez ere, elektrizitatea sortzeko —gogora dezagun Hego Euskal Herrian zazpi ziklo konbinatu instalatu direla: hiru Nafarroan, Castejonean (guztira, 1,2 GW-eko potentzia elektrikoa; hala ere krisia dela-eta ia geldirik daude azken urteotan, eta unitate bat legez kanpo jarrita); bat Boroan, Bizkaian (795 GW; hau ere ia geldirik azken urteotan); beste bi Bilboko portuan (1,2 GW); eta azken txikiago bat Bilbon bertan, Zabalgarbi plantan (100 MW)—. Oso esanguratsua da ziklo konbinatuekin gertatutakoa. Krisi ekonomikoak eraginda, Espainian kontsumo elektrikoa nabarmen jaitsi da, 2009. urtetik aurrera, eskaera oso ahulduta; beste alde batetik, estatuan jatorri berritzagarriak gero eta ekarpen gehiago izan du azken hamarkadako nahaste elektrikoan, ia eskaera elektrikoaren erdia estaltzera heldu arte —eta horregatik, Espainiako Gobernuak berritzagarrien garapena sistema elektrikoaren erregulazioaren bidez ia guztiz gelditu arte—. 2010eko hamarkadaren hasieran oso nabaria zen, jada, Espainiako sistema elektrikoa guztiz gairik gaiturik zegoela: instalatutako 100 GW-eko ahalmen osoaren laurden bat ziklo konbinatuetakoa zen,

eta ziklo horietako asko geldirik zeuden ia urte osoan —adibidez, Boroako ziklo konbinatuaren urteko funtzionamendu baliokidea, potentzia gorenean, 221 ordukoa izan zen 2014. urte osoan; Iberdrolak Bizkaiko portuan duen zikloarena 15 ordukoa zen; eta Castejongo hiru zikloena 316 ordukoa¹⁷—. Une honetan ziklo konbinatu asko soberan daude, bai Espainian, baita Hego Euskal Herrian ere. Hala ere, Hego Euskal Herriko administrazioen helburuek kontrako norabidean bultzatzen dute. 4. eta 6. irudiek islatzen dutenez, administrazio horiek hurrengo hamarkadetarako ezarritako planifikazio energetikoek azken urteotako kontsumo energetikoaren atzeraldiari buelta ematea eta gero eta gehiago kontsumitzera itzultzea planifikatu eta aurreikusten dute. Nafarroan¹⁸ zein EAEn¹⁹, gobernuek, hamarkada honen hasieran, 2020an 2008an baino energia gehiago kontsumitzea aurreikusten zuten. Azpimarratu dezagun planteamendu hori Europar Batasunak proposatzen dituen helburuen kontra doala, kontuan hartuta hego Euskal Herriko kontsumo energetikoa Europako batez bestekoa baino altuagoa dela, pertsonako: hemen kontsumo energetikoa moteldu behar ez bada, non bestela?

Energia-baliabideak, Hego Euskal Herrian, batez ere industria- eta garraio-sektoreetan kontsumitzen dira, esperokoa denez hain industrializatuta dagoen eskualde batean (ikusi 5. eta 7. irudiak). Hala ere, deigarria da garraio-sektorearen kontsumo energetikoaren bilakaera azken bi hamarkadetan, kontsumo osoaren handiagotzearen zatirik garrantzitsuena garraioak metatu baitu. Bereziki larria izan da bilakaera Nafarroan, non garraio-sektorea industriak baino gehiago kontsumitzera heldu den. Egoera larriagotzeko, Eusko Jaurlaritzak eta Nafarroako Gobernuak 2020rako ezarritako planifikazioek kontsumo energetikoa garraio-sektorean are gehiago handitzea aurreikusten zuten, 2008ko atzeraldi ekonomikoa atzetik utzita.

Administrazioei kasu eginez gero, Hego Euskal Herriko epe motzeko etorkizun energetikoa gardena da: gero eta erregai fosil gehiago kontsumitzea, batez ere petrolio eta gas naturala, gure automobilak eta industria elikatzeko.

3.3.2. Eskozia

10. irudian ikusten denez, energia fosilen presentzia nabaria eta esanguratsua da Eskoziako gizartean, batez ere petrolio eta gas naturalarena. Eskoziako eremuetan —lurrean zein itsasoan, baina batez ere azken horretan— erauzitako petrolio (42 Mtpb 2012. urtean²⁰) Britainia Handian erauzitakoaren % 94 da, eta gas naturalaren

17. Red Eléctrica de España, *El sistema eléctrico español 2014*, 2015, <http://www.ree.es/sites/default/files/downloadable/inf_sis_elec_ree_2014_v2.pdf>.

18. Nafarroako Gobernua, *III Plan Energético de Navarra horizonte 2020*, 2011, <<http://www.navarra.es/NR/rdonlyres/0B4EFE9C-53F9-449D-9790-6E62256853AC/345245/PlanEnergeticodeNavarra2020definitivo.pdf>>.

19. Eusko Jaurlaritza, *EUSKADIKO ENERGIA ESTRATEGIA 2020*, 2012, <<http://www.eve.eus/CMSPages/GetFile.aspx?guid=7ce79c64-e38f-4e30-b2b8-90b72ded78fc>>.

20. Erreferentziarako, esan dezagun Petronorrek urtean 12 milioi tona petrolio prozesatzeko gaitasuna duela.

kasuan % 51 (19 Mtpb). Eskozia da petrolio-ekoizlerik handiena Europar Batasunean, eta bigarrena gas naturalaren ekoizpenean. Petrolio eta gasaren sektoreak, Eskozian, 225 mila lanpostu sostengatzen ditu, eta Eskoziako barne-produktu gordinaren % 12 inguru mugiarazten du²¹. Hala ere, petrolioaren ekoizpenak Eskoziako itsas eremuan 1999. urtean jo zuen gailurra, eta gas naturalaren erauzketak urte bat geroago, 2000. urtean. Hortik aurrera, pixkanaka bada ere, erauzketa maldan behera joan da. Beraz, Eskoziak ere badu beharra erregai fosilik gabeko mundu batera egokitzeko. Eta erregai fosilen agortzea ez da kezka bakarra Eskoziako ekonomiaren karbonogabetzearen bidean, klima-aldaketaren kontrako borroka ere paper nabarmen bat baitauka.

2008ko atzeraldi ekonomikoari aurre egiteko, Eskoziako Gobernuak laster proposatu zituen ekonomia suspertzeko neurriak; hurrengo urtearen hasieran, hain justu²². Neurri horien artean, gobernuak *10 engaiamendu energetiko* hartu zituen, 2009ko otsailean (*10 Energy Pledges*²³). Engaiamendu horiek nahiko orokorrak ziren; hala ere, norabide zehatz bat markatzen zuten energia berritzagarrien ustiapena eta teknologiak garatzea ardatz hartuta: lanpostu berriak sortzea, isurketak murriztea, enpresek eta herriak dirua aurrezte, hazkunde ekonomikoari laguntzea, klima-aldaketaren kontrako borrokan laguntzea... Hamar engaiamendu energetiko horiek geroago joan dira garatzen, eta txertatzen, Eskoziako gobernuaren plangintzan, eta hark bultzatutako legedian. Gobernuak bultzatutako *Klima aldaketaren lege proiektua* (*Climate Change Bill*) 2009ko ekainean onartu zuen Eskoziako Parlamentuak²⁴. Lege horretan, Eskoziak CO₂ isurketak % 80 murrizteko konpromisoa hartzen du, 2050erako, eta % 42ko murrizketa 2020. urterako. Klima-aldaketaren lege-proiektuaren azken onarpenarekin batera, Eskoziako Gobernuak *Klima aldaketaren programa* aurkeztu zuen (*Climate Change Delivery Plan*), lege-proiektuan ezarritako helburuak erdiesten laguntzeko²⁵. Planak sektore elektrikoaren karbonogabetze sakona proposatzen du 2030. urterako. Urte horretan nagusiki jatorri berritzagarriko elektrizitatea izan behar du Eskozian kontsumitutakoak, planak jatorri fosileko CO₂-aren harrapatzea eta biltegitratzea ahazten ez baditu ere. Bero-sektorean ere proposatzen du Gobernuak karbonogabetze sakona lortzea, kasu horretan 2050. urtean, eta aurrerapen handiak 2030ean ere. Euskal Herria baino askoz hurbilago Ipar Polotik kokatuta, Eskoziak bero-behar handiak ditu, ia urte osoan zehar, eraikinetan. Hala ere, Gobernuak eskaera murrizteko beharra azpimarratzen du, efizientzia energetikoa bultzatu eta bero berritzagarria eta karbono baxuko

21. Eskoziako Gobernuak, *Energy in Scotland 2015*, <<http://www.gov.scot/Resource/0046/00469235.pdf>>.

22. Eskoziako Gobernuak, *PREPARING FOR RECOVERY: UPDATE ON THE SCOTTISH ECONOMICRECOVERYPROGRAMME*, 2009, <<http://www.gov.scot/Resource/Doc/275465/0082606.pdf>>.

23. Eskoziako Gobernuak, *Supporting Economic Recovery: 10 Energy Pledges*, 2009, <<http://www.gov.scot/Topics/Business-Industry/Energy/Action/economic-recovery/10-Pledges>>.

24. Eskoziako Parlamentua, *Climate Change Bill*, <<http://www.parliament.scot/parliamentarybusiness/Bills/16147.aspx>>.

25. Eskoziako Gobernuak, *Climate Change Delivery Plan*, 2009, <<http://www.gov.scot/Resource/Doc/276273/0082934.pdf>>.

beroa erabiltzeko beharrekin batera. Garraio-sektoreari dagokionez, ia erabateko karbonogabetzea proposatzen du Gobernuak, 2050. urterako. Hogei urte lehenago, 2030erako, errepideko garraioaren elektrifikazioak nabaria izan behar luke, planari kasu eginez gero.

Energia-fluxu berriztagarrien ustiapenak eszenario berriaren zutabe nagusi bat izan behar duenez, Eskoziako Gobernuak berriztagarrien aldeko apustua ere egiten du. 2009. urtean *2020rako berriztagarrien bide-orria* egin zuen publiko Gobernuak²⁶, hamarkada horren amaierako helburu batzuk ezarriz²⁷. Karbonogabetzearen bide maldatsuan, Eskoziako Gobernuak helburu garrantzitsu batzuk ezartzen ditu berriztagarrien ustiapenean. Horrela, 2020rako sorkuntza elektriko berriztagarriak Eskozian kontsumo elektrikoaren tamainakoa izan behar du, eta % 50 2015ean (azken helburu hori urte bat lehenago erdietsi da, 2014ko sorkuntza berriztagarria kontsumo elektriko osoaren % 49,8 izan baita). Bero-kontsumoari dagokionez, horren % 11 jatorri berriztagarrikoa izatea espero da 2020an; eta kontsumo finalaren % 30ak gutxienez izan beharko du jatorri berriztagarrikoa 2020an, Europak Batasunerako eta Britainia Handirako urte horretarako ezarriak dituen helburuak aise gaindituta (Britainia Handian % 15 izatea eta Europar Batasunean % 20 izatea). Berriztagarrien bide-orriak energia berriztagarrien ustiapen-eredu alternatiboak ere proposatzen ditu. Hain zuzen ere, gobernuak 500 MW-eko instalazio berriak martxan jartzeko helburua ezartzen du 2020. urterako, energia-fluxu berriztagarriak aprobetxatuz, eta konpainia energetiko erraldoien eredutik aldenduz, kooperatibak eta eskala txikiko eta jabetza publikoko instalazioak bultzatuz (*community and locally-owned renewable energy*; izan ere, jabetza mota horretako gaitasuna Eskozian, 2016ko ekainean, 595 MW-ekoa izan zen, jada, eta askoz gehiago bidean zeuden²⁸).

3.3.4. Katalunia

Katalunian, kontsumo energetikoa nabarmen hazi zen 1990eko hamarkadan, BPGaren hazkundearen gainetik²⁹. EAEn eta Nafarroan gertatu bezala, kontsumo energetikoaren hazkundera moteltzen hasi zen 2003-2005 urteetan, 2007. urtean gailurra jo zuen Katalunian eta hurrengo bi urteetan nabarmen jaitsi zen (ikusi 8. eta 9. irudiak). Administrazioek kontsumoaren moteltze hori efizientzia eta aurrezte energetikoaren hobekuntzari egotzi diote, baina 2008tik aurrerako atzeraldi ekonomikoa da, neurri handi batean, energia-kontsumoaren murrizketa hori eragin zuena.

26. Eskoziako Gobernuak, *2020 Routemap for Renewable Energy in Scotland*, 2011, <<http://www.gov.scot/Publications/2011/08/04110353/0>>.

27. Planaren azken aurrerapenak: Eskoziako Gobernuak, *2020 ROUTEMAP FOR RENEWABLE ENERGY IN SCOTLAND – UPDATE*, 2015, <<http://www.gov.scot/Resource/0048/00485407.pdf>>.

28. *Community and locally owned renewable energy in Scotland at June 2016*, Energy Saving Trust, <http://www.energysavingtrust.org.uk/sites/default/files/reports/Community%20and%20locally%20owned%20report%202016_final.pdf>.

29. Maure, A. & Baras, E. (2010): *La política energética en Cataluña y la participación de las energías renovables*, <http://economia.gencat.cat/web/.content/documents/articles/arxiu/doc_28768825_1.pdf>.

Planifikazio energetikoaren lerro nagusiak eta klima-aldaketaen kontrako borrokarenak batera daude landuta eta jasota Kataluniako Gobernuaren planifikazioan, *Pla de l'Energia i Canvi Climàtic de Catalunya* planean (PECAC-2020)³⁰. Kataluniako Energia eta Klima Aldaketaren Planari 2012ko urrian eman zion azken oniritzia Gobernuak, eta 2020. urtera arteko ibilbide energetikoa eta helburuak ezartzen ditu.

PECAC-2020 plana 2030erako Katalunian egindako prospekzio energetikoko lanetan oinarritu zen (PROENCAT-2030)³¹. Prospekzio estrategikoko lan horretan sei eszenario desberdin aztertzen dira (E1-6), eta Kataluniako Energia eta Klima Aldaketaren Planak laugarren eszenarioa hartzen du kontuan, *aurreratzearen eszenarioa* (E4, *Escenari anticipatiu*), non Kataluniak intentsitate energetiko baxuko eta karbono-isurketa baxuko ekonomia batera egokitzeko neurriak hartzen dituen, datozen hamarkadetako testuinguru energetiko latzaren aurrerapenean. Aurreratzearen eszenario hori intentsiboa omen da efizientzia eta aurrezte energetikoan eta energia berriztagarrien garapenean, Gobernuaren hitzetan. Hala ere, funtsean, Europar Batasunak Espainiari ezarriak dizkion helburu energetikoak betetzera mugatzen da plana: 2020rako efizientzia energetikoa % 20 hobetzea, eta energia berriztagarrien ekarpena kontsumo finalean % 20 izatea. Berotegi efektuko gasen isurketei dagokienez, sektore difusoen isurketen murrizketa % 10 izatea aurreikusten du planak, hain zuzen ere Espainiari dagokion helburu bera, nahiz eta planak onartu esfortzuen banaketa bidezkoago batek murrizketa % 12 izatea eskatzen duela³².

Planak onartzen du klima-aldaketa aurre egiteko funtsezkoa dela sektore energetikoan lan egitea. Kontsumo energetikoak Kataluniako BEGen isurketen % 74 eragiten du, eta CO₂ isurketa guztien % 90. Baina isurketa horiek gutxitzeko, enfasia aurrezte energetikoan eta efizientzia energetikoan ezartzen da, ekonomiaren intentsitate energetikoa urtez urte % 1,8 inguru hobetzea aurreikusten baita. Hala ere, EAEn eta Nafarroan gertatzen denaren kontra, Kataluniako energia-planak 2020. urterako energia fosilen kontsumo-murrizketa bat aurreikusten du, 2007ko kontsumo-gailurrarekin erkatuta: 3,7 milioi tona petrolio baliokide gutxiago kontsumitzea hamahiru urtetan (2007-2020), edo ia % 19 gutxiago.

PECAC-2020 planak azpimarratzen du energia berriztagarrien garapena estrategikoa dela Kataluniarako. Izan ere, energia-sektorearen indartzea, eta horren

30. Kataluniako Generalitatea, *Pla de l'Energia i Canvi Climàtic de Catalunya 2012-2020*, 2012, <http://icaen.gencat.cat/es/pice_1_institut/PlansProgrames/pice_pecac/>.

31. Kataluniako Generalitatea, *Prospectiva Energética de Cataluña 2030 (PROENCAT-2030)*, <www.eic.cat/gfe/docs/3547.ppt>.

32. Gogora dezagun Europar Batasunaren helburua dela Batasuneko isurketa guztiak % 20 murriztea, estatu bakoitzeko helburu zehatzik gabe. Sektore askotan (sektore energetikoa, adibidez), isurketen baimenak enkantean banatzen dira, Europa mailan (sektore arautuak). Beste sektoreetan (sektore difusoa; garraioarena, adibidez) estatu bakoitzeko isurketen murrizketa-helburuak daude ezarrita. Sektore difusoei isurketa guztien % 60 inguru sortzen dute European.

barruan teknologia berriztagarrien azpisektorearena, aukera garrantzitsu gisa ikusten da hazkunde ekonomikoa bizkortzeko eta kalitatezko enplegu berriak sortzeko. Energia berriztagarrien garapena Katalunian, baina, Europak Espainiari eskatzen dion ekarpen berean geratuko litzateke 2020an, kontsumo finalaren % 20an. 2009. urtetik 2020. urtera arte energia-fluxu berriztagarrien ekarpena 2,8 milioi tona petrolio baliokidetan handituko litzateke. Gehikuntzarik handiena biomasaren eta hondakinen kontsumoak emango luke (1,1 Mtpb), elektrizitate eolikoak baino pixka bat gehiago (1 Mtpb). Eguzki-planta termoelektrikoen ekarpena ere (0,3 Mtpb 2020an) garrantzitsua litzateke, elektrizitate fotovoltaiakoarena baino handiagoa (0,2 Mtpb eskas 2020an).

Konparatiboki, Kataluniako Gobernuak aurreikusten duen energia berriztagarrien garapena Euskal Autonomia Erkidegorako Eusko Jaurlaritzak aurreikusten duena baino handiagoa da, baina oso motz geratzen da klima-aldaketak eta erregai fosilen agortzeak ezartzen diguten erronkaren aurrean.

3.4. *KARBONOGABETZERANZKO BIDEAN? HAUSNARKETARAKO LERROAK.*

Gizateriaren buruhauste larri askoren atzean —berotze globalak sortutako klima-aldaketa, erregai fosilen agortzea, mendekotasun energetiko itzela munduko hainbat eskualdetan...—, erregai fosilen kontsumoari lotutako arazoa dugu. Horri aurre egiteak ekonomiaren karbonogabetzea exijitzen du, ezinbestez, eta horrela onartu berri du Europar Batasunak, *karbonogabetze* terminoa bere diskurtso politikoan txertatu duenean.

Euskal Herria, Eskozia eta Katalunia ekonomiaren karbonogabetzetik oso urrun dauden eskualdeak dira, Europa bezala. Beraz, kontua, orain, ez da guztiz sostengaezinak diren nazio horien testuinguru energetikoak epaitzea, baizik eta balioztatzea ea karbonogabetzeranzko norabide-aldaketan beharrezko neurriak hartzen ari diren ala ez, eta aldaketa horietan laguntzeko ea zein faktorek garrantzia izan ahal duen.

Trantsizio energetiko horren aldeko faktoreak bilatuz, pentsa daiteke mendekotasun energetiko itzela lagungarria izan daitekeela. Egoera horretan gaude EAEn, adibidez, baina ez du ematen urgentzia handirik sentitzen dugunik: Eusko Jaurlaritzak erregai fosilen kontsumoa handitzea aurreikusten du, 2020ra arte. Eskozian, berriz, erregai fosilen erreserba handiak edukitzea ez da traba izan Eskoziako Gobernuak kontsumo finalaren % 12ko murrizketa bat 2020. urterako proposatu eta planifikatzeko, 2005-2007 urteetako kontsumo-maila altuarekin erkatuta. Garapen teknologikoaren ñabardurek ere, herri bakoitzean, ez dute justifikatzen zergatik diren hain desberdinak teknologia berriztagarrien aldeko apustuak Eskozian, Katalunian eta Euskal Herrian. Gurean energia berriztagarrien ustiapena guztiz izoztuta dago, garapenik gabe azken urteotan —atzerapena gertatu ez bada—; Katalunian haize-

energiaren aldeko apustu epel bat susmatzen da, datozen urteetarako; Eskozian, berriz, berriztagarrien aldeko haizeak askoz indartsuago jotzen du, bereziki itsas haize-parkeetan. Argudia daiteke Eskoziako potentzialtasuna, haize-energiari dagokionez, Euskal Herrikoa baino askoz handiagoa dela. Euskal Herriko kostaldean ez dago Eskoziako itsas eremua bezalakorik —sakonera gutxiko itsas eremuak, hain zuzen, haize-sorgailuak ur azpiko lurtean ondo finkatu ahal izateko—, baina bai eguzki-irradiazio nahikoa, urtean zehar, sistema fotovoltaiakoen bidez elektrizitate oso garbia sortu eta hornitu ahal izateko. Alemanian, une honetan, 30 GW baino gehiagoko potentzia fotovoltaiakoa dago martxan, 2050. urtea baino lehen 50 GW-eko potentzia lortzeko bidean. Eguzki-irradiazio gutxiagorekin, Alemanian, posible bada horrelako garapena, zergatik ez Euskal Herrian? Sistema horien gainazal-beharrak ez du justifikatzen orain dugun garapen oso eskasa —150 MW-eko potentzia fotovoltaiakoa instalatuta hego Euskal Herrian, 2013. urtean—, kontuan hartuta, gainera, sistema fotovoltaiakoak erraz integratzen direla eraikinetan, kontsumo-guneetatik oso urbil.

Eskoziak, Kataluniak, Nafarroak eta Euskal Autonomia Erkidegoak erabakitzeke gaitasun eta konpetentzia oso mugatuak dituzte hainbat arlotan, bereziki sektore energetikoaren erregulazioan. Gainera kokatzen den Estatuak, beraz, garrantzi handia dauka herrialde bakoitzeko berriztagarrien garapenean eta karbonogabetzearen aurreratzean. Hego Euskal Herrian eta Katalunian energia berriztagarrien ustiapenak azken urteotan izan duen garapenik eza azal daiteke, hein handi batean, Espainiako Gobernuak hartu dituen hainbat neurriren bitartez, berriztagarrien aldeko politikak guztiz deuseztatuz, Espainiako oligopolio energetiko fosila babesteko. Haatik, Hego Euskal Herriko ezaugarri politikoek ñabardura esanguratsu bat gehitzen diote egoera horri. Nafarroan zein EAEn, Katalunian eta Eskozian ez dauden eskumen fiskalak ez dira batere karbonogabetzearen eta berriztagarrien garapenaren alde jarri, baizik eta guztiz kontrakoak; euskal instituzioek euren esku izan zuten guztia egin dute Petronor eta Iberdrola bezalako oligopolio fosilaren enpresak zaintzeko. Beraz, trantsizio energetikoaren bidean mugak eta harresiak apurtzeko hastapena guregandik kokatzen diren eremu hurbilenetatik hasi behar da, ardurak urrunegi bota gabe.

Karbonogabetzeranzko trantsizio energetikoak sektore energetikoa goitik behera berritzea eskatzen du, iraunkortasun-irizpideetan oinarriturik. Etorkizuneko sistema energetikoan, sare adimendunen bidez konektatutako eskala txikiko sorkuntza elektriko berriztagarria eta deszentralizatua nagusi izango da. Baina horrez gain, iraunkortasunak ustiapen- eta kontsumo-eredu iraunkor berriak bultzatu eta sustatzea eskatzen du; horretarako, nahitaezkoa da ekoizle energetikoek lotura estua izatea jarduten diren eta hornitzen duten lurraldearekin. Ez dezagun ahaztu «berriztagarria» izateak ez duela iraunkortasuna bermatzen. Instalazio berriztagarrien ingurumen-inpaktua kontrolatzeko, eta ustiapen demokratikoa bermatzeko, funtsezkoa da instalazio horiek norberaren lurraldearekin atxikimendua izatea; horretarako bermerik onena, ezbairik gabe, instalazio horien jabeak tokian tokiko kapitala duten enpresak —edo kooperatibak— izatea da, edo toki-administrazioen enpresa publikoak. Eskozian, Katalunian eta Euskal Herrian ekimenak sortu dira, jada, ustiapen-eredu

aldaketa horretan, baina alde garrantzitsuekin, lurraldeen artean. Gorago azaldu bezala, Eskoziak 2016an bete zuen kooperatiba energetikoak eta eskala txikiko eta jabetza publikoko instalazioak bultzatzeko helburua, urte horretan aise gainditu baitzuen Eskoziako Gobernuak 2020rako ezarrita zuen 500 MW-eko potentzia. Euskal Herrian eta Katalunian, berriz, administrazioen bultzada eta laguntzaren hutsunea sumatzen da. Azken urteotan, Europa osoan bezala, energia berriztagarrien sorkuntza elektriko eta erosleen kooperatibak sortu dira penintsulan ere, esfortzu handiz —*Som Energia* aitzindaria Katalunian, eta *Goienar* Hego Euskal Herrian—. Tamalez, ustiapen-eredu publiko eta tokian tokiko instalazioetarako helburu zehatzik ez dugu aurkituko Eusko Jaurlaritzaren azken estrategia energetikoan³³. Kataluniaren kasuan, berriz, 2017an Kataluniako Gobernuak onartutako *Pacte nacional per a la transició energètica* dokumentuak energiaren demokratizazioa eta gizartearen parte-hartzearen sustapena jasotzen ditu esplizituki, planaren 6. ardatzean³⁴; hala ere, nazio-itunak ez du jasotzen helburu zehatzik.

Iraunkortasuneranzko trantsizioak buruaskitasun energetikoa hobetuko du. Sistema energetikoaren karbonogabetearen ondorioz, etorkizunean gero eta gehiago ustatuko ditugu energia-fluxu berriztagarriak tokian tokiko instalazio deszentralizatuen bidez. Baina inozoa da pentsatzea buruaskitasun energetiko osoa —autarkia energetikoa— desiragarria dela, fisikoki eta teknologikoki ia ezinezkoa delako³⁵. Beraz, benetako galdera honako hau da: Zer dute Eskoziak, Kataluniak edo Euskal Herriak eskaintzeko, energia fosilik gabeko zibilizazio batean, inportatu beharreko energia-fluxuen truke? Trantsizio-garaia dugu aurrean, eta horretan sekulako inbertsioak egin beharko dira mundu-mailan, hainbat sektoretan, zibilizazio osoaren birmoldaketan: energia-sektorea —bereziki sektore elektrikoa—, teknologia berriztagarriak garatu eta hornitzeko industria berria, garraio-sektorea... baita gizarte-berrikuntzaren alorrean ere, gizartean iraunkortasuna bermatzeko gakoa baita gizartearen antolakuntzarako formula demokratikoak eta parte-hartzaileak garatzea³⁶. Trantsiziorako berrikuntza-arlo horiek guztiek aukera paregabeak sortzen dituzte garapen orekatu, justu eta iraunkorrako bat lortzeko, nazioarteko lankidetzan, aurrean ditugun zibilizazio-erronkak mundu-mailakoak baitira, zalantzarik gabe.

33. Euskadiko Energia Estrategia 2030, Eusko Jaurlaritza, <<http://www.eve.eus/EVE/media/EVE/pdf/3E/EVE-3E2030-Euskera.pdf>>.

34. Pacto Nacional para la transición energética, Instituto Catalán de Energía, Generalitat de Catalunya, <http://icaen.gencat.cat/es/plans_programes/transicio_energetica/index.html>.

35. Gutxienez, zibilizazio oso elektrifikatu batean kanpoko konexio elektrikoak funtsezkoak izango dira unean uneko defizit elektrikoa estaltzeko inportazio elektrikoen bidez —ustiapen berriztagarria naturaren mendean dago, eta elektrizitatea zail biltzen da eskala handiz—, nahiz eta epe luzean balantze netoa nulua izan —urte batean, adibidez, inportazioak esportazioekin orekatzen badira—. Hala ere, biztanle-dentsitate handiko herrialdeetan —Euskal Herrian, adibidez— inportazio elektriko netoak ere derrigorrezkoak izango dira.

36. Euskal Herriako energia-eredu iraunkor baterantz, Gorka Bueno, Manu Robles-Arangiz Institutua Fundazioa, 2014, <<http://www.mrafundazioa.eus/eu/dokumentazio-zentrua/ingurumena/euskal-herrirako-energia-eredu-iraunkor-baterantz>>.

4. Bankuak eta balizko deslokalizazioak. Eskozia eta Kataluniatik irakaspenak

Joseba Barandiaran Andueza

4.1. ZIURGABETASUNA EZ DA DOAKOA

Jakina denez, finantza-sistema eta bankuen jarduna konfiantzan oinarritzen da. Eskozia edo Kataluniakoaren moduko prozesuetan edo, geroago 2016an Britainia Handiak berak «Brexite»az egindako galdeketa, ziurgabetasuna handitu egiten da behin-behinean; konfiantza pitzatu egiten da hein batean. Ziurgabetasuna edo zalantza-giroak, bai galdeketa baten emaitzaz, bai berorren osteko kudeaketaz, epe laburreko ondorio kaltegarri batzuk izango ditu ekonomiaren bilakaeran.

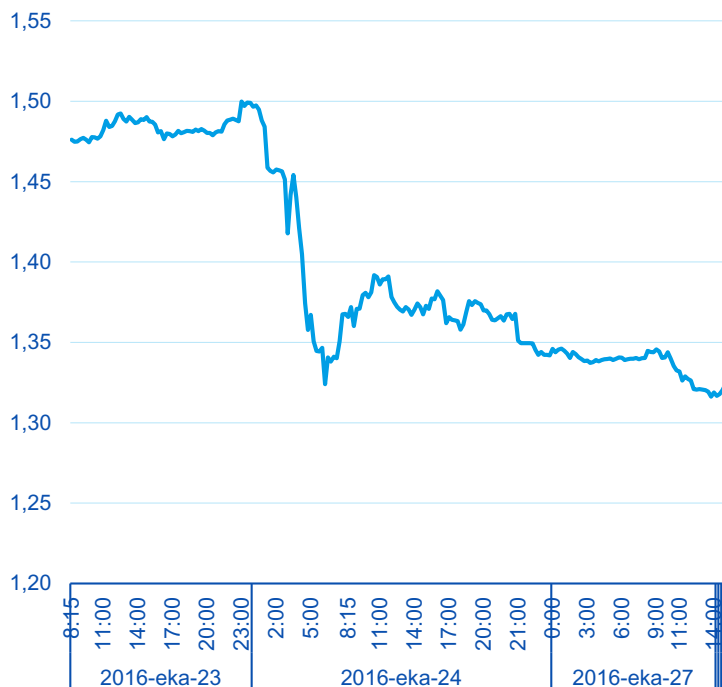
Zergatik da kaltegarri? Kontsumo eta, batik bat, inbertsio-erabaki batzuk atzeratu egiten direlako ziurgabetasunagatik, eragingo dien estatu, legedi, merkataritza-araudi, txanpon, zerga-sistema, finean, kontestu orokorra, zalantzakoa izaki. Zenbatekoa da eragina? Hori neurtzen zaila da³⁷, batetik ez direlako ohiko gertaerak; eta, bestetik, prozesuarekin batera munduak bere martxari jarraitzen diolako, faktore ezberdinek elkarri eraginez. Hala, Kataluniako kasuan, 2013tik 2016ra bitartean azken hamarkadetako batez besteko hazkunde historikoa gainditu du herrialdeko BPGak eta turismoak ere markak ezarri ditu urtez urte, independentzia-prozesuarekin batera. Besteak beste, turismoan lehiakide dituen herrialdeen arazoez (Magrebekoak), petrolio merkeak eta moneta-politikaren ondoriozko euro ahulduak lagunduta. Alegia, prozesuarekin zerikusirik ez duten eta mesedegarri zaizkion faktoreek lagunduta. Hortaz, zaila da horrelako prozesuen balizko eragin negatiboaren kalkulu zehatz edo erabat fidagarria izatea.

Esate baterako, Brexitaren atarian, EBtik irteteak 2030era arte Erresuma Batuko BPGan izango zuen eraginaren kalkulu ezberdinetan, 2 eta 8 puntu portzentual bitartekoak zituzten nazioarteko erakunde ezberdinek, tartean OECD edota WTOk. Tarte ikaragarria, zinez. Hori bai, kalkuluok plazaratzean, emaitzetan eragiteko ahalmena (eta akaso nahia ere) bada.

37. Espainia 2016an Gobernu osatu ezinik egondako epean BPGak pairatutako eragina kalkulatzeko, kasu, BBVA Researchek egin zuen bere ahalegina. Dena den, metodologia azaltzean argi diote tentuz hartu beharreko kalkuluak direla horrelakoak. Ikus <https://www.bbvaresearch.com/?capitulo=r1-la-incertidumbre-sobre-la-politica-economica-en-espana-medicion-e-impacto&post_parent=112414>.

Hortaz, independentzia-prozesu batek, galdeketa adostua izanda ere, epe laburreko kostu batzuk baditu berekin. Galdeketa adostua eta azkarra izanda, txikiagoak izango direnak, ziurgabetasuna azkarrago txikituko baita. Finantza-merkatuak, euren ezaugarriengatik, edozein ziurgabetasun azkar (eta bortizki) islatzeko gai dira, minutuz minutu. Ikus adibidez, B.0 grafikoan, libera esterlinaren bilakaera Brexitaz egin erreferendumaren egunean bertan eta ostean.

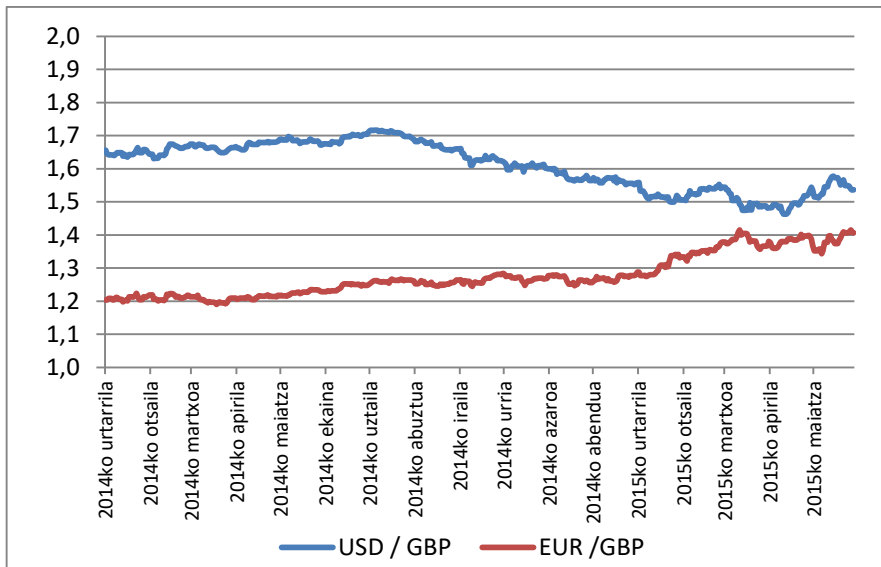
B.0 grafikoa. Libera esterlinaren kotizazioa ordur ordur, Brexit garaian (bozketa: 2016ko ekainaren 23a, ostegunarekin).

Iturria: Bloomberg.

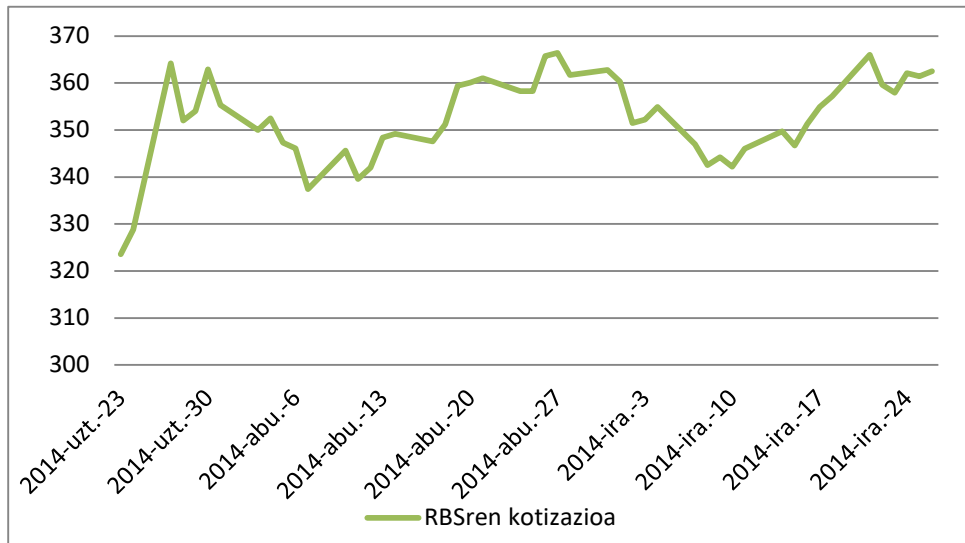
Modu bertsuan, Eskoziako kasuaren harira, libera esterlina edota Royal Bank of Scotland (RBS) bankuaren kotizazio-grafikoak har daitezke adibide gisa. Ikus B.1 eta B.2 grafikoak: kapitalak, finantza-merkatuek, «safe haven» edo balio-gordailu gisa AEBko dolarra (USD) edota euroa (EUR) hobesten badituzte, edo Eskoziako bankuak arazoak izan ditzakeela aurreikusiz gero, aktiboon kotizazioan islatuko da azkar asko. Depreziazio edo balio-galera horiek Eskoziako galdeketan ere eman ziren, nahiz ez zen modu hain bortitzean igarri.

B.1 grafikoa. Libera esterlina, euroarekiko eta dolarrarekiko kotizazioan, Eskoziako erreferendumaren (2014ko irailaren 18a) aurretik eta ostean.

Iturria: Bloomberg.

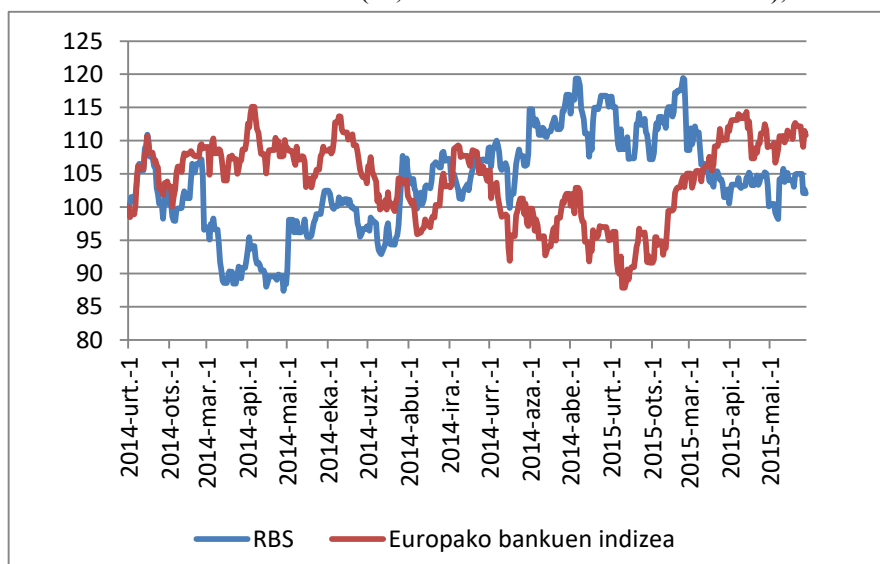
B.2 grafikoa. Royal Bank of Scotland (RBS) bankuaren kotizazioa, Eskoziako independentzia-bozketaren (2014ko irailaren 18a) aurretik eta ostean.

Iturria: Bloomberg.

Besterik da eragin hori zenbateraino den iraunkorra: B.3 grafikoa ikus daitekeenez, 2015erako zuzendua zen RBSren kotizazioak pairatutako bilakaera erlatibo okerragoa. Baina ez dago zehatz jakiterik hori zenbatean den erreferendumaren emaitzagarik, edo RBS eta gainontzeko bankuei modu ezberdinean eragiten zieten gainontzeko faktoreen konbinaketagarik. Dena den, begiratu batean, RBSren ahultze erlatiboa bat letorke denboran galdeketaaren epearekin.

B.3 grafikoa. RBS bankuaren eta Europako bankuen indizearen kotizazioa (% 2014ko urtarrilaren 1a = % 100),

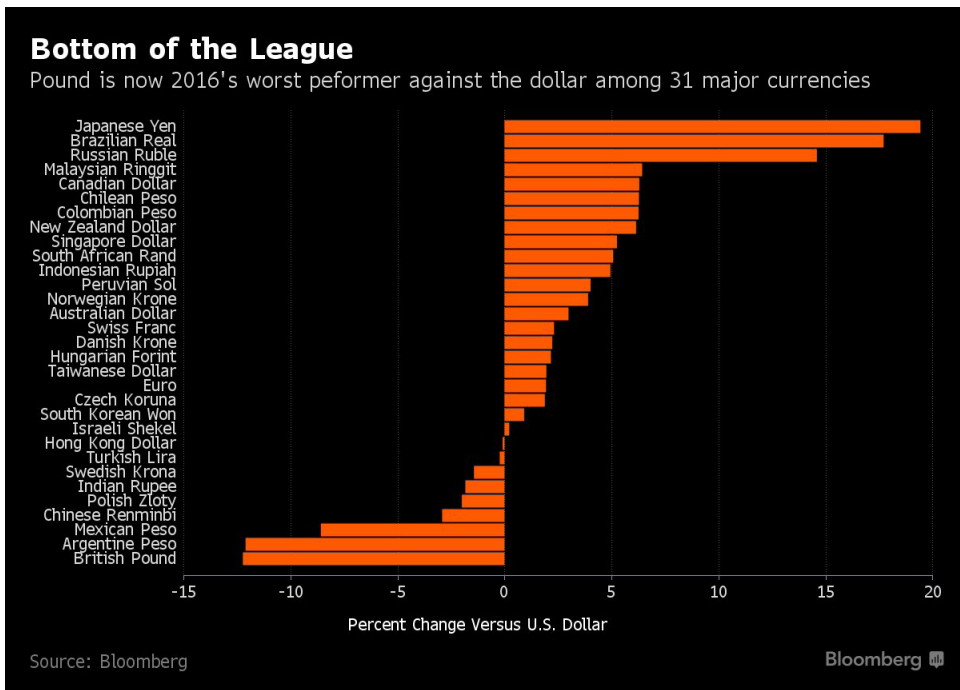
Iturria: Bloomberg.

Gorabehera horien adibide argigarriena, dena den, Brexit-arekin gertatu zen 2016an, urte horretako uztailearen 10eko txio honetan ikus daitekeenez (Bloomberg-en txioa, @business):

The pound is now the worst-performing major currency against the dollar <http://bloom.bg/29n0s5x>

Brexitaren emaitzaren ostean, baina Erresuma Batuak EBtik irteteko prozesu-eskaria abiatzeke (beraz, banaketaren nondik norakoak zehazteke), % 12ko balio-galera pilatua zuen jada libera esterlinak dolarrarekiko... nahiz munduko beste dibisa gehienekiko. Ziurgabetasuna, beraz, ez da doakoa.

B.4 irudia. Dibisa nagusien 2016ko bilakaera dolarrarekiko, uztaile bitarte.

Iturria: Bloomberg, @business.

4.2. ESKOZIA ETA KATALUNIAKO FINANTZA-ERAKUNDEEN KASUA

4.2.1. Erakunde handiak. Taula konparatiboa

Bai Eskoziako bai Kataluniako finantza-erakundeak tamainaz handiak ziren erlatiboki, galdeketen unean. Horrek badu garrantzia, finantza-erakundeetan tamainak axola duelako, «too big to fail» esanak laburbiltzen duenez. Galdeketak egiterako, prozesuak prozesu, negozio eta lanpostu gehienak jatorrizko herrialde horietatik at zituzten erakundeez ari gara. Nolabait, Euskal Herrian BBVAz jardutea legetxe. Milaka lanpostu, eta milaka milioiko merkatu-balio eta bilan edo balantzepak (tamainaz tokian tokiko BPGarekin alderagarri direnak).

Ikus B.T.1 taula konparatiboa.

B.T.1 taula. Eskozia eta Kataluniako finantza-erakunde nagusien alderaketa, mila milioitan (Eskoziakoak liberatan, Kataluniakoak eurotan).

Mila milioi GBP (€, kataluniarrentzat)					
	Scot/Kat		UK/Esp-ren		Merkatu Balioa
	Aktiboak	BPGrekiko	BPGren:	Langileak	
RBS	1.051	438%	60%	141.000	20
Lloyds	890	371%	51%	90.000	60
La Caixa	340	170%	34%	31.000	23
Sabadell	163	82%	16%	18.000	11,5

Iturria: egileak, Bloomberg eta INEn oinarrituta (2014).

Datu gehigarriok ere badira kontuan hartzekoak:

- RBSren % 58 eta Lloydsen % 17 britainiar estatuarenak ziren oraindik Eskoziako galdeketaren unean. Finantza-krisia lehertzean, erreskatatuak izaki, % 82 eta % 43 izatera iritsi ziren kopuruok hurrenez hurren.
- La Caixaren % 60 banku-fundazioarena zen Kataluniako galdeketaren unean, Criteria (holding ez kotizatua)ren bidez. Espainiak 2012an jasotako erreskatearen barruan, alta, pribatizazio gehigarriarako prozedura bat martxan zen (Kutxabanki eragin zion berbera).
- Kutxabanken balantzea, adibidez, 58 mila milioi euro ingurukoa zen 2015ean, EAEko BPGaren % 90 beste (edota Espainiakoaren % 6,5), 6.500 langilerekin.

Ulertzekoa da garrantzi eta tamaina horretako erakundeen gainean (are gehiago txanpon-kontuak tarteko badira) arreta eta kezka publikoa piztea, independentziarako galdeketa-prozesuen baitan. Kezka-, zalantza- eta are propaganda-iturri izan litezke: haien (gaineko) esanak arretaz jarraitzea dakar horrek eta, gainbegiratzeko eta ikuskatzeko ardura duten erakundeen aldetik, normalena, bankuoi kontingentzia-edo larrialdi-planak eskatzea eta ezarraraztea da logikoena, zer gerta ere.

4.2.2. Eskozia: kontingentzia-planak eta esanak

Eskoziako nahiz atzerriko hainbat enpresa eta erakunde esanguratsuk adierazpenak egin zituzten bertako galdeketaren aurretik, independentzia, (des) lokalizazioaz eta beste. Hein batean kanpainaren zatitza jo litezke. Honatz zenbait adibide esanguratsu³⁸:

38. Azpimarrak egilearenak dira.

- Royal Bank of Scotland (RBS): 2014ko irailaren 10ean «... egoitza aldatuko omen du Londresera BAI aukerak irabazten badu...» edo, jatorrizkoan, «... it will **relocate its registered headquarters** to London **if Scotland votes for independence**». Aurreraxeago aipatuko ditugu Alex Salmondek bere liburuan³⁹ honi buruz idatzitakoak, baina testuan bertan agerikoa da akzio-erreakzio (mehatzuzko) idazmoldea.
- *Scotsman* egunkaria: ezezekoaren alde lerratu eta kezka agertu zuen ondokoen gainean «...issues such as **currency**, EU membership⁴⁰ and risks». Alegia, txanpona, EBko kidetza (!) eta arriskuak (orokorrean).
- Blackrock, munduko inbertsio-funts handiena: ez zekusan begi onez independentzia eta haren «...**major uncertainties, costs and risks**».
- Nazioarteko Diru Funtza (NDF): gehiegi zehaztu gabe, baina ziurgabetasunaren alderdi ezberdinak zintzoago aipatu zituen: «...raise a number of important and complicated issues that would have to be **negotiated**... Uncertainty over the transition to potentially new and different monetary, financial and fiscal frameworks in Scotland. **Longer term effects would depend** on the decisions being made during the transition». Alegia, auzi korapilatsua dela, negoziatu beharreko hari-mutur askokoa, baina, epe luzeko eraginak, trantsizio-epean hartzen diren erabakien araberrakoak izanen direla.
- Lloyds (Halifax Bank of Scotland HBOS): «...could **shift legal home to its headquarters (London)**». Printzipioz kontu legal gisa aurkeztu zuen, bestelako aldaketarik gabe. Baina banku-taldeak Eskozian 16 mila lanpostu zuzen izaki, Bank of Englanden abaroa bilatzea adierazgarria da. Hala ere, Salmondek bere liburuan nabarmentzen du⁴¹ Lloyds banku-taldearen egoitza Londresko Gresham kaleko 25ean dagoela aspaldi. Eta Lloyds (TSB Group eta) Bank of Scotlanden jabe izatearen ondorioz zuela egoitza bat (banku-taldearen zati batena, beraz) Edinburgoko The Mound auzoan.
- TSB (8.500 langile): egoitza (soziala) jada Ingalaterran zuen, nahiz banku operazioen zentrala Eskozian izan. Baina aukera gisa aurreikusten zuen nolabaiteko deslokalizazioa «...establish additional legal entities in England if YES...». 2015erako Sabadell bankuaren filial bihurtua zen.
- Clydesdale Bank⁴² (4.500 enplegu, Australiako NABren filiala): bere **kontingentzia planean** aurreikusi zuen egoitza mugitzeko aukera, «...**re-registering** as an English company».

39. *The dream shall never die*, Alex Salmond. Sabino Arana Fundazioak euskaratua.

40. Brexit-aren aurreko garaiak ziren noski!

41. Sabino Arana Fundazioaren itzulpenean 116. orrialdea.

42. Deigarria da egun libera esterlinarraren jaulkipenean Bank of Englandek ez duela erabateko monopolioa. Zenbait banku komertzial pribatuk, tartean Clydesdale Bankek, badute jaulkipenerako ahalmenik (betiere Bank of Englanden zuzentarauean barruan).

- Tesco Bank (2.800 langile): deslokalizaziorako aukera bertsua aipatzen zuen bere web orriko kontingentzia-planean «...contingency plans include the creation of a **new registered company, domiciled in England**».
- Standard Life (1825ean Edinburgon sortua, 5.000 enplegatu):...«**planning for new regulated companies in England** to which we could **transfer parts of our business if there was a need** to do so».
- Standard & Poor's rating etxeak adierazi zuen estatu berria nekez litzatekeela gai bere bankuak babesteko, finantza-krisi berri bat gertatuko balitz.

Oro har, agerikoa da bankuok egoitza soziala Ingalaterran (banku zentralak egoitza eta aginpide ziburra duen lurretan) ezartzeko asmoa dutela, larrialdi kasurako. Nolabait ere, banku zentralak eskaintzen duen berme edo abaroa ziurtatu nahi da, zer gerta ere, txanpona (eta, beraz, likidezia-laguntza) eskaintzeko aukera hark baitu. Bera da «the lender of last resort», likidezia-arazoei aurre egiteko ahala izanzen lukeena. Hortaz, balizko independentzia adostu batek ez luke zertan aparteko eragozpenik eragin, a priori, nahiz eta txanponaren aldaketa eman behar den kasuetan konplexuagoa izan.

Alex Salmondek bere liburuan hala azaltzen du (ikus 115.-117. orrialdeak) 2014ko uztailaren 28an gai hauetaz telefono-konferentzia izan ostean. Merezi du zenbait pasarte oso hona ekartzea:

Gai nagusiak hauexek izan dira: nola lor daitekeen Ingalaterrako Bankuak adieraztea haiek arduratuko direla finantza-sistemaren egonkortasunaz, eta, Eskoziako Moneta Erakundeko izendapenari dagokionez, nola egin daitekeen aurrera. Lehenengo gaia garrantzitsua da Eskoziako bankuen neutraltasuna ziurtatuko baitu erreferenduman. Erreferenduma irabazten baldin badugu, garrantzitsua izango da bigarrena». Eta gaiaren aurrekarietaz dio «Eskoziako bankuek ahalegin handiak egin dituzte erreferendumean parte ez hartzeko; hortaz, jarrera egokia eta arduratsua izan dute. Azken bolada honetan, aldiz, Lloyds eta RBS **bankuen gainean gero eta handiagoa da presio politikoa**. Batak eta besteak badituzte Altxorrek kontrolatzen dituen inbertsio-kopuru handiak. Ingalaterrako Bankua makila zuzenez agintzen ari da, baina Altxorren makila oso bihurria da.

2014ko irailaren 10ean RBSren iragarpenarekin frogatu zuen Salmond berak igarri makilaren bihurritasuna⁴³. Hala dio bere liburuko 181. orrialdetik aurrera:

RBSk egoitza aldatuko omen du Londresera BAI aukerak irabazten badu, eta Lloyds bankukoek ere adierazpen bat egin dute... **Bankuei buruzko albisteak larriak dira. Gatazkan ez zutela parte hartuko, eta botoa Eskoziako herritarren esku utziko zutela esan ondoren, ezuste handia izan da berri horiek jasotzea...** deitu diot telefonoz Ross McEwani, RBSko zuzendari exekutiboari... Berak berretsi dit ez dutela bulegoa lekualdatzeko asmorik, eta langileei gutun bat bidaliko dietela, batetik, kontingentzia-plana azaltzeko, eta, bestetik, egoitza sozialaren eta egoitza

43. <<http://www.bbc.com/news/business-29151798>>.

operatiboaren arteko aldea argi azaltzeko. Hark esan dit gutunean argi eta garbi jasoko dutela **egoitza kontua erregistro-kontua dela, eta ez duela eraginik eragiketetan.**

Alta, komunikatuaren filtrazioa, hortaz jardun behar zuen RBSren bilera amaitu aurretik gertatu zen, Altxorretik BBCra gertatu ere. Filtrazio guztiak bezala, interesatua. Finantza-egonkortasuna baino, unionismoarena helburu.

Izan ere, uztailetik gaiarekin lasai zegoen Salmond, hala dio bere liburuaren euskal itzulpenaren 116. orrialdean:

Arazoak ustezkoak dira, errealak baino.... Erraz azal daitezke beldurrak ez direla arrazionalak. BAI aukeraren aldeko emaitza lortzen bada, eta, nik espero bezala, Erresuma Batuko Gobernuak onartzen baldin badu banku-sistema eta moneta bateratuak izatea, ez da egongo zertan lekualdatu egoitza soziala Edinburgotik. Oker baldin banago, eta hori onartzen ez bada, hemezortzi hilabeteko epea izango du Royal Bank erakundeak, aukerako beste prestaketa batzuk egiteko. Hori dela eta, **ez dago arriskurik. Egoitza sozialaren aldaketek eragin txikia izaten dute benetako banku-eragiketetan; edo eraginik ez.**

Horren frogagarri, berbarako, Espainian inork gutxik dakiela Santander bankuaren egoitza Santanderren bertan edo Madrilgo Boadilla del Monten dagoen; edota mugaz bi aldeetako euskal bezero ugariak ez dakitela ING Groep bankuaren egoitza zehazki non den; edota autonomia-erkidegokoek ez dutela deus nabaritu euskal aurrezki-kutxa ohiek bat egin eta Kutxabanken egoitza Bilbon kokatzean. Hau da, irakaspen gisa: esanak esan, bankuez ari garela, gehienez ere helbide fiskalaren aldaketa soil batez ari gara, baldin eta prozesua aldeek adostua bada, banku zentralak egonkortasuna bermatzeko bere egitekoa betetzen badu eta, bereziki, banku-batasuna (monetarenaz) mantentzekoa bada, printzipioz aztergai ditugun bi kasuetan zen bezala. Independentzia-prozesuak berekin moneta-aldaketa ere badakar, alta, beldur edo kezka irrazionalak handitu litezke, prozesua korapilatsuago eginez.

4.3. ZERTAZ ARI GAREN BANKUEN DESLOKALIZAZIOAZ ARI GARENEAN

4.3.1. Zer dago jokoan?

Independentzia-prozesu batean arriskuak egon litezkeela pentsarazi nahi du zenbaitek, batere kosturik izango ez dela kontrakoek. Baina zer egon liteke benetan jokoan?

Banku jarduerak lanpostu zuzen batzuk sortzen ditu. Gehienak, bulego txikietan kokatuak, tokian-tokian errotuak daude. Proportzioan gutxiago diren arren (orokorrean banku komertzial arruntetan bosten bat edo gutxiago), bankuen administrazio zentraletako lanpostuak (altxortegia, legelarien atala, publizitate eta markaren atalak, administrazio zentrala eta, oro har, zuzendaritza) soldata eta kualifikazio handienekoak izan ohi dira. Horiek finantza-gune nagusietan kokatzeko

joera dute eta bulego arruntetakoek baino bir-lokalizazio arrisku handiagoa dute. Egun, Espainian (Kataluniako erakundeetan hain nabaria ez izan arren), banku nagusietako administrazio zentraletako lanpostuen gehiengo osoa Madrilén kokatzen da, Frantziakoena Parisen. Londres, Frankfurt edota New Yorkek ere sektoreko lanpostu gehigarriak erakartzeko ahalmen badute. Beraz, lanpostu horiek jokoan egon litezke, baina, erlatiboki, ez dira asko.

Bankuen egoitza eta lokalizazioaz, Europar Batasuneko legeek diotena nahiko lausoa da. 1995eko ekainaren 29ko Kontseiluko zuzentarauak (Council Directive 95/26/EC), post BCCI gisa ere ezaguna denak, deslokalizazioa barik lokalizazioa hobesten du: alegia, banku batek ez dezala beste herrialde bateko egoitza baliatu zergak edo arauak saihesteko eta eduki dezala egoitza operazio nagusiak dituen tokian. Banku zentralaren eskakizun eta presioek eragin lezakete, beraz, eta ez hein oso handian ere, lanpostuak non kokatu.

Bankako administrazio zentralako lanpostuak baino gehiago, bankuen likidezia, kaudimena, sistemaren gaineko konfiantza bera da jokoan dagoena. Aurreztaileek *de facto* duten gordailuen gaineko berme edo babes, alegia, banku zentralak sisteman hedatzen duen hori ere egon liteke jokoan. Nire dirua seguru al dago bankuan? Neurearen eskean joanez gero, emango didate, han egongo al da? Horrek herritar guztiei eragiten die (modu erregresiboan eragin ere: zenbat eta sos gutxiago, kezkatzeko arrazoi txikiagoa), herritarren artean beldurra hedatzeko moduko gaia da.

Gordailuen bermerako funtsak praktikan txikiak izanik ere, balizko estatu berri batek, bereziki banku zentral (eta moneta) berri bat tartean bada, kaudimen-aitortza ezberdina, berria, izango du eta jendearen lasaitasuna (konfiantza!) mantentzeko (errekuperatzeko) ahalmena erakutsi beharko du. Geure bankuko diruak ziur daudela sentitu ezean, errearen, atzerriko gordailu edo dibisen nahiz bestelako balio-gordailu izan daitezkeen ondasun erreal nahiz finantzarioen babesera joko dugu. Argentinan mendearen hasierako pesifikazioak eta *corralito*ak erakutsi zuten horrelako prozesu bat zein korapilatsua gerta litekeen.

Alde horretatik, nazioarteko eragileen (Blackrocken moduko inbertsio- edo pentsio-funtsen, rating agentzien eta enparauen) konfiantza (eta berorren galera) giltzarri izan daite(z)ke. Eta, oro har, ziurgabetasuna baino egonkortasuna maiteago dute eragileok. Dena den, gertatzen diren aldaketa politikoetara moldatzeko gaitasuna ere handia dute, negozio-aukerak ikusten dituzten heinean; diruak ez du aberriarik. Hortaz, irakaspen gisa, jokoan dagoena, batez ere, konfiantza da. Finantza-sistemaren gaineko konfiantza, ez besterik.

4.3.2. Finantza-sistematikiko konfiantza eta moneta: hiruna gako

Edozein finantza-sistemak, txanpona ezein duela ere, likidezia —errentagarritasuna— kaudimena hirutasuna zaindu behar du. Konfiantza-galerak (kaudimen

eskasiagatik edo bestelako arrazoiengatik) likidezari eragin diezaioke; likidezia faltak errentagarritasunari eta, horrek, ondorioz, kaudimenari. Triangelu baten hiru erpin. Edozein moneta darabilela ere, hiru giltzarri edo gako.

Monetaz ari garela, Kataluniako kasuan zeharka baino ez da aipatu. Europar Batasunetik (EB) edo euro(gune)tik kanporatuak izatearen mehatxu gisa erabili izan du Espainiako unionismoak. Baina Europako Banku Zentrala (EBZ) da egun euroguneko bankuen ikuskatzailea eta Espainiak berak ez du txanpona jaulkitzeko ahalmen zuzenik: Espainiako Bankuaren bidez, kapitalaren zati bat eta, beraz, ordezkaritza du EBZn.

Independentziak aurrera egingo balu, EBZren balizko jokamoldea presio politikoen eta egonkortasun finantzarioaren arteko orekaren arabera izango litzateke. EBZn Espainiako Estatuak partaidetza zuzena badu, Kataluniak ez bezala. Mehatxu gisa berdindu izan dira independentzia eta eurogunetik at kokatzea. Baina, hala nahi izatera, banaketa adostua balitz, posible litzateke, kasu, Espainiako Bankuari dagokion kapitalaren zati bat Kataluniakoari eskualdatzea (Kataluniak bere banku zentral independentea eratu beharko luke horretarako). Gainera, badira euroa txanpon gisa darabilten estatu txikiak ere, Andorra edo Vatikanoa bera. Dena den, txanpona jaulki ahal izatetik datorren etekin hori, seinoreaje deritzona, dago hor jokoan.

Eskoziako kasuan, monetaren gai orokorraz bainoago, bertako gobernuak jendeak bere egunerokorako izan zitzakeen zalantzak argitzen saiatu zen. Konfiantza eta aurreztaileen lasaitasuna bermatzen aldera, ikuspuntu mikroekonomikoa hobetsi zen, nolabait esateko. Txanponaren eta bankaren gaineko balizko zalantzak, finantza pertsonalei buruzko atalean jorratu zituen www.scotreferendum.com web orriak, bertan planteatutako galde-erantzunetan. Nahiko galdera oinarritzkoak dira, baina horixe bera da esanguratsua, adibideotan ikus daitekeenez, publiko orokorraren lasaitasun eta konfiantza dutela helburu:

- **Eskozia independente bateko hiritarrek aukera sorta zabala izango al dute finantza-produktu eta -zerbitzuetan?**

Erantzuna: Bai. EBko merkatu bakarrak bermatzen du mugaz gaindial daitezkeela produktuak. Europako Merkatu Bakarraren barruan, kontsumitzaileek aukera izan behar dute EBko edozein tokitako enpresek diseinatutako ondasun eta zerbitzuak eurenganatzeko.

- **Nola eragingo dio independentziak nire bankuko kontuari?**

Erantzuna: Enpresa ezberdinekin finantza-produktuak badituzu, bankuekin kasu, bere horretan jarraituko dute. Libera esterlinaren gunearen barruan, zure kontu korronte edo aurrezki-kontuak, edo zure kreditu-txartel edo hipotekak, Ingalaterrako Bankuko oinarritzko tasaren arabera izaten jarraituko dute eta hori berbera izango da libera esterlinaren gune osoan.

• **Erresuma Batuan egoitza duten banku eta banku-zerbitzuetara sarbidea izaten jarraituko al dut?**

Erantzuna: Bai. Eskozia independente batean, enpresa nahiz gizabanako bezeroek orain duten bezalako sarbidea izango dute banku eta banku-zerbitzuetara.

Eskoziaren kasuan, monetaren gaian, ikuspuntu nolabait makroekonomiko(ago) batera etorrira, deigarria da libera esterlina hobetsi zutela independentistek (2009tik) baita Erresuma Batuekin banku-batasuna mantentzea ere. Independentziaren eztabaidari berari monetarena gehitzea gehitxo iritzita, akaso.

Azken kontu hori, ordea, Erresuma Batuko gainontzekoekin adostu beharrekoa litzateke noski (eta izan dira horren kontrako adierazpenak, Alistair Dairling eta enparauen aldetik); bestalde, Eskoziako Bulegoko kontseilari Gavin McCronek adierazi bezala, hasiera batean pragmatikoa izan daitekeena, arazo-eragile bihur liteke gerora. Ikuspuntu horien zergatian, ziurrenik zera dago: txanponak behar izaten duela, *de facto* baduela, halako atxikimendu bat hiritar edo erabiltzaileen aldetik. Eta txanpona aldatzeak berak bertigo gehigarria eragin dezakeela hauteslerian.

Baina praktikan, estatu burujabe batek zergak bere txanponean ezartzen dituen momentuan gutxieneko eskari bat ziurtatzen du moneta horrentzat, Joseba Tobar irakasleak hainbatetan aipatu izan duenez. Hala ere, Eskoziako sozialistek, kasu, printzipioz libera esterlinaren balioari erlazionatua (*pegged to GBP initially*) legokeen txanpon berria aipatu izan dute aukera gisa.

Hurrengo taulak laburbiltzen ditu gaiaz diren iritziz ezberdinak.

B.T.2 taula. Eskoziako prozesuan txanponaz izandako jarrerak.

	Scottish Socialist, Jimmy Reid Foundation, SNPko zenbait, Yes Scotland chairman			
	SNP	Aurka	Alde...	
EUROA	1990-2000. 2009an epe luzeko helburu gisa	Zuzenean posible? Olie Rehnek ezetz B.Z. independente ezean		
LIBERA	2009tik	Alistair Darling, Gordon Brown, John Major, Welsh PM, Olie Rehn, BoE	Gavin McCrone (Scottish Office adviser): Pragmatic initially, but problematic thereafter	
TXANPON BERRIA				Pegged to GBP initially

Izan ere, banku- edo finantza-sistema barik, txanpona bera izan liteke independentzia-prozesu baten giltzarria. Alegia, herritarrak prest ote leudekeen, beharrezko balitz (jatorrizko estatuak behartuta edo), ez soilik estatuz baizik eta txanponez ere aldatzeko. Jakinik horrek erronka hirukoitza dakarrela: barruan bi gako, hiritarren onarpen orokorra lortzea (dirua diru egiten duena) eta finantza-sistema egonkor bat eratzea (Altxorra, Banku Zentrala eta txanpon ezberdinetan mailegu eta gordailuen arteko oreka duten bankuak); kanpoan hirugarren gakoa, hartzekodunen eta bazkide komertzialen konfiantza mantentzea.

Gakook elkarri lotuta daude. Hiritarren onarpen eta konfiantza beharrezko baldintza da finantza-sistema baterako. Horretaz gain, bankuek likidezia- edota kaudimen-arazoak badituzte (independentzia-prozesuarekin edo gabe), arazoa Estatuaren kaudimena kutsatzera edo mehatxatzera iritsi liteke, sorgin-gurpil gisa.

Bankuen balizko (des)lokalizazioen gakoak ulertzeko, lagungarria da banku baten gutxi gorabeherako balantzearen nondik norakoak birpasatzea, atal bakoitzak balantzean izan dezakeen pisu erlatiboarekin batera:

B.T.3 taula. Banku baten balantzea (teorikoa).

AKTIBOA (% 100)	PASIBOA (% 100)
Likidezia (%2)#	Gordailu arruntak (txikizkarietak) (%40)#
Higiezinak (%2)	Epe laburreko hartzekodunak (%20)#
Maileguak (%75)	Epe luzeko hartzekodunak (%30)#
Kontsumo maileguak	Berezko baliabideak (%8-%10)
Hipotekak	
Enpresa maileguak	
Enpresetan partaidetzak (%10)#	
Errenta finkoa (%10)#	
Publikoa	
Pribatua	

Teorian, aurrez bakarra zegoen tokian bi estatu agertuz gero, lehenago edo beranduago bankuen balantzea bitan banatu beharko litzateke; besteak beste trataera fiskala eta gainbegiratze-ardurak finkatzeko. Dibisaz dibisako balantzea ere tentuz aztertu beharko litzateke, banku bakoitzaren osasuna zehazte aldera.

Estatu bakoitzean lokalizatuko lirateke dagozkion zatiak, alegia, antzinako banku bakoitzeko, bi banku berri sortuko lirateke: bata estatu zaharrean kokatutako aktibo eta pasiboekin eta, bestea, estatu berriko aktibo eta pasiboekin. Gordailu eta maileguak dira gako nagusiak banaketa horretan.

Zenbat eta banaketa hori orekatuagoa izan⁴⁴ (gordailu eta mailegu kopuru bertsua), errazagoa da gisako banaketa bat. Zenbat eta mailegu berankor edo ustel gutxiago izan, bankua kaudimendunagoa da eta, hortaz, fidagarriagoa da atzerriko nahiz bertako hartzekodunentzat, Altxorraren eta banku zentralen lana errazten baitu⁴⁵. Hau da, zenbat eta orekatuago eta kaudimendunagoak izan sortzen diren bi bankuak, orduan eta errazago mantenduko dira, bai hartzekodunen konfiantza, Altxor eta banku zentralen bidez, bai eta gordailuen gaineko bermea ere. Epe luzean, finantza-erakundeen maileguen itzulketan datza gordailuen berme nagusia. Eta mailegu ustelik ezean, finantza-jarduera arduratsua bada, askoz errazagoa izango da mantentzen aurreztaile txikien konfiantza ere.

Zentzu horretan, estatu berriaren Altxorrak (eta estatu zaharrekoak) nahiz banku zentralak (bat edo, hala balira, bi) modu koordinatuan jokatzeko gero, errazagoa izango da banaketa konfiantza pitzatu gabe gertatzea. Banaketa gatazkatsu batean, aurreztaile arruntekiko komunikazioa eta txanponaren (edo txanponen) gaineko konfiantza giltzarri dira, beharrezko izan bailiteke txapon zaharretan izendatuta zeuden mailegu eta gordailuak txanpon berriaren izendatu behar izatea. Eta bi txanponen arteko balio-desorekak gertatuz gero (Argentinan pesifikazioarekin gertatu zen legez), maileguak eta gordailuak estatu (txanpon) berean ez dituzten agente ekonomikoengan presioak ager daitezke, porrota eragiterainokoak.

Bere txanpona jaulkitzeko ahalmena duen heinean, estatu batek ez du zertan porrotik egin bere txanponean izendatua dagoen zorrean; beti ordain ditzakeelako zorrak dirua jaulkiz, «inprimatuz» (elektronikoa edo paperezkoa), nahiz horrek inflazioa edo devaluazioa, edo biak, eragin. Baina txanpona jaulkitzerik ez duenean ager dakizkioke ordainketa-arazo larrienak, bai likidezia-arloan bai kaudimenaren aldetik.

Azkenik, hirugarren gakoa: txanpon edo estatu berriak atzerriko zaindari gisa izango ditu finantza-merkatuak eta atzerriko hartzekodunak. Merkataritza arrunterako eta finantza-harremanetarako epaile zorrotzak izango dira eta berme sendoak exijituko dituzte. Bestalde, jarrera unionistek agertoki negatiboenak (adostasunik eza monetez edo bankuez, estatu berriaren ordainketa-arazoak...) xaxatzeko tentazioa izango dute, beldurra eragile indartsua dela jakitun, *status quo*a mantentze aldera.

Gakoon bueltan, badira ahaztekoak ez diren zenbait kontu:

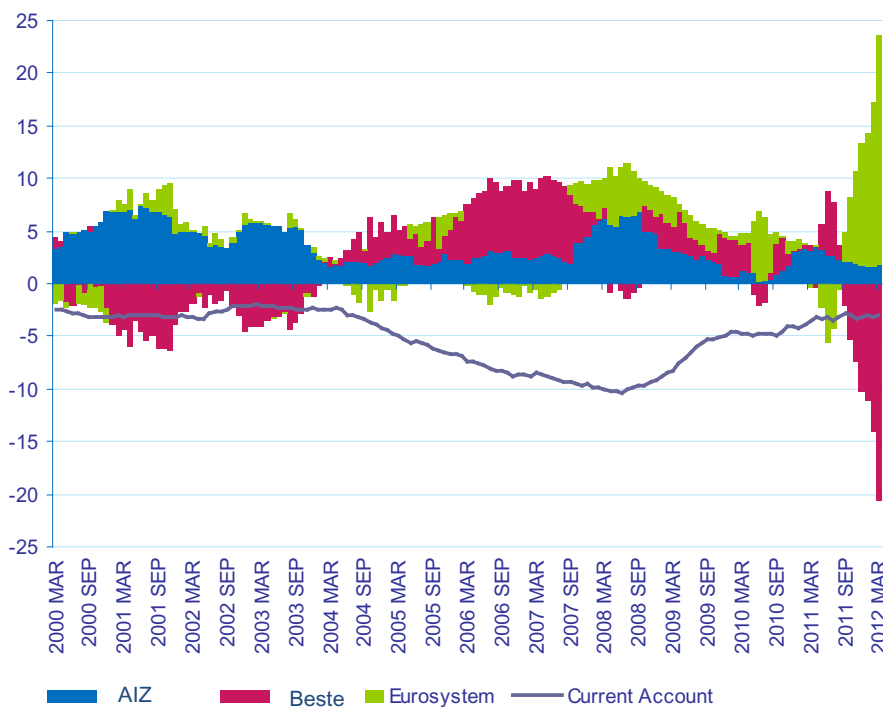
- Estatu zaharrek ere jasaten dituzte finantza-merkatuen presioak, ordainketa-balantza orekatuak ezean. Gorabidean diren herrialdeetan ohikoagoak badira ere, 2008ko krisiaren ostean Espainiak eta Europako periferiako beste

44. 2008ko finantza-krisian mailegu eta gordailu arrunten desoreka izan zen giltzarrietako bat eta ordutik nazioarteko araudiak ere oreka hori bermatzera jo izan du.

45. Nazioarteko diru-funts handiek, inbertsio- eta pentsio-funtsek, finantza-merkatuak deituek presio-ahalmen izugarria dute, baita estatu finkatueta ere.

zenbait herrialdek ere kapital-ihes nabarmena eta finantzatu ezina pairatu zituzten, zenbaitek azkenean finantza-erreskateak behar izateraino. EBZ, kasu, Espainiaren BPGaren % 35 adinako laguntza ematera iritsi zen 2012 erdialdean, 350 mila milioi eurotik gorako babesa (ikusi B.5 grafikoa).

B.5 grafikoa. Espainiaren ordainketa-balantza eta kapital-fluxuak (12 hilabetetako metatua, BPGaren %).

Iturria: BBVA Research.

Beraz, epe laburrean, likidezia-arazoak gerta litezke eta, ingurumariaren arabera, baita kapital-kontrolak ezarri beharra ere, egoera orekatzeko ahalegin gisa; dela bankuen arazoen eraginez, dela bestelako arrazoiengatik. Baina epe luzean, estatu(bakoitz)aren kontu korronteen balantzak axola du, defizita dutenak ahulduz; estatuaren beraren kaudimena eta atzerritarrengan eragiten duen konfiantza izango dira giltzarri.

- Banku arduratsuak axola du: mailegu eta gordailuen arteko oreka garrantzitsua den bezala, mailegu ustelen kopuru mugatua izateak ere laguntzen du bankuen gaineko presioa arintzen eta, ondorioz, estatuengan eragin dezakeena murrizten.

- Egongaiztasuna edo ziurgabetasuna luzatzeak maileguen kaudimen orokorra kaltetzen du (jarduera ekonomikoa moteltzearen ondorioz). Beraz, azken emaitza edozein delarik ere, banaketa-prozesu baten azkartasunak bi aldeei egin diezaieke mesede (nahiz eta ikuskizun dagoen hein berekoa ote den mesede hori). Beraz, denborak, prozesuaren abiadak, axola du.

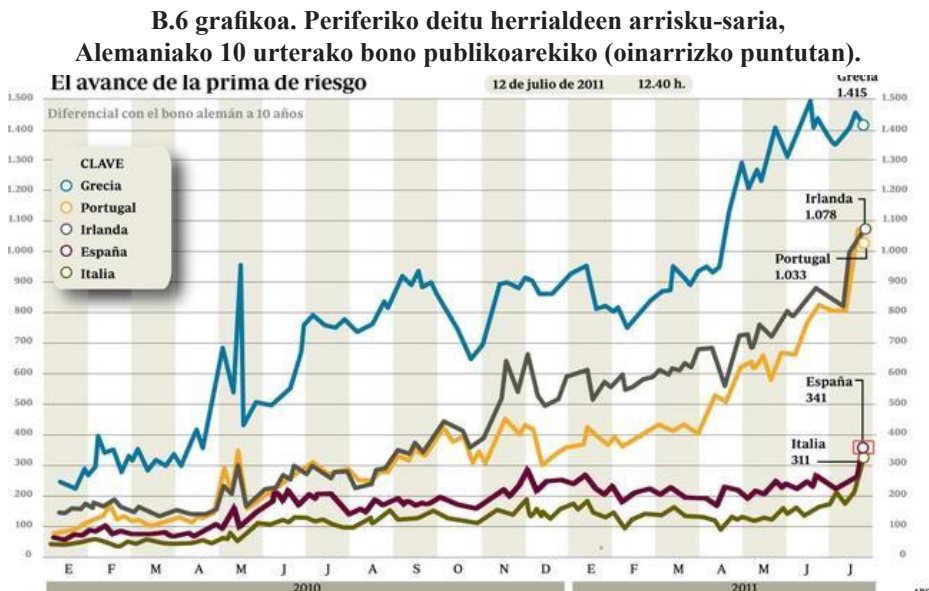
4.3.3. *Diru-batasuna ote aterabidea?*

Moneta Batasun bateko kide izateak (des)abantailak baditu likidezia- edo kaudimen-gabezia epe bati aurre egiteko garaian. Eurogunean ikusi izan da: batetik, Greziak edota Espainiak debaluazioa saihestu zuten txanpon bakarrari esker 2008ko finantza-krisiaren ostean. Bestetik, burujabetza-galeraren ondorioak ere pairatu zituzten (troika...) eta ezin izan zuten debaluazio bera baliatu euren arazoak arintzeko. Grezian 2015ean nabarmen ikusi zenez, tamainak ere badu garrantzia eta, batasunaren barruan estatu txiki batez ari bagara, burujabetza-galera nabarmenagoa da. Beraz, hemen ere tamainak axola du.

Eurosistema, euroguneako finantza-sistema da, euroa txanpon, EBZ buru eta herrialde guztientzat moneta politiko bakarra eta bateratua agintzen duen erakunde europarra da. Bere helburua txanponaren erosteko ahalmena bermatzea da, inflazioaren kontrolaren bidez. Zalantzarik gabe, 2008ko krisian, Europarentzat faktore bereizgarrienetako bat euroa bera izan zen: estatu ezberdinek eta batasun politiko argirik gabe partekatzen duten txanpona izaki, txanpona jaulkitzeko ahalmenik ez dutela. Hala, finantza-merkatuek presio itzela egin ahal izan zieten (periferiko deritzen) hainbat estaturi, euroaren izatea bera zalantzan jartzearaino. Horrek EBZ bultzatu zuen politika arras heterodoxoak martxan jartzera, baina ez dute ezabatu euroa deuseztatu behar dela uste dutenen joera.

Nor dira baina finantza-merkatuak? Munduko kapitala, dirua, dira; hau da, bankuak, inbertsio-funtsak, pentsio-funtsak, funts subiranoak, *hedge fund* espekulatzailerak eta beste. Aurrezkia bideratzen dute, inbertsioak eginez. Erabateko eta ia berehalako mugikortasuna dute munduan, lan-faktoreak ez bezala.

Nola egiten dute presioa? Euren defizita finantzatzeko arazoak eragiten dizkiete estatuei, euren zor publikoa saldaz eta ezin jasanezko errentagarritasunak eskainiz. Finantza eratorriak erabiliz eragin dezaketen presioa oso handia da, euren ez den zorra ere sal dezaketelako, apustuak biderkatuz, erregulatu gabeko aktoreen kasuan bereziki (*hedge fund* direlakoak). Presio horrek eurotan bere burua finantzatu ezinik laga zituen zenbait estatu, euren zorrarentzat eskari nahikorik gabe eta porrotaren mugan, EBZk debekatua baitu zuzenean estatu bat finantzatzea. Arrisku-saria zor publiko ezberdinen arteko errentagarritasun aldea da, merkatuen presio horren termometroa. Bistan da presio hori ez dela berbera Europar Diru Batasuneko (EDB) herrialde guztietan, hurrengo grafikoan ikus daitekeenez.

Iturria: *Expansión*. 2011ko uztailearen 12a.

Eurogunea suntsitu zitekeela bolo-bolo zabaldu zen orduan, Mario Draghi EBZren presidenteak, 2012ko uztailearen 27an, bere adierazpenik sonatuena egin zuen arte: «Euroguneari eusteko egin beharreko guztia egingo dugu. Eta, sinetsidazue, nahikoa izango da». Argi gelditu zen EBZk asmo osoa zuela euroa, proiektu politiko gisa nagusiki, manten zedin.

Egun diseinatu den moduan, EDBk arazo larriak agertu ditu ordea. Europar Diru Batasunak, osotasunean hartuta, aldagai finantzarioetan ez du itxura txarrik: zor publiko eta pribatu, defizit publiko edo kontu korronteen defizit aldetik, ez du AEBk edo Erresuma Batuak baino posizio txarragorik. Baina batasun politikorik ezak, berorren hauskortasunak eta gizarteen zatiketa politikoak, herrialde ezberdinetan presioa oso ezberdina izatea ekarri du, presio asimetrikoa, alegia.

Horren adierazgarri argigarria, Joseph Stiglitz Nobel saridunak 2016ko abuztuan plazaratutako iritzia⁴⁶: «Stiglitz calls for amicable divorce if euro area can't reform». Hobe dibortzio lagunkoia, erreforma premiari aurre egin ezina baino.

Diru Batasunean (DB) kide izatea abantaila edo desabantaila da? Hiru faktore nagusik eragiten dute erabaki horretan:

- DBn txoke simetrikoak nagusi izatea komeni da, ez asimetrikoak. Alegia, kide diren estatuak antzeko egitura ekonomikoak izatea komeni da, hau da, merkataritza intrasektoriala izatea gehiago, intersektoriala baino. Hartara, txokeen erreakzio edo ondorioak sektore bakoitzeko enpresen artean

46. <<http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-08-18/stiglitz-calls-for-amicable-divorce-if-euro-area-can-t-reform>>.

gertatuko dira (modu simetrikoan), eta ez sektoreka (modu asimetrikoan). DBko kide batzuk sektore jakin batzuetan bakarrik espezializatuak badira (adibidez, turismoa edo nekazaritza-produktu batzuk), zenbait gertaerak kalte handia egin diezaiekete, beste kideek (industrialagoak, kasu) batere kalterik nozitu gabe. Horrek zaildu egiten du guztien intereseko moneta-politika ezartzea, premia ezberdinak dituztelako. Estatu kide bakoitzak sektore gehienetan jarduera badu, txoke edo ezusteko gertaerek berdintsu eragingo diete. Adibidez: Eskozia independente baten ekonomia nagusiki petrolio edo gas industrian oinarrituko balitz, txanpon propioa komeniko litzaioke (Norvegiak duen bezala), eta ez Erresuma Batua edo euroa (petrolio inportatzaile direlako eta sektoreak ez duelako aparteko pisurik haien ekonomian).

- Batasun fiskal edo koordinazio fiskala: altxor bateraturik ezean eta deskoordinazio fiskala nagusi bada (kide bakoitzak politika fiskala gogara badarabil, zerga zein gastu publikoak), estatu kideen finantzaketa-kostuak ezberdinak izango dira. Hortaz, politika fiskal bateraturik ezean, mugak agertuko dira estatu bakoitzaren politikan, baten defizita besteen txanpon-jaulkipenarekin ordain ez dadin. Beraz, DBko kide izateak autonomia fiskala mugatzen du.
- DBren barruan eskulanaren mugikortasuna izatea komeni da, txoke asimetrikoak gertatuz gero, horiei erantzuteko gaitasun edo malgutasun handiagoa izan dadin. Mugikortasun horrek zenbat eta hizkuntza-, kultura- edo lege-muga handiagoak izan, komenigarriagoa izango da kide bakoitzak bere txanpona izatea.

Beraz eta irakaspen gisa: eurogunearen beraren egonkortasuna kolokan dago oraindik 2016an, estatuen politikak eta interesak koordinatzeko zailtasunagatik, zatiketa politiko hazkorragatik eta, oro har, Europako proiektuak herritarren artean duen babes gero eta zalantzakorragoagatik. Eurogunearen barruan gerta litezkeen aldaketak edo erreformak Europako prozesu independentistei (eta unionistei ere) eragingo die, estatu ezberdinek txanpon bateratua erabiltzeko egindako ahaleginik garrantzitsuena, bakarra delako. Batasun politiko eta fiskala, Eurobonoak, lirateke behin betiko konponbidea. Egun politikoki egingarria ez dena.

4.4. IRAKASPENAK

Laburbilduz, Eskozian eta Katalunian ikusitakotik, irakaspenak izan badira euskal edo bestelako prozesu independentista baterako:

- Ziurgabetasuna ez da doakoa. Beraz, prozesuaren iraupenak, denborak, axola du. Aldaketa azkar eta argiak erabaki ekonomikoentzat lagungarri dira.
- Bankuek, bereziki handiak badira, arreta publikoa erakartzen dute eta, ondorioz, propagandagai izan litezke.

- Beldurra, mehatxuak, suntsipen-arma errealak dira eta konfiantza pitza dezakete.
- Bankuen deslokalizazioa aipatzean, egoitza sozialaren aldetaz ari dira, moneta-jaulkitzailearen bermea ziurtatu nahian. Banku zentralak eskaintzen duen «azken buruko mailegatzailer» edo «lender of last resort» funtzioa ziurtatu nahi izaten da. Horrek enpleguan izan dezakeen eragina mugatua da oso.
- Banaketa-prozesua adostua bada, bereziki moneta berdina mantenduz, arazorik gabe egin liteke. Barne-erronkak bi dira: publikoaren babes mantentzea eta finantza-sistema osasuntsua mantentzea. Horretarako garrantzitsuak dira aktibo eta pasiboen dibisakako oreka, bankuen kaudimena eta Altxorraren eta banku zentralaren jokaera. Kanpo-erronka, atzerriko bazkide eta hartzekodunen konfiantza lortzea da.
- Banaketa-prozesua adostua ez bada eta, bereziki, txanpon berri bat jaulki beharra balekar, bankuen likidezia- eta kaudimen-arazoak handitu daitezke, konfiantza higatuz, estatuaren kaudimena kutsatuz eta atzeritarren konfiantza zailduz.
- Banku-sistemaren kaudimen-arazoen estatuak (baita zaharrak ere) kutsa ditzakete.
- Moneta- edo diru-batasun batek argi-ilunak ditu. Zehazki, euroguneak, oraindik ebatzi ez diren arazoak eta erreforma-premiak ditu. Batasun politikoa (eta berarekin fiskala) giltzarria da.
- Banka arduratsuak (berankortasun txikia, mailegu ustel gutxikoa eta kaudimenduna) axola du.

4.5. BIBLIOGRAFIA

- BBVA Research (2016): *La incertidumbre sobre la política económica en España: medición e impacto*, Situación España. Primer Trimestre 2016. 1. Errekoadroa, <https://www.bbvaresearch.com/wp-content/uploads/2016/02/Situacion-Espana-1T16_R11.pdf>.
- Salmond, Alex (2015): *The dream shall never die*, William Collins [Sabino Arana Fundazioaren itzulpena: *Ametsa ezin da sekula hil* (2016)], <https://www.amazon.co.uk/d/Books/Dream-Shall-Never-Die-Changed-Scotland-Forever/0008139768#reader_0008139768>.
- Scotland's Future – Your Guide to an Independent Scotland. www.scotreferendum.com web orrian izan zena, egun hemen eskuragai: <<https://www.webarchive.org.uk/wayback/archive/20150220103023/http://www.gov.scot/Resource/0043/00439021.pdf>>.

5. Piketty-ren tesiei ekarpen bat: Eskozia eta Gini koefizientea. Aberastasunaren banaketa orekatuaz

Oskar Arantzabal Iraeta

5.1. SARRERA: «KAPITALA XXI. MENDEAN»

Thomas Pikettyren liburu ezagun bezain arrakastatsuak⁴⁷, hamabost urteko ikerketen ondoren, aberastasunaren dinamika historikoa aztertzen du. Epe luzeko perspektiba hartuz, batez ere azken hiru mendeak arakatu ditu. Kapitalaren definizio aldakorren jakitun (lehen lurra zena, orain higiezinak dira), hogei estatu adierazgarrienetatik bostetan zentratu du bere ikerketa eta, informazio historiko gehien eskaintzen duena denez, batez ere Frantzia. Ikuspegi humanista eranstean dio halaber XIX. mendeko literaturako pasarteak txertatuz, hala nola Honoré de Balzac eta bere Rastignac-en dilema: *zer da hobe, herentzia ona jasotzea ala lan asko egitea?*⁴⁸.

Karl Marxek 1867an argitaraturiko *Das Kapital* liburu mugarriaren ildotik⁴⁹, Mendebaldeko desorekak indar dibergenteei egozten dizkie; Simon Kuznets ekonomialari errusiar baikorrangoaren indar konbergenteei aurre eginez, azken horren ustetan aberastasunaren kontzentrazioa autozuzentzen baitzen.

Desoreka hazkorrek ezegonkortasuna eta gatazka dakartzate ondorio gisa. Horrela, Lehen Mundu Gerrak (1914-1918) aberastasunaren banaketari lotutako arrakala murrizteko balio izan zuen. Kolonialismoak ere badu zeresana, Pikettyk berak estimatzen baitu, adibidez, Erresuma Batuentzat hortik eratorritako diru-sarrerek herrialdearen aberastasunean bi urtekoak osatzen zituztela⁵⁰.

Hurbilketa historiko-estatistiko horri ez zaizkio kritikak falta izan, batez ere eskuinetik. Esate baterako, *The Economist*-ek, liberalismoaren bibliatzat hartzen den aldizkariak, Piketty «Marx moderno» bezala definitu du («sinesgarritasunik gabeko ezkertiar anti-amerikarra»), kapitalaren kalapitak maisutasun akademikoz lantzen dituelako, baina baita politika okerrak eskaini (mundu-mailako aberastasunaren

47. Frantzia 2013. urtean argitaratua *Le Capital au XXIe siècle* izenburupean, Éditions du Seuil. Orduetik, ekonomia-liburu bat izaki, ezohiko best seller bihurtu da hainbat hizkuntzataraz itzuli ondoren. Ingeleseko bertsioak 700 orrialde zituen.

48. *Le Père Goriot* (1835), Balzac-en *La comédie humaine* literatura-lan erraldoiaren barruan.

49. Bi hamarkada behar izan ziren itzulia izateko.

50. Kolonialismoaz eta militarismoaz 136-146 tarte eta 505. orrialdea irakurri.

gaineko zerga progresiboa). Pikettyk, besteak beste, ez omen du kontuan hartzen kapitalaren jabetza zabaldu egin dela urte hauetan guztietan zehar eta, betiere aldizkari horren arabera, haren argudioak pobreak dira (herentziakraziak sortzen dituen oligarkia antidemokratikoak, etab.)⁵¹.

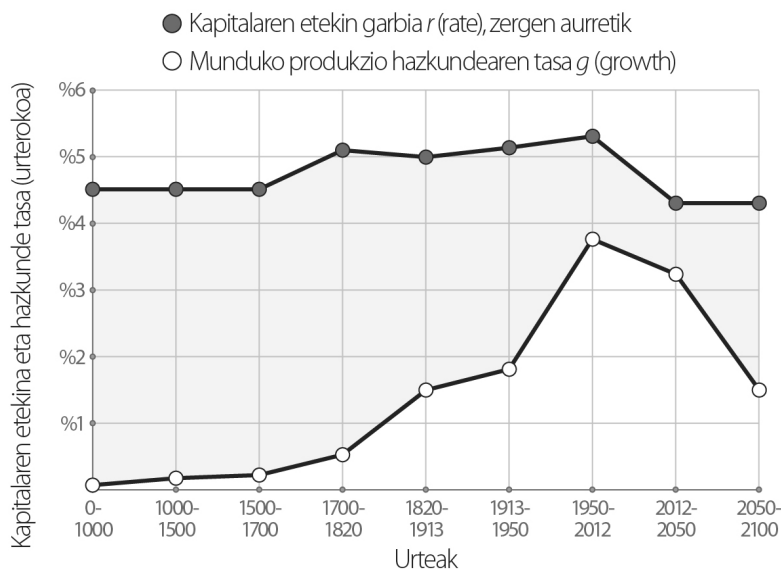
5.2. $r > g$

Historian zehar kapitalaren etekina ($rate=r$) beti hazkundearen ($growth=g$) gainetik ibili izan da: % 5 eta % 2 hurrenez hurren (1. irudian ikus dezakegunez). Pikettyren ustetan, hauxe da (eta izan da) kapitalaren muineko kontraesana. Gauzak horrela, 2010eko ondareek 1913koak parekatzen dituzte, *Belle Époque* zeritzon garaikoak (gogora dezagun Donostiako eraikin enblematiko gehienak garai horretakoak ditugula).

Ondorioz, berdintasun kontable tautologikoa bada ere, gizarte, garai eta teoria guztietarako balio duena, hauxe dugu kapitalismoaren lehen legea, sistemaren hiru kontzeptu nagusiak lotzen dituen:

α (sarrera nazionalak) = r (kapitalaren batez besteko etekin-tasa) $\times \beta$ (kapitala eta sarreraren arteko erlazioa)⁵²

1. irudia. Mundu-mailako kapitalaren etekina eta hazkunde-tasaren bilakaera historikoa.

Iturria: *Kapitala XXI. mendean* (2013).

51. Irakurketa sakonago baterako, 2014ko maiatzaren 3ko alean (11.-12. eta 68. orrialdeak). Beste batzuek, argiago, «gorria» eta «frantsesa» bezala definituko dute.

52. Horrela, kapitala gizarte jakin baten 6 urteko diru-sarrera nazionalen parekoa bada (% 600, beraz $\beta=6$) eta kapital horrek ematen duen etekina (r) % 5koa bada, kapitalaren parte-hartzea sarrera nazionalan (α) % 30koa izango da.

Hazkunde demografikoa berdintzailea omen da: itxura batean, herentzia gutxiago eta aurrezki handiagoa dakarrelako. Baina gure gaurko Europa geldu samar dago: arrapaladako zaharkitzean, kapital metatuko gizarte patrimonial bihurtu zaigu. Ez da harritzekoa, beraz, eurogunearen berariazko xedea inflazioari aurre egitea (Europako Banku Zentralaren betebeharrak nagusia), hots, diruaren balioari eustea (gogora dezagun historikoki Alemaniak gerrako bere zorrak inflazioan urtu zituela).

5.3. KAPITAL ETA SARREREN ARTEKO DINAMIKA

Estatu Batuek, independentzia lortu zuten lehen kolonia eta gaur egun munduko lehen potentzia ekonomiko direnak, ustezko «*meritokrazian*» oinarritzen den gizarte bat osatzen dute, super-exekutiboen soldatetatik eratorria. Hala ere, 2. iruditik ondoriozta daitekeenez, mende bat geroago (eta gerraosteko hainbat gorabehera tarteko) aberastasunaren banaketa desorekatua lehengo maila berberera itzuli da. Desberdintasunek bere horretan jarraitzen dute.

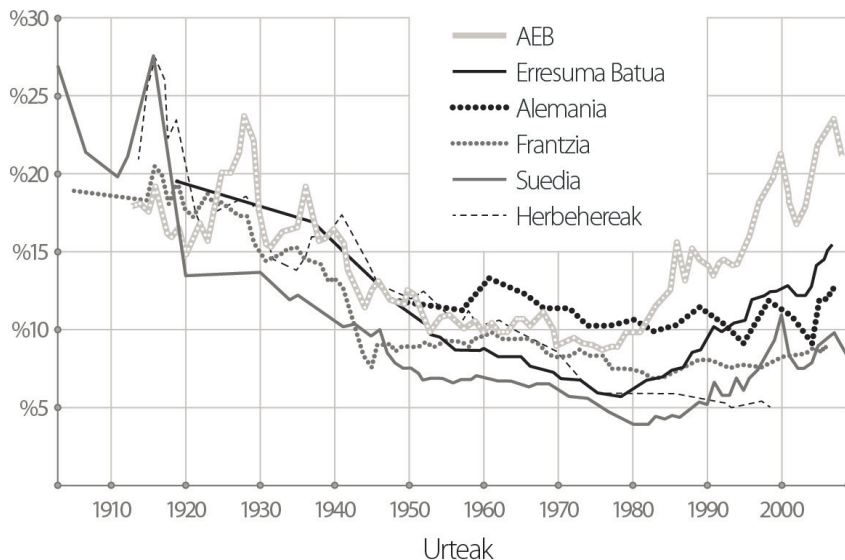
2. irudia. Sarrerren desoreka Estatu Batuetan (1910-2010).

Iturria: *Kapitala XXI. mendean* (2013).

Beste horrenbeste esan daiteke Europako hainbat herrialde aurreratu kontuan hartuz gero: Frantzia, Erresuma Batua, Alemania, Suedia, Holanda. Horien kasuan, ordea, haietako batzuen metropoli-izaeragatik herentzia historikoan oinarrituago. Begi-bistakoa denez, 3. irudian eta maila apalago batean bada ere, antzeko bilakaera bizi izan dute.

3. irudia. Ekonomia aurreratuetako % 1 aberatsenaren sarreraren bilakaera (1900-2000).

Iturria: Atkinson, Piketty eta Saez (2012).

Pikettyk dioenez, neurri handi batean, zor publikoa errentadunek zerga-ordaintzaileei egiten dieten mailegutzat jo daiteke. Beste modu batera esanda, aktibo pribatua pasibo publiko bihurtzen da. Horren irakurketa sakonago baterako kontuan hartzeko faktoreak ditugu honako hauek: mailegu militarrek, Keynes eta errentisten eutanasia (1936), pribatizazioak eta kultura kapitalista ezin bereiziagoak (Renaniako *stakeholder* eta Erresuma Batuko *stockholder*).

Laburbilduz, 2010ean, XVIII. eta XIX. mendeetan bezalaxe, stock/fluxua 5-6 urteko sarrerena genuke. Horrela iristen gara kapitalismoaren bigarren legera, asintotikoa dena, hots, epe luzearako besterik ez duena balio:

$$\beta \text{ (kapitala eta sarreraren arteko erlazioa)} = s \text{ (herrialdearen aurrezki-tasa)} / g \text{ (sarrera nazionalen hazkundea)}^{53}$$

Atal honetan, deigarria egiten zaigu Pikettyk egiten duen berariazko aipamena «espekulaziorako entusiasmo espainiarraz, bere ekonomiaren txikitasunean (sic) zaurigarria zenean»⁵⁴.

53. Horrela, herrialde batek urtero bere sarreraren % 12 aurrezten (s) badu eta hazkunde-tasa (g) % 2koa bada, kapital-sarrera erlazioa (β) % 600ekoa izango litzateke, hots, herrialde horrek kapitalean 6 urteko sarrera nazionalen parekoa metatuko luke. Horrek ondorio latzak izan ditzake aberastasunaren banaketan. Hazkunde apal batekin (demografikoa barne), Europak egun duena bezalakoxea, sekulako garrantzia irabaziko luke iraganeko kapitalak.

54. Ikus 213. orrialdea finantza-globalizazio garaian ekonomia «txiki» honek hautsitako markaz.

Azkenik, inflazioaren eraginaz egiten du hainbat gogoeta: hutsaren hurrengoaren, iraganeko aberastasunen errentismora darama; ez denean, ordea, aberastasuna birbanatu egiten du.

5.4. EGITURA ETA DESOREKA

Gini koefizienteari, hots, aberatsenen eta pobreenen arteko aldea neurtzen duen adierazleari, Pikettyk kritika ugari egin dizkio: sintetikoa dela, hau da, nahastu egiten duela lanak eta kapitalak sortutako desoreka; dimentsio bakarrekoa dela, hau da, gizataldeen kopuru finitoaren hipotesiak —benetan banaketa jarraitua denean— gutxietsi egiten duela koefizientea; fikziozko moneta darabilela (denbora eta herriak kontuan hartu gabe) eta, beraz, desoreken ikuspegi abstraktua eta esterilizatua ematen duela. Hala ere, gaur-gaurkoz erabiliena da herrialdeen artean alderaketak egiteko.

Berak landutako 4. irudian, aberastasunaren banaketa orekatuan, eskandinaviarren nagusitasuna agerikoa da.

4. irudia. Lan- eta kapital-sarrerren desoreka denboran eta espazioan.				
Multzo ezberdinen ehunekoa lan sarrera guztietan	Desoreka txikia, eskandinaviarrak, 1970-1980	Batezbesteko desoreka, Europa, 2010	Desoreka handia, AEB 2010, Europa 1910	Desoreka oso handia, AEB 2030?
%10 aberatsena	%25	%35	%50	%60
%1 aberatsena	%7	%10	%20	%25
%9 hurrengoa	%18	%25	%30	%35
%40 erdikoa	%45	%40	%30	%25
%50 pobreena	%30	%25	%20	%15
Dagokion Gini koefizientea (desoreka adierazle sintetikoa)	0,26	0,36	0,49	0,58

Iturria: *Kapitala XXI. mendean* (2013).

Kontabilitate nazionala hobetu eta *humanizatu* beharraz ere J. Stiglitz bera aritu zitzaigun 2009an. Gogora dezagun, adibidez, oinordetzaren gaineko zerga 1791tik goiti abiatu zela Frantzian eta errentaren gainekoa 1914 bezain gertukoa dugula (Espainian, azken hori, 1933an).

Pikettyk, ikuspegi frankozentriko batetik abiatzen bada ere, behin eta berriz, azpimarratzen digu kultura ezberdinek duten zerikusia historiaren bilakaeran. Horren lekuko batzuk zerrendatze aldera: ikusi dugunez, AEB ez dira igualitaristak, baina are gutxiago errentistak (kontrakoa esan al genezake Europari buruz?). Burbuila ekonomikoak errazago ematen dira herrialde batzuetan (Japonia eta Espainia jartzen ditu kasurako), beste batzuetan baino. Eskandinaviako hezkuntza-sistema igualitarista

eta barneratzailea dugu, baina berdintze-prozesu hori azken mende honetako kontua besterik ez da. Kontuak kontu, Europan, herrialderik aberatsenak eta produktiboenak zerga altuenak dituztenak dira (Suedian eta Danimarkan sarrera nazionalen % 50-60 bitartean), pobreen eta azpigaratuenak zerga txikiak dituztenak (Bulgaria eta Errumanian % 30 inguru). Gizakiaren pazientziarik ezaren psikologian kokatzen da kontsumoa aurrezkiaren aurretik jartzea. Sistema politikoak zeresan urria omen du azken emaitza ekonomikoetan: Erresuma Batua betidanik monarkia izan da, Frantzia berriz errepublika. Suedia eta Kanada kontraesan bezala beteak ziren, haien lurren balioa eskasa zenez, kanpoko kapital gehiagoren premian aurkitu baitziren. Banaketa bidezko erretiro publikoa belaunaldien arteko elkartasun-ituntzat har daiteke⁵⁵.

1870 eta 1914 urteen artean egin zen lehen globalizazioa eta herrialde barneko desorekak handiagoak ziren herrialdeen artekoak baino. Nolanahi ere, bistan denez, mundu-mailako Gini koefizientea ez da jaisten. Eta badira kontuan hartzeko beste aldagai batzuk ere: natura-baliabideek munduko BPGaren % 5 inguru osatzen dute eta armek sarritan inbertsioak babesten dituzte. Estatuek, azkenik, desjabetzeko gaitasuna dute.

5.5. KAPITALA ARAUTZEN XXI. MENDEAN

Pikettyren proposamenak kapitalaren gaineko mundu-mailako zerga progresibo bat ezartzea lekarke, estatu sozial baterako bidean.

Berak ere aitortzen du zaila dela, nahita edo nahigabea, kontraesantetan erortzen delarik: errazagoa delakoan AEBtik hastea Europako estatu txikietatik baino. Gerora baina, politikaren kaos eta aurreikusezintasunaz jabetuta, Maastrichten oinarritutako Europar Batasunetik hastea hobeto legokeela uste du, gizarte ideal baterako erakundeak sortuz, ez baitu garbi AEBn zoriontasun eta berdintasunerako eskubideak bermatuta daudenik. Meritokrazia agian bai, baina zergetan eta gardentasun demokratikoan oinarritutako gizarte-justizia ez.

Gogoetak eginez, Italia eta Espainiaren atzerakoitasun fiskalaz kezka agertzen du, baita zorraren mutualizazioa oztopatzen duen zerga-batasunik gabeko diru-batasunaz ere («zilegi al da estaturik gabeko moneta bat?» galdetzen digu Pikettyk). Kezka agertzen du, orobat, banku zentralen funtzioaz, ez omen dutelako aberastasuna sortzen, birbanatzen baizik. Zor publikoak, berriz (bere krisi eta guzti), alderantzizko birbanatzea eragiten du. Eta arriskuez ohartarazten gaitu: protekzionismoaz eta nazionalismoaz, estatuen arteko lehia fiskalaz (batez ere txikienen aldetik). Suitzako kantoien artekoa aipatzen du kapital eta ondarearen gaineko zergetan, % 1etik beherakoa aipatu lehia dela-eta. Frantzia ez da halakorik, zerga ezaguna bazaie ere. Ohi denez, paradisu fiskalek aberats izateko joera dute.

55. Esamolde ezaguna da banaketa bidezko erretiroa «ondarerik ez dutenen ondarea» dela, 431. orrialdean aipatua.

Ondorioz, eta liburuan espresuki aipatzen ez badu ere, Pikettyk iradokitzen duena zera da: Eskozia eta Katalunia bezalako estatu berriek beren proposamenen kontrako norabidea hartuko luketela. Kataluniari buruzko aipamen bakarrean, Espainiako kapital eta ondarearen gaineko zerga baino zertxobait altuagoa duela dio (% 2,75 eta % 2,5 hurrenez hurren)⁵⁶.

5.6. GINI KOEFIZIENTEA

Munduko desoreka ekonomikoak pil-pilean dagoen gaia bihurtu zaigun garai hauetan, azalera etorri zaigu Giniren adierazlea, Lorenzen kurban oinarritua eta gizarte bateko sarrerren banaketa neurtzeko tresna⁵⁷.

Modu errazean azalduta, 0 eta 1 arteko balioen artean kokatzen da: aberastasunaren banaketa guztiz orekatua denean lehena eta aberastasun guztia baten eskuetan balego bezala bigarreanean.

Corrado Giniren biografia (1884-1965) bitxia da benetan. 1912an argitaratu zuen *Variabilità e mutabilità* bere izena eramango zuen koefizienteari bidea emateko. Mussolinik 1926an Italiako Estatistika Institutuko zuzendari izendatu zuen eta bere hasierako diskurtsoan arraza zuriaren hegemonia adierazi zuen (eugenesia edo gizakiaren hobekuntza biologikoaren apologia eginez bidenabar). Nazismo eta faxismo urte haietan, erregimenaren elite kulturean mugitu zen: ekitaldi, manifestu eta aldizkarietan parte hartzen, lagunak ondo «kokatzen» edota *ducearen* aholkulari. Gerra ostean epaitua izan zen, Erromako katedra galdu gabe ordea, eta, bere kontzientzia zuritzeko-edo, Alderdi Unionistako kide bihurtu zen, Italia AEBri anexionatzea eskatzen zuena⁵⁸.

Ez zen garai haietako bakarra izan, Mussolini liluratu zuen beste soziologo eta ekonomialari italiar ezaguna dugu Vilfredo Pareto (1848-1923), Leon Walrasen jarraitzailea. Demokraziari kritika suntsitzailea egiteaz gain, indarkeria historiaren motortzat zuen eta boterea gutxiengo eliteentzat zela argudiatu, ez masentzat. Haren ustez, sozialismoa «*lapur* banden aristokrazia» besterik ez zen eta «*historia bera, aristokrazien hilerri bat*» (azeri «materialista» eta lehoi «idealisten» artean banatua gainera). Ez da harritzekoa, beraz, Mussolinik bizi osorako senatari-kargua ematea. 1906an gauzatu zuen bere behaketa ospetsua, hots, biztanleen % 20k jabegoaren % 80 zuela Italian (80-20 araua).

Hiru urte geroago, indizea ezagutarazi zuen, sarrerren banaketa desorekatuaren neurri gisa. Horrela, aberastasuna banatzeko modua «edozein gizarte, edozein garai edo herrialde»rentzat azaldu zigu⁵⁹.

56. Liburuaren 598. orrialdean aipatua.

57. Irakurketa sakonago baterako: Etxano, I. (2015): *Ekonomia eta iraunkortasuna. Oinarriak eta aplikazioak* (UEU), bereziki 53.-55. orrialdeak.

58. Gehiago jakiteko: Caparrós, M. (2015): *El amigo del Duce (EPS)*.

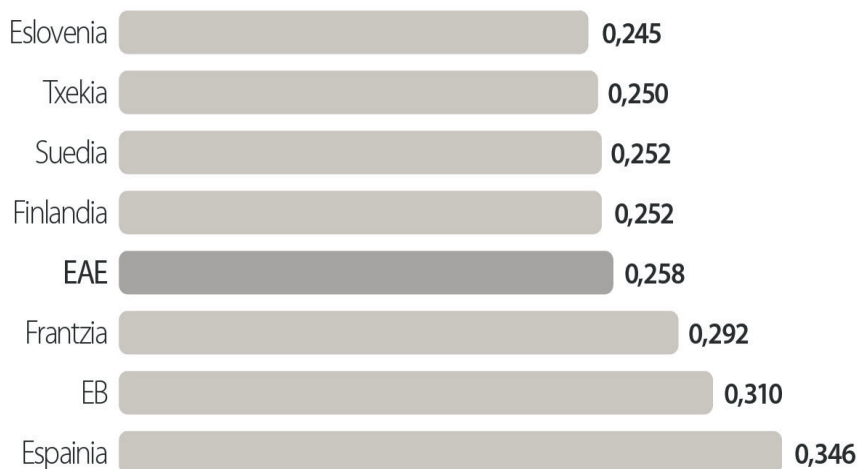
59. 13 Gehiago jakiteko: Dominguez, I. (2017): *El jovencito Mussolini*, Jot Down Cultural Magazine.

Biek ala biek, Ginik eta Paretok, faxismotik abiatuta, estatistika sozioekonomikoan berebiziko garrantzia izango zuten adierazleak utzi zizkiguten, ustez mundu hobe bat eraikitzeko bidean. Estimatzen da, gaur egun, mundu-mailako Giniren indizea 0,5etik gora kokatzen dela (0,3tik gorakoa berez kezkarria denean). Areago, erabilitako datu-iturri eta metodologiaren arabera; 0,645era iristen dela adierazten duen ikerketarik ere badago.

Kasu zehatzetara etorrira, Txinan, agintarien arabera, 1984. eta 2013. urteen bitartean indizeak 0,27tik 0,47ra egin zuen jauzi; ofizialak ez diren beste ikerketek azken zifra hori 0,61 dela adierazten dute.

Gurera etorrira, Euskal Autonomia Erkidegoko datuetara mugatuz, 1986. urtean 0,281 izatetik 2012. urtean 0,253 izatera pasatu da. Bigarren baxuena, Suediaren atzetik (0,244), EB-15eko herrialdeen artean. Horren batez bestekoa 0,308 dugu, garaianak, berriz, Portugal 0,342rekin eta Espainia 0,340rekin direlarik. Datu eguneratuagoek ere halaxe diote, 5. irudian ikus dezakegunez.

5. irudia. Gini koefizientea mendebaldeko European (2015-2016).

Iturria: EUSTAT.

Arestian aipatu dugunez, okerrera egin du mundu-mailako koefizienteak, areago 2008ko krisiaren ondoren. ELGAk emandako datuetan oinarrituta, ekonomia polarizatuago batean bizi gara. Azken hogeita hamar urteotako alderik handiena bizi dugu. % 10 aberatsena eta % 10 pobreena erkatzen baditugu, eta horrela neurtu zenbat aldiz gehiago irabazten duten lehenengo multzokoek bigarrenarekiko, honako ratio hauek damaizkigu: 1980ko hamarkadan 7-1, 1990ekoan 8-1, 2000koan 9-1 eta gaur egun 9,6-1. Beraz ia hamar aldiz gehiago⁶⁰.

60. Gehiago irakurtzeko: Mars, A. (2015.05.22): «La OCDE alerta del lastre de la desigualdad en el crecimiento» (*El País*).

Baina deigarria da oso lehen hamarrak (Danimarka eta Eslovenia buru), biztanleriari erreparatuz eta betiere 15 milioitik beherako irizpidea erabiliz, estatu txikiak direla. Ondoko 6. irudiak erakusten digu esandakoa.

6. irudia. Gini koefizientea munduko hainbat herritan (2007-2013).

	2013	2007
Mexiko	0,482	0,475
AEB	0,401	0,378
Erresuma Batua	0,351	0,361
Espainia	0,335	0,328
ELGA*	0,315	0,314
Frantzia	0,306	0,293
Alemania	0,289	0,287
Herbehereak	0,278	0,295
Austria	0,276	0,284
Suedia	0,274	0,259
Belgika	0,268	0,282
Finlandia	0,262	0,269
Islandia	0,256	0,286
Txekia	0,256	0,257
Norvegia	0,253	0,250
Eslovenia	0,250	0,240
Danimarka	0,249	0,246

Iturria: ELGA (2015).

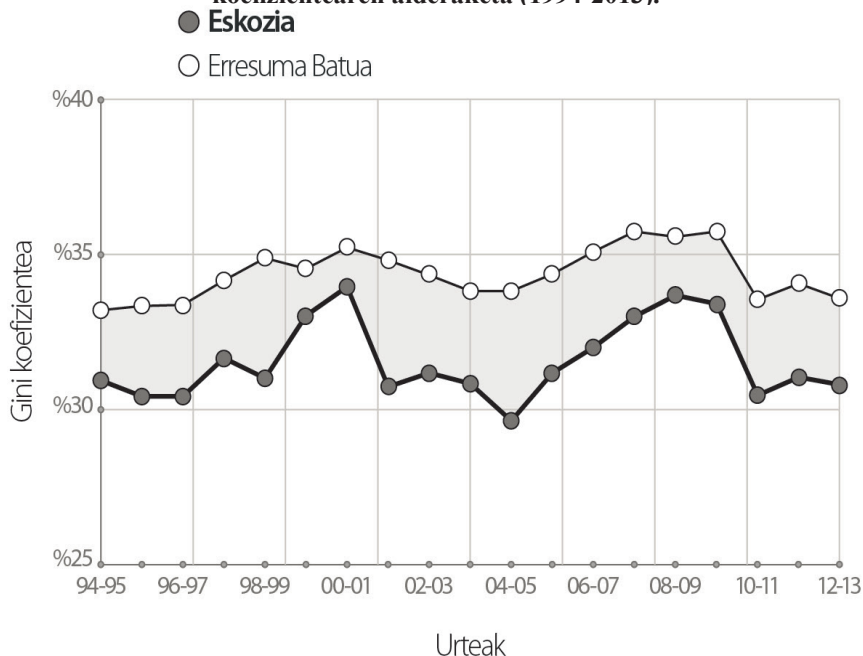
Esan gabe doa, beste adierazle sozioekonomiko batzuekin lotura duela⁶¹.

61. Ikus *Euskal Estatuari bidea zabaltzen. Lurraldea eta sozioekonomia*, UEU, 2012, batez ere 17.-31. orrialdeak.

Horrela, 2016an, munduko hamar herrialde zoriontsuenen artean seik bat egiten dute goiko zerrendarekin: Norvegia, Danimarka, Islandia, Finlandia, Holanda eta Suedia.

Pikettyren proposamen interesgarrien artean dago belaunaldien arteko ongizate erkatuaren neurketa, adierazle horiek poliki aldatzen baitira. Areago, dioenez, belaunaldikako azterketak egin beharko lirateke, baliatuz gizarte-zientzien «integraltasuna» (ekonomia, politika, soziologia eta kultura bilduz).

7. irudia. Eskoziaren eta Erresuma Batuen arteko Gini koefizientearen alderaketa (1994-2013).

Iturria: Scottish Government Statistics.

Eta erantsiko genioke, belaunaldi bakoitzari bere marko juridikoaz galdetzeaz gain, herrialdez herrialdeko metodologia erabiltzea, denetan ez baitu bilakaera berbera izan. Gure gaiari estuago lotzen gatzaiakiarik, horren lekuko dugu Eskoziaren eta Erresuma Batuen arteko alderaketa hau (7. irudian ikusgai)⁶², ia hogeitazko epe bat hartzen duena (belaunaldi bat baino gutxiago noski). 1999an «*devolution*» prozesua hasi zenetik, arlo sozialean modu aurrerakoian aritzeaz gain (doako unibertsitatea, adinduei etxerainoko laguntza, etab.), SNPren azken hauteskunde-programako zutabeetako bat izan zen Gini koefizientea hobetzea. Bere jatorriagatik paradoxikoa badirudi ere, Alex Salmondrek erreferendumari dedikatutako memoria-

62. <<http://www.gov.scot/Topics/Statistics/Browse/Social-Welfare/IncomePoverty/CoreAnalysis>>.

liburuan Adam Smith ekonomialari eta moralistaren aipu mamitsu bat dakarkigu gogora: «Gizartea ezin da zoriontsua izan gizarteko kide gehien-gehienak pobreak eta behartsuak badira»⁶³.

5.7. HETEROGENOTASUNAK

Pikettyk berak dioskunez, badira uneak zeintzuetan kuantitatiboa kualitatibo bihurtzen den eta, horretara, kontuan hartu beharko lituzkeen *The size of nations*⁶⁴ liburuaren irakaspenetako batzuk, hots, herrialde bakoitzaren barne-heterogenotasunak: geografikoak (zentralismorako joerak, ordu-aldaketak...), kulturalak (hizkuntza-aniztasunak), errentari lotutakoak (eskualdekako desorekak) eta ideologikoak (lehentasun politikoak, gerra zibilak...).

Ikusi dugun adibidean, ez da harritzekoa, atzean, arrazoi erlijiosoak ere egotea: Eskoziako presbiterianismoa Ingalaterrako anglikanismoa baino igualitaristagoa baita gizartearen kontzepzioan. Bestetik, atentzioa ematen du Japonia bezain homogeneoa den kultura batean hain koefiziente txarra ateratzeak: tamainak izango al du zerikusirik?

Historia ezagutza-iturri dugu: mugen jatorri arbitrarioa, urreari lotutako Espainiaren gainbehera, deskolonizazioaren kaosa, bozka bidez bainoago gerra bidezko zerga-progresibitatea, anglosaxoien aitzindaritza diru-sarrera *nazkagarrien* bahitzeko.

Ziprekoa bezalako «*korralito*» absurduak erakusten dizkigute txikien dramak eta handien porrotak. Pikettyk herrialde txikiei azkartasuna aitortzen die, baina haien izaera mugatua ere bai.

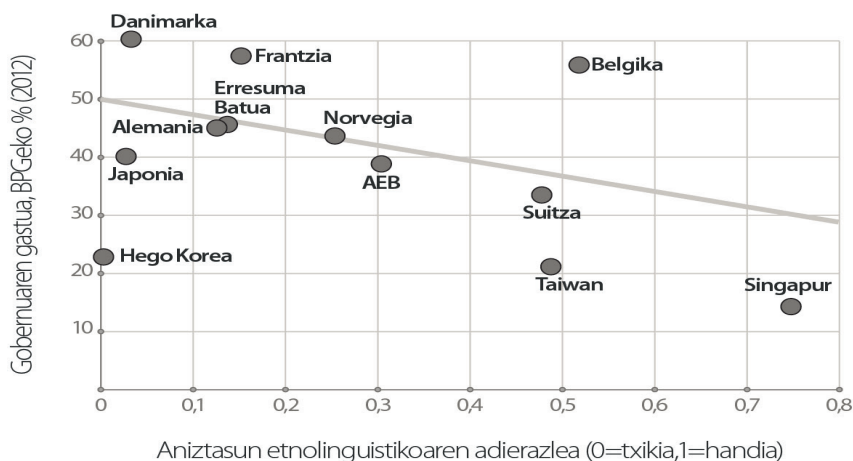
Desoreken sorreran diferentzia nazionalak ere aipatzen dizkigu Pikettyk. Horrela, politika publikoek norabide bat edo beste har dezakete. Ondoko 8. irudian argi ikusten da Danimarka (bere txikitasun homogeneoan) iaioena dela Pikettyk dioena aurrera eramateko. Herrialde bateko biztanleriaren tamaina eta homogenotasunak zerikusi handia du bere politika ekonomikoetan. Beraz, Eskoziaren burujabetzak hortik gertuago kokatuko luke Erresuma Batuaren barruan baino gehiago. Izan ere, Eskoziak % 20ko igoera aurreikusten zuen gastu publikoan.

63. Gai honen harira gehiago irakurtzeko: Salmond, A. (2016): *Ametza ezin da sekula hil*, Sabino Arana Fundazioa, 249. orrialdea.

Etxezarreta, M. (2015): «Nola izango da naturala pobreak eta aberatsak egotea?», *Argia*, 10.-14. orrialdeak.

64. AEBn 2003an ingelesez argitaratua (MIT), katalanezko bertsiorik bada, ez, ordea, gaztelaniazkorik.

8. irudia. Kultur dibertsitatearen eta gobernuaren gastuaren arteko loturak (2012).

Iturria: *The political economy of linguistic cleavages*, Desmet, Ortuño-Ortín, Wacziarg.

5.8. ERAKUNDE «MENTALAK»

Pikettyk dioenez, Estatua, konfiantzan oinarritutako eraikuntza politiko-kulturala dugu. Demokrazia erreala eta justizia soziala ez dira soilik merkatu eta parlamentuetara mugatzen. Erakunde berezi eta beregainak behar dira, ekonomiak eta gizarteak sorturikoak. Araudi moral moduko lehengo ekonomia politikoa, gizarte idealaren erakundeak.

Esate baterako, eta zehazte aldera, aurrekontu-parlamentuak. Horrela, adibidez, Irlandaren moduko sozietate-zerga (Eskoziak kopiatu nahi izan zuena) ez zatekeen salbuespen. Horretarako hezkuntzan eta naturan inbertitzea gomendatzen du, jabego berriak eraikiz (publiko-pribatuak eta gobernantzak).

Horregatik, hain zuzen ere, *state-of-the-art* edo jarduneko literatura akademikoan⁶⁵ sistema politiko barnerakoien eta harraparien arteko bereizketa egiten da. Lehenek, inklusiboek, ongizate orekatua dakarte, aberastasuna sortu ondo banatua izateko; bigarrenek, ordea, ez sortu, ezta ondo banatu ere.

Danimarkak, bere botere publiko zilegi eta eraginkorrarekin, zenbait adibide interesgarri eskaintzen dizkigu «erakunde mental» horien lekuko:

- *Zoriontasunaren ikerketarako institutua*⁶⁶, BPGak ez baititu bizitzako gauza interesgarrienak neurtzen, hala nola konfiantza, elkartasuna, gardentasuna...

65. Gaian sakontzeko: Acemoglu, D. eta Robinson, J. (2012): *Por qué fracasan los países*, Deusto.

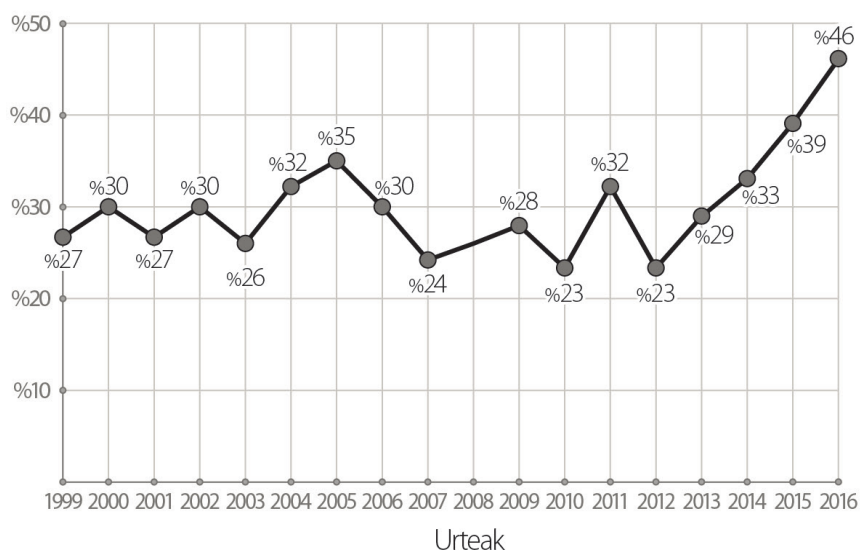
66. Gehiago irakurtzeko: Sánchez, C.M. (2014): *Dinamarca, el país más feliz del mundo*, Semanal, 18-24 mayo, Meik Wiking zuzendariari eginiko elkarrizketa, 18.-25. orrialdeak.

- *Gobernuko politika publikoen berrikuntzarako Mindlab*⁶⁷ laborategia, herritarren parte-hartzeaz gizarte-politikak hobetzeko, esate baterako itxaron-zerrendak murriztea.

Anekdotak gisa kontatzen da, Danimarkako gobernuak zerga-jaitsiera bat iragarri zuenean, jendea kalera atera zela zerbitzu publikoek okerrera egingo zuten beldur. Beste batzuek hauteskundetarako amu gisa darabilte, Laffer-en kurba baliatuz: gehiegizko zergek desmotibazioa zor dezakete. Samuelsonek eta Galbraithen diotenez, Reaganen agintaldiko «eskaintzaren aldeko» ekonomian, zergen jaitsiera diru-bilketaren jaitsierarekin bat etorri zen eta, beraz, teoria zapuztu.

Eguneratze aldera, berriki ezagutzera eman diren zenbait inkestak honako bi irudi hauetan (9. eta 10.) laburbiltzen dituzte Eskoziaren ikuspegiak. Brexitaren iragarpenaren ondoren, bere burujabetzaz duen sentimendua aldekoagoa da, baina aldi berean ere eszeptikoagoa EBrekiko.

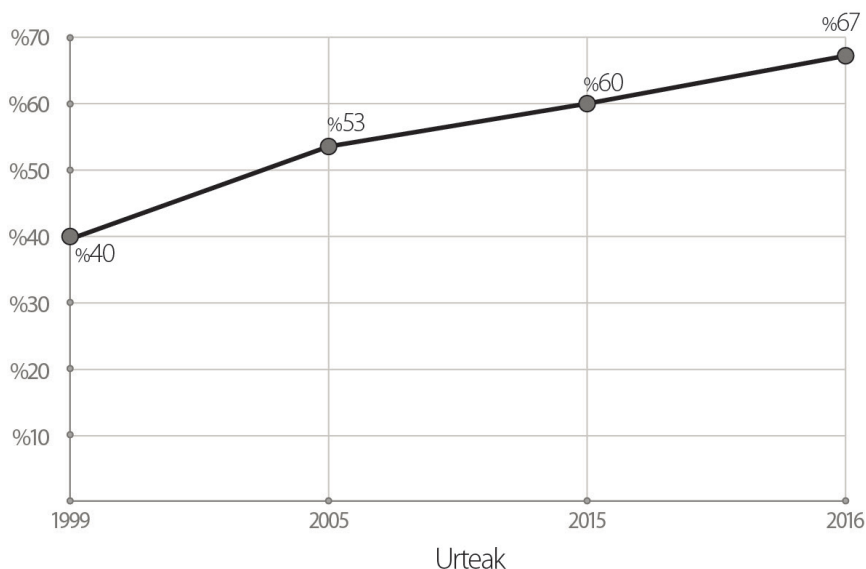
9. irudia. Eskoziako independentziaren aldeko jarreraren bilakaera (1999-2016).

Iturria: Scottish Government Statistics (2017).

67. Gehiago irakurtzeko: Renobales, I. (2014): «Arazoek egoera aldatzeko balio dute», *Berria*, ekainaren 10a, Christian Bason zuzendariari eginiko elkarrizketa, 40. orrialdea.

10. irudia. Eskoziako euroeszeptizismoaren bilakaera (1999-2016).

Iturria: Scottish Government Statistics (2017).

5.9. IRAKASPENAK

Pikettyren liburua aipu esanguratsu batekin hasten da: «*Bereizketa sozialak soil-soilik oinarritu daitezke onura komunean*» (1789ko Giza eta Hiritarraren Eskubideen Deklarazioaren lehen artikulua)⁶⁸ Beraz, Gini koefizientea zero izatea ezinezkotzat jotzen dugu. Helburua zenbaki horretara ahalik eta gehien hurbiltzea genuke.

Pikettyk arrazoizko kritika metodologikoak egiten dizkio Giniri. Guk ere haren konponbideari. Mundu-mailako kapitalaren gaineko zerga bat munduan zehar pasaporterik gabe bidaiatzea bezain utopikoa iruditzen zaigu. Osotasunetik xehetasunetara pasatu beharrean gaude.

Azken ehun urteotan munduan dagoen estatu kopurua erruz ugaltu da eta korrelazio-analisia bilatu beharko genuke herrialde horietako bakoitzean Gini koefizienteak izan duen bilakaera ezagutzeko.

Zantzu guztien arabera, estatu txikietan (eta, ondorioz, erakunde «mental» kulturaliki homogeenagoetan) garapena hobea izan da handi eta heterogeneoetan baino.

Egiari zor, neurketa gutxi egin da heterogenotasun-kostuen zenbatekoa jakiteko, baina dirudienez estatu handietan gertatu diren zatiketa etnolinguistikoek alderantzizko erlazioa dute arrakasta politiko eta ekonomikoarekin. 1960-2010 urte-

68. *Kapitala XXI. mendean*, 13. orrialdea.

bitartean berrehun herrialdetako datuak aztertu ditu Flandriako VIVES Institutuak⁶⁹, tamaina eta emaitzak lotzeko asmoz.

Laburbilduz, aldeko ezaugarrien artean honako emaitza hauek aurkitu dituzte: txikiak aberatsagoak dira per capita BPGan, gobernu handiagoak dituzte, zuhurragoak dira zerga-politikan (alegia, zor publiko txikiagoak darabiltzate, besteak beste errazagoa zaielako zerga-bilketa), lehiakorragoak dira (negozioetarako ingurune hobeagatik), inflazio txikiagoa dute, kanpo-merkataritzara irekiagoak dira eta kanpo-inbertsio zuzen gehiago jasotzen dute.

Bistan denez, alabaina, aurkako arrazoiak ere badira: oinarrizko ondasun publikoen (osasuna, hezkuntza, armada —kasua balitz—...) kostu altuagoak dituzte (bai biztanle bakoitzeko baita balio absolututan ere) eskalako ekonomiengatik, eta zaurgarriagoak dira kanpoko shock kasuetan (beren ekonomien izaera irekiak kalteberago bihurtzen ditu) eta, beraz, haien hazkunde-tasa hegakorragoa dateke. Testuinguruak eta interesak hartzen dute garrantzia zatitze-prozesuetan.

Gure gaiari dagokionez, aberastasunaren banaketa orekatuaz, errazagoa omen da antzeko bizi-maila ematea biztanleria txikiei. Hitzez hitz:

Gini koefizienteak eta Kuznets ratioak⁷⁰ ez dute korrelazio sistematikorik adierazten herrialdearen tamainarekiko. Salbuespen bakarra dirudi 5 eta 15 milioi biztanle arteko herrialde multzoak, modu esanguratsuan Gini koefizientea % 4 txikiagoa delako herrialde handiekiko bai eta Kuznets ratioa ere (azken hori ez hain modu esanguratsuan)⁷¹.

J. Azurmendiren hitzak geure egingo ditugu:

Nazio konkretu bakoitzari bere baldintzen arabera sistema politikoa dagokio. Ez dago sistema bat derrigor edozeinentzako egokiena. (...) Gobernu sistemak eta nazioak elkarri egokitu behar dute. Elkarri egokitze hori prozesu dinamikoa da, historikoa. Nazioaren izaerak bere gobernuaren eragina dauka, gobernuak atzera nazioaren izaeran⁷².

Beste eredu baten bila dabilta estatu berri bihurtu nahi duten Eskozia eta Katalunia. Biak ala biak Eskandinaviara begira. Alex Salmond Eskoziako lehen ministro ohiak Ipar Itsasoko aberastasunaren ardatza aipatu zuen behin baino gehiagotan (batik bat Norvegia petroleoduna, haiekin antza gehien duen ekonomia delarik). Artur Mas Kataluniako Generalitateko *president* ohiak Mediterraneoko Danimarka izan nahi dutela belaunaldi bat barru. Ondoko 11. irudian, Gini koefizientearen erkaketan, argi geratzen zaigu gizarte-ereduak berak ere zatiketa eragiten duela Espainia eta Erresuma Batuen kasu heterogeneoetan.

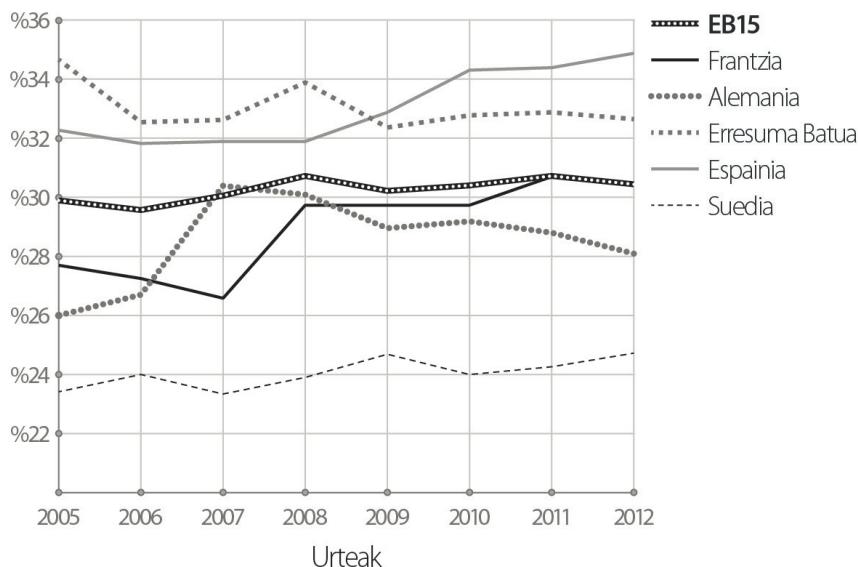
69. Vlaamse Instituut voor Economie en Samenleving (2013).

70. Kuznets ratioak diru-sarreraren arabera jende-multzoak alderatzen ditu, goiko % 20a eta beheko % 40a.

71. Testu osoa jatorrizko bertsioan irakurtzeko 24. orrialdean.

72. *Historia, arraza, nazioa* (2016), 528. orrialdean.

11. irudia. Gini koefizientearen erkaketa gertuko zenbait estatutan (2005-2012).

Iturria: Gini koefizientea (Wikipedia).

Itxura guztien arabera, behialako bi inperioren (britainiar zein espainiar) gainbeheraren aurrean geundeko aberastasunaren banaketa orekatu edo desorekatuaren auziaren harira. Kolonialismoak metropoliko (eta ingurukoen) diru-sarrerak areagotu zituen bezalaxe, *desinperialismoak* honakoa ekarri beharko luke: (Gini koefizientearen) «*egiturazko konpresio-prozesua*», Pikettyren hitzak erabiliz, eta orain arte gertatu ez dena munduaren historia garaikidean.

Oso zeharka bada ere, Pikettyk AEBko libertarioak aipatzen ditu: muturreko liberalismoaren aldekoak, estatuaren tamaina ahalik eta txikienaren aldekoak, baina, era berean, erkidego txikien estatu bihurtzeko eskubidea aldarrikatzen dutenak, munduko estatu kopurua ugalduz.

Faxismotik abiatutako pentsamenduak ekarri zigun Gini koefizientea eta berau hobetze aldera bi muturreko proposamen ageri zaizkigu: mundu-mailako zerga bakarra alde batetik, eta bakoitzaren zerga bestetik. Marxek zioen bezalaxe «*muturrek elkar ukitzen dute*»...

Azkenik, eta batez ere Brexitaren ondoren ozenago entzuten ari diren egiazko europar ahots federalistei⁷³ gogora diezaiegun EBren sorrera *Benelux* izenarekin ezagutu zena izan zela (Belgika, Holanda eta Luxenburgoren arteko lankidetzaren ondorio). Hiru horiek Gini koefiziente onargarrien artean kokatzen dira. Ez da harritzekoa, beraz, txikien arteko interdependentzia eta beharrezko zaien

73. Berriki Eneko Aizpuruak *Europar mezularia* (Katakarak, 2017) izenaz itzuli duen Robert Menasseren *Der europäische Landbote* (2012) genuke horren adibide aurreratua.

handitasuna izatea helburu. Batasunaren baitan, halaber, txikiak erakutsi dute europarazaleenak direla, baina norbere nortasuna eta kultura ekonomiko homogeneoa galdu gabe. Herbehereetan berriki izandako azken hauteskundeek horren aldeko bozka ekarri dute.

5.10. BIBLIOGRAFIA

- Acemoglu, D. eta Robinson, J. (2012): *Por qué fracasan los países*, Deusto.
- Alesina, A. eta Spolaore, E. (2003): *The size of nations*, MIT.
- Askoren artean (2012): *Euskal Estatuari bidea zabaltzen. Lurraldea eta sozioekonomia*, UEU-Ipar Hegoa Fundazioa.
- Azurmendi, J. (2014): *Historia, arraza, nazioa*, Elkar.
- Bradford DeLong, J. (2014): «El problema de la derecha con Piketty», *El País*, maiatzaren 11.
- Caparrós, M. (2015): *El amigo del Duce*, EPS.
- Colina, S. (2015): «Miren Etxezarreta: “Mundua ez dugu bozkatuz aldatuko”», *Argia*, **2.458**, 10-14.
- Damijan, JP *et al.* (2013): «Is there a premium in the size of nations?», *Discussion Paper*, **40** (2013ko azaroa), Vives, KU Leuven.
- Dominguez, I. (2017): «El jovencito Mussolini», *Jot Down Cultural Magazine*.
- Economist, The (2014a): *Piketty*, May 3rd 2014.
- , (2014b): *Goldilocks nationalism*, September 27th 2014.
- , (2016): *Anarchy in the UK / Post-Brexit turmoil*, July 2nd-8th 2016.
- Etxano, I. (2015): *Ekonomia eta iraunkortasuna. Oinarriak eta aplikazioak*, UEU, Bilbo.
- Haria (2012): *Viabilidad económica de la independencia. Estatu txikiak munduan*, Nabarralde, 2012ko martxoa.
- Mars, A. (2015): «La OCDE alerta del lastre de la desigualdad en el crecimiento», *El País*, 2015eko maiatzaren 22a.
- Ménasse, R. (2012): *Der europäische Landbote (Europar mezularia)*, Katakarak (2017).
- Perez, A. (2014): «Ametsa ez da hil», *Argia*, **2.430**, 4-8.
- Piketty, T. (2014): *El capital en el siglo XXI*, Fondo de Cultura Económica.
- Salmond, A. (2016): *Ametsa ezin da sekula hil*, Sabino Arana Fundazioa.
- Sánchez, C.M. (2014): *Dinamarca, el país más feliz del mundo*, Semanal, 18-24 mayo.
- Scottish Government (2015): <<http://www.gov.scot/Topics/Statistics/Browse/Social-Welfare/IncomePoverty/CoreAnalysis>>.
- Vanguardia, Dossier (2015): *El futuro del Reino Unido*, Abril-Junio 2015.
- Varoufakis, Y. (2016): «Brexit, ondorioak eta eraginak», *Argia*, **2.515**, 26-27.

Hitzostea: subjektu politikoaren eraikuntza

Hitzaurreko oin-oharrean aipatu genuen liburu honen edizioa Kataluniako kontsultaren dataren aurretik itxi zela. Beraz, honaino esku artean (eta begi aurrean) izan dituzun orrialdeak, irakurle hori, 2017ko urriaren 1eko erreferendumaren berri jakin gabe idatzitakoak ziren; hobeto edo okerrago. Egun horretan mundu osoak (ustez mendebaldeko Europa zibilizatua barne) bozka-emaile baketsuek bizi izandako jazarpen eta errepresio lazgarria ikusteko parada izan zuen. Nazio-estatu indarkeriaren legeak herri-nazio demokraziaren zilegitasuna bortizki jipoitu zueneko.

Eta, oztopoak oztopo, parte-hartzea % 42koa izan zen. Hain zuzen, 2005ean Europako Konstituzioaren gaineko erreferendumaren parekoa eta, gainera, aldeko babes handiagoz: % 90 Kataluniakoan, % 82 Europakoan. Katalunian errolda osoaren % 38k independentziaren alde bozkatu zuen. Gogora dezagun 1978an Espainiako Konstituzioaren gaineko erreferendumean, Hego Euskal Herrian, % 34,5ek baino ez zuela haren alde egin. Belaunaldi oso baten ondoren, datu hotzak eskuetan, zalantza gutxi...

Europar Batasuna asaldatua agertu zen bortizkeria-irudiak ikustean ekintza demokratiko eta baketsu baten aurrean, baita bitartekaritza-lanak egiteko bere burua eskaini ere, balio europarren defentsan. Handik gutxira, kontrara, zera adierazi zuen: «Katalunia aurrekari bihur daitekeela eta Europa 98 estatuko erakunde bihurtu hogeit urte barru». Berez, bere logika estatistikoa duen horrek: Europar Batasuna munduko bigarren gerra handiaren ostean AEBren eredutik abiatu zen. Gaur gaurkoz, AEBn 327 milioi biztanle bizi dira 50 estatutan banatuta, bakoitzak batez beste 6,5 milioi ditu. Europar Batasunean, berriz, 507 milioi bizi gara 28 estatutan, 18 milioi batez beste. Demagun hiritarren eta erakundeen arteko hurbiltze-prozesu batek balizko 98 estatu izatea dakarrela, batez beste 5 milioi biztanlerekin. Ikusi dugunez, kopuru horren bueltan kokatzen da aberastasunaren banaketa orekatuagoaren salbuespena. Zein da beraz arazoa?

Azken bi urte horiek, 2014ko udazkena gure abiapuntutzat hartu eta gero, gertakari esanguratsuak utzi dizkigute, *Grexite* & *Brexit* bezala ezagutu ditugunak: 2015eko ekainean Greziak erreskateari buruz galdetu zien herritarrei. % 62ko parte-hartzearekin, % 61ek ezezkoa eman zuen, baina ezer gutxirako balio izan zuen. Handik urtebetera, 2016ko ekainean, Erresuma Batuak Europar Batasunean

jarraitu ala ez erabaki behar zuen. % 72ko parte-hartzearekin, % 52k ezezkoa eman zuen (dakigunez, Eskozia, Londres eta Ipar Irlandaren salbuespenekin, zeinetan baiezkoak irabazi zuen, % 62, % 60 eta % 56 hurrenez hurren). Europako Itunaren 50. artikulua aktibazioa ekarri zuen ondorio gisa, zeinean nazio-estatuak euren buruari aitortzen baitiote Batasunetik banatzeko eskubidea.

Ordutik Katalunian gertatutakoak (errealitatearen ukazioak, lanuzte nazionalak, atxiloteta politikoak, erbesteko gobernuak...) ezagunak zaizkigu. Orri hauek atondu eta apailatu aurretik Espainiaren demokraziarik eza izan genuen gogoetagai, areagotu dena Konstituzioaren 155. artikulua ezarpenarekin. Estatu batzuek ez diete estatu ez diren zenbait aitortzen banatzeko eskubidea. Europar Batasuna bera datorkigu burura: zergatik Eskozian bai eta Katalunian ez? Eskubide berdinak al ditugu europar hiritar guztiok? Nolako Europar Batasuna eraiki nahi dugu? Zein balioren gainean? Printzipioak edo interesak lehenesten dituen? Demokratikoak al dira lege guztiak? Nortzuk dira subjektu politikoak? Onargarriak al dira objektu politikoak? Tamainak axola al du, Danimarka baino handiagoa den Kataluniaren kasuan esate baterako? Historiak zeresanik ba al du, Norvegia bezalako herri batek 500 urte beranduago batasun behartuari aurre egin zionean adibidez? Konkista eskubiderik ba al dago?

Kataluniak, Eskoziaren aurrekari «legalarekin», agerian utzi du Europar Batasunaren egonezina, batez ere bere buru inperial ohiarekin. Historian zehar munduko kanpo-muga askoren diseinatzaile izan dugun Europa berbera bere barne-mugak birpentsatu beharrean dago. Autoritarismoari aurre egin nahi dioten gehiengo hazkorrak pizten ari dira Europa zaharreko bazterretan. Horregatik (eta askoz gehiagorengatik) eskertu nahi ditugu katalanak eta eskoziarrak, demokrazian sakonduz, beldurrik gabeko subjektu politiko propio eta duinak eraikitzen hasi eta ari direlako. Hasierako ikasgaiak amaierako irakaspen bihurtu zaizkigu euskaldunoi.

Sailean argitaratu diren beste liburu batzuk

Moneta-teoria berrirantz

Joseba Felix Tobar Arbulu

1999an argitaratua

ISBN: 84-8438-001-7

Kanpo-zorraren patologia

Joseba Felix Tobar Arbulu

2001ean argitaratua

ISBN: 84-8438015-7

Euskal Herriko ekonomia

Yolanda Jubeto Ruiz, Mikel Zurbano Irizar, Solange Mariluz

2002an argitaratua

ISBN: 84-8438-025-4

Inbertsio-proiektuen azterketa eta balorazioa herri-erakundeetan

Alaitz Mendizabal, Amaia Urkiola, Juan Felix Jauregi-Arraburu,

Imanol Basterretxea, Maider Aldaz

2003an argitaratua

ISBN: 84-8438-036-X

Inflazioaren aurka: Bankugintza berriaren jarduerak

Joseba Felix Tobar Arbulu

2004an argitaratua

ISBN: 84-8438-054-8

Ekonomia sozialaren erronkak kapitalismo globalean

Antxon Mendizabal Etxabe, Anjel Mari Errasti Amozarrain

2004an argitaratua

ISBN: 84-8438-049-1

Enpresaren ekonomia eta zuzendaritza: Teoria eta praktika

Iñaki Heras Saizarbitoria

2004an argitaratua

ISBN: 84-8438-047-5

*Euskal Autonomia Erkidegoko Ekonomia Ituna eta Nafarroako Ekonomia
Hitzarmena*

Baleren Bakaikoa Azurmendi

2007an argitaratua

ISBN: 978-84-8438-097-9

Politika ekonomikoaz

Adrian Zelaia Ulibarri

2009an argitaratua

ISBN: 978-84-8438-234-8

Industria politikaz

Adrian Zelaia Ulibarri

2010ean argitaratua

ISBN: 978-84-8438-291-1

Ekonomia globala

Mikel Zurbano, Eflen Areskurrinaga, Alfonso Dubois, Helena Franco, Yolanda Jubeto, Mertxe Larrañaga, Jon Larrañaga, Elena Martinez, Antxon Mendizabal, Eduardo Bidaurreazaga

2010ean argitaratua

ISBN: 978-84-8438-292-8

Diru Teoria Modernoa eta finantza-ingeniaritza

Joseba Felix Tobar Arbulu

2013an argitaratua

ISBN: 978-84-8438-446-5

Enpresaren Zuzenbiderako sarrera: eskemak

Belen Garcia, Eider Larrazabal, Josu Sagasti, Itziar Villafañez, Aitor Zurimendi

2015ean argitaratua

ISBN: 978-84-8438-537-0

Ekonomia eta iraunkortasuna: oinarriak eta aplikazioak

Iker Etxano Gandariasbeitia

2015ean argitaratua

ISBN: 978-84-8438-569-1

Ekonomia Sailean *Uztaro* aldizkarian argitaratu diren artikuluak

Lan-taldeak enpresa txiki eta ertainetan (ETEetan)

Albizu, Eneka; Jauregi-Arraburu, Juan Felix; Basterretxea, Imanol; Barrutia, Jon; Landeta, Jon; Mitxeo, Jone, *Uztaro* **18**, 3-15.

Euskal enpresa eta lankidetzak-akordioak

Albizu, Eneka; Jauregi-Arraburu, Juan Felix; Basterretxea, Imanol; Barrutia, Jon; Landeta, Jon; Mitxeo, Jone, *Uztaro* **21**, 35-43.

Balantzeen eguneratzea eta bere eragina urteko kontuetan

Aldazabal Etxebarría, M. Edurne; Saitua Iribar, Ainhoa, *Uztaro* **25**, 3-12.

Ingurumenaren kudeaketarako enpresa-autorregulaziorako ekimenak Europar Batasunean: EMAS erregelamenduaren hedapenaren analisia

Allur Aranburu, Erlantz, Heras Saizarbitoria, Iñaki, Laskurain Iturbe, Iker, *Uztaro* **87**, 25-48.

Bilboko Burtza 1992. urtean

Alonso Lopez, Ibon, *Uztaro* **7**, 3-16.

Telelana: lan-eredu baten testuingurua

Alonso Lopez, Ibon, *Uztaro* **13**, 23-34.

Kontabilitate Plan Orokorren egokitzapena mozkin helburu ez duten erakundeentzat

Amiano, Iratxe; Zubiaur, Gaizka; Aldazabal, M. Edurne, *Uztaro* **41**, 3-14.

Unibertsitatea Garapenerako Lankidetzak Deszentralizatuan: Euskal Autonomia Erkidegoko kasua

Amiano Bonaetxea, Iratxe, Gutiérrez Goiria, Jorge, Villena Camarero, Unai, *Uztaro* **91**, 5-20.

Bioaniztasunaren galera eta jabetza eskubideak

Ansuategi Cobo, Alberto, *Uztaro* **15**, 3-15.

Familia-enpresak eta finantzaketa: zuzendaritza-organoen ezaugarriak eta erabakiak

Arzubiaga Orueta, Unai; Iturralde Jainaga, Txomin; Maseda García, Amaia, *Uztaro* **96**, 5-20.

Neuromarketinari hurbilketa: erabilgarritasuna eta eztabaida etikoa

Aurteneche Maruri, Ainhoa; Gilsanz Lopez, Ainhize, *Uztaro* **100**, 57-77.

Industria kulturalaren garapena

Azpillaga Goenaga, Patxi, *Uztaro* **9**, 7-19.

Betiko bankaren presentzia interneten: bezeroentzako laguntzaren aspektu ezberdinen azterketa konparatiboa
Barrenetxea Ayesta, Miren; Celestino Gutierrez, Agurtzane; Etxegarai Legarreta, Olatz; Flores Garcia, Pedro, *Uztaro 39*, 11-25.

Zientzia eta herria. Euskal ekonomilari baten ikuspuntua
Barrutia Etxebarria, Xabier, *Uztaro 6*, 3-12.

Altos Hornos de Vizcaya-ren berregituraketa
Barrutia Etxebarria, Xabier, *Uztaro 32*, 3-16.

Transnazionalak eta garapena
Barrutia Etxebarria, Xabier, *Uztaro 39*, 27-38.

Txina nazioarteko testuinguruan: oihalgintza eta jantzigintza
Barrutia, Xabier; Areskurrinaga, Efren; Martinez, Elena, *Uztaro 58*, 11-26.

Aktiboen arrisku-balioa Monte Carlo simulazioaren bitartez
Betzuen Zalbidegoitia, Amancio; Barañano Abasolo, Aitor, *Uztaro 81*, 5-15.

Globalizazioaren inguruko zenbait gogoeta
Bidaurreazaga Aurre, Eduardo, *Uztaro 28*, 3-35.

Eskualde-mailako integrazio ekonomikoa eta egitura aldeanitzaren barrukoa, garapenerako estrategia modura
Bidaurreazaga Aurre, Eduardo, *Uztaro 43*, 3-16.

Finantza-aukeren analisisa
Bilbao Garzon, Alberto, *Uztaro 22*, 13-39.

EAEko Fundazioen Legea: funtzionamendu eta jardueren azterketa Zuzenbide, Ekonomia eta Kontabilitatearen ikuspegitik
Corral, Javier, Maguregi, M. Lorea, Elechiguerra, Crisanta, *Uztaro 95*, 5-34.

AOI Kontabilitateko ikasgaietan: ikasketen hizkuntzak eraginik al dauka ikasleen pertzepzioan?
Corral Lage, Javier; De la Peña Esteban, J. Iñaki; Garcia Delgado, Sonia M.; Ipiñazar Petralanda, Izaskun; Peña Miguel, Noemi, *Uztaro 99*, 31-49

Toledoko Hitzarmenaren ondoren, ongizate-maila esku pribatuetan
De la Peña Esteban, J. Iñaki, *Uztaro 40*, 19-36.

Oinarritzko errentaren proposamena Nafarroan eta Euskal Autonomia Erkidegoan
De la Peña Esteban, J. Iñaki, Fernandez Sainz, Ana, *Uztaro 88*, 17-30.

Hezkuntza-erakundeen kudeaketa orekatua: EFQM ereduan oinarritutako Balanced Scorecard «akademikoa»

Del Burgo Garcia, Unai, Luengo Valderrey, María Jesús, *Uztaro* **85**, 5-29.

Euroa oso gertu daukagu

Erauskin lurrita, Iñaki, *Uztaro* **38**, 3-18.

Herri Administrazioen erosketa eta kontratazio iraunkorreko jardunbide egokiak

Erauskin Tolosa, Artizar, Martinez Tola, Elena, Zurbano Irizar, Mikel, *Uztaro* **90**, 5-24.

Hazkunde ekonomikoaren teoria klasikotik eta modernotik desazkunderako jauzia

Erauskin Tolosa, Artizar; Barinaga-Rementeria Zabaleta, Itziar; Zubeltzu Jaka, Eugenio, *Uztaro* **98**, 31-52

Euskal Dragoiak Erdiko Erresuman: Mondragon Taldeko Multinazionalak Txinan

Errasti Amozarrain, Anjel, *Uztaro* **84**, 43-65.

Multifuntzionaltasuna eta baso-eredu produktibistaren krisia. Funtzio ekologikoak

Bizkaiko baso-politikan

Esparta Soloeta, Iñaki, *Uztaro* **68**, 5-30.

Landa-garapen politika eta ingurumenarekiko harremana Euskal Autonomia

Erkidegoan (1992-2008)

Etxano Gandariasbeitia, Iker, *Uztaro* **70**, 27-47.

Natura-eremu babestuen balorazio ekonomikoa Euskal Herrian: berrikusketa

bibliografi ko bat

Etxano Gandariasbeitia, Iker, *Uztaro* **74**, 5-19.

Ekonomia erregionalari buruzko zenbait ohar: Euskal Herriko kasua

Etxebarria Kerexeta, Goio, *Uztaro* **2**, 3-18.

Langileen ezagueren erabilera eta berrikuntzara zuzendutako industri politikaren

gaurkotasuna Euskal Herriko Komunitate Autonomoaren kasuan

Etxebarria Kerexeta, Goio; Gomez Uranga, Mikel, *Uztaro* **1**, 15-33.

Energiak eta erregaiak (Itzulpena)

Etxebarria Otadui, Ander, *Uztaro* **41**, 101-114.

EAEko etxebizitza-politika garapen iraunkorraren argitan

Etxezarreta Etxarri, Aitziber, *Uztaro* **67**, 5-19.

Euskarazko kultur industrien lokalizazioa berrikuntza sozialaren ikuspegitik. Margin

Ugalde Kultur Parkearen kasua

Etxezarreta Etxarri, Enekoitz; Zendoia Sainz, Jose M., *Uztaro* **82**, 5-32.

Sailkapen-analisia aldagai hertsia eta irekia batera tratatuz. "EHUdenda" inkesta euskaraz erantzun zutenen kasua
Fernandez Agirre, Karmele, *Uztaro 62*, 33-45.

Negozio-ekintzen globalizazioa eta kontabilitatea bateratu beharra
Garayar Erro, Ainhoa, *Uztaro 47*, 3-15.

Ikuskaritza-arauegia aldaketak: bide onetik gabiltza?
Garcia Delgado, Sonia M.; Ipiñazar Petralanda, Izaskun, *Uztaro 49*, 7-20.

Ikuskaritza-jardueren kalitate-kontrolak Europako eremuaren ikuspegitik
Garcia Delgado, Sonia M.; Ipiñazar Petralanda, Izaskun, *Uztaro 55*, 9-28.

Kopenhageko Klima Aldaketari buruzko Konferentzia: helburua Mexikon lortu behar da
Garcia Lupiola, Asier, *Uztaro 73*, 23-37.

Boterea eta lidergoa antolakuntzetan: kontzeptuak, taktikak, emaitzak
Gonzalez Simón, Miguel; Guenaga Garai, Galder, *Uztaro 54*, 9-26.

Lidergoa eta enpresa: lidergorako potentziala, jatorria eta enpresako rol nagusiak
Gonzalez Simón, Miguel; Guenaga Garai, Galder, *Uztaro 60*, 13-34.

Lidergoa, aktibo ukiezinak eta ezagutzaren kudeaketa antolakuntzetan
Gonzalez Simón, Miguel; Guenaga Garai, Galder, *Uztaro 66*, 21-40.

Lidergoa eta Kapital Emozionalaren kudeaketa enpresetan
Gonzalez Simón, Miguel; Guenaga Garai, Galder, *Uztaro 80*, 51-75.

Lidergoa, fl uxu-egoera eta produktibitatea enpresetan
Gonzalez, Miguel; Guenaga, Galder; Hernando, Goizalde, *Uztaro 84*, 5-40.

Euskal Armak Asian. Armagintzaren historiaren istorio bat
Goñi Mendizabal, Igor, *Uztaro 55*, 9-29.

Ekonomia eta Enpresaren arloko euskarazko produkzio zientifikoa Uztaron
Guenaga Garai, Galder; Zurbano Irizar, Mikel, *Uztaro 100+*, 59-61

Jokabide kodeak, label sozialak eta enpresaren gizarte erantzukizuna nazioartean
Heras Saizarbitoria, Iñaki, Errasti Amozarrain, Anjel Mari, *Uztaro 37*, 19-46.

Kalitate-kudeaketaren paradigma: enpresen kudeaketarakobeste moda bat?
Heras Saizarbitoria, Iñaki, *Uztaro 67*, 21-31.

Kirol ez-profesionala babesteko arrazoiak: lau euskal enpresaren kasua
Ibargurengoitia Urretxua, Kepa; Arzubiaga Orueta, Unai, *Uztaro 97*, 17-28.

Emakumeok, zientzia eta teknologia
Jubeto Ruiz, Yolanda, *Uztaro 33*, 3-19.

Aurrekontu publikoek sexurik ote dute? Genero-aurrekontuen osagai eta erronka nagusiak
Jubeto Ruiz, Yolanda, *Uztaro 61*, 25-44.

Lurretiko elikatuta-sektorea. Egoera eta perspektibak
Lan Kide Aurrezkia, *Uztaro 2*, 47-61.

Emakumearen arazo ekonomikoen analisi teoriko orokorra
Larrañaga Sarriegi, Mertxe, *Uztaro 17*, 73-84.

Emakumeen aldeko ekintza positiboaren analisi
Larrañaga Sarriegi, Mertxe, *Uztaro 34*, 3-13.

Kooperatibismo usufruktuario kubatarrean oinarritutako hainbat iradokizun
Lertxundi Barañano, Jabier, *Uztaro 57*, 39-47.

Euskal gizaki autoalternatiboa sozioekonomian (I. atala)
Lertxundi Barañano, Jabier, *Uztaro 59*, 9-22.

Praktikak Europako Goi-mailako Hezkuntzaren Espazioaren barnean
Lertxundi, Aitziber; Mendizabal, Alaitz; Olasolo, Aitziber, *Uztaro 50*, 9-21.

Euskal gizaki autoalternatiboa sozioekonomian (II. atala)
Lertxundi Barañano, Jabier, *Uztaro 61*, 47-61.

Euskal gizaki autoalternatiboa sozioekonomian (III. atala)
Lertxundi Barañano, Jabier, *Uztaro 65*, 7-18.

Euskal sektore aeronautikoa. Eraketa, egoera eta berrikuntza-sistema sektorialeko eragileak
Lopez Odriozola, Urko, *Uztaro 72*, 23-56.

Teknologiaren ekaitzak
Mendizabal Etxabe, Antxon, *Uztaro 5*, 3-7.

Lekualdatzeak eta enplegu kooperatiboa Fagor Elektrotresnak E. Koop.-ren ataka
Mendizabal, Antxon; Errasti, Anjel Mari; Etxezarreta, Enekoitz, *Uztaro 57*, 11-37.

Europako elkartean sartzeak Euskal Autonomi Elkartean izandako eragin ekonomikoa
Navarro Arantzegi, Mikel, *Uztaro 2*, 19-35.

Inflazioaren teoria integral baterantz
Renteria Uriarte, Xabier, *Uztaro 20*, 37-59.

Iraupeneko nekazaritza-ekonomia eta lurzorua ren narriadura
Pascual Garcia de Azilu, Unai, *Uztaro* **35**, 19-31.

Sarrera endogeno gauzatua
Rubio Peña, Jesus, *Uztaro* **42**, 3-16.

Mikroenpresek ere balio soziala dute? Stakeholder ikuspuntua
San Jose Ruiz de Aguirre, Leire; Manso, Markel, *Uztaro* **102**, 5-31

Familiaren kapital sozialaren eta berrikuntzaren azterketa: «Familiaren efektua» kapital
sozialean
Sanchez-Famoso , Valeriano, Maseda , Amaia, Iturralde , Txomin, *Uztaro* **92**, 27-39.

Sistema ekonomikoaren bikoiztasuna eta prezio-kontrolerako teoria bat
Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **1**, 35-51.

Plangintza eta merkatua: Kalecki eta Kornai-ren ikuspegia
Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **5**, 9-16.

Zaborkeriak ari bira, dugun egina
Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **7**, 17-29.

Alokairutik langile-subjetibotasunera
Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **8**, 3-17.

Enpresa-berrikuntza eta transferentzia teknologikoa Euskal Autonomi Elkartean
Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **10**, 3-15.

Ecuaren jaulkitzea: analisi ekonomikoaren aplikazio berezia
Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **12**, 3-11.

Nazioaren subirotasun monetarioa
Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **16**, 13-20.

Produkzioaren teoria monetario berrirantz
Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **21**, 21-33.

Kapital finantzia eta inflazioa
Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **30**, 13-41.

Interesak eta amortizazioak
Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **44**, 3-17.

Zertan zetzan Iraken aurkako gerra hura?
Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **47**, 17-39.

Euskal Herriko Konfederaziorantz
Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **62**, 47-78.

Garapen-proiektu eta -programetan parte hartzeko eredu eraldatzaileak eztabaidatzeko ildoak
Villalba Egiluz, Unai, *Uztaro* **64**, 37-49.

Ekonomi historiaren historia: sarrera bat
Zaldua Gonzalez, Iban, *Uztaro* **6**, 59-75.

Ekonomia versus ekologia: historialaritzarentzako zenbait irakaspen
Zaldua Gonzalez, Iban, *Uztaro* **25**, 13-45.

Hizkuntza-faktorea analisi ekonomikoan
Zendoia Sainz, Jose M., *Uztaro* **36**, 3-24.

Administrazio publikoaren kontabilitate-eredu berria
Zubiaur Amiano, Gaizka; Amiano Bonaetxea, Iratxe, *Uztaro* **29**, 3-24.

Zerbitzuen sektorea: Euskal Ekonomi krisiaren irtenbide?
Zurbano Irizar, Mikel, *Uztaro* **2**, 63-82.

Tokiko ekonomia-gobernantza berrikuntza sozialaren begiradatik
Zurbano Irizar, Mikel; Estensoro, Miren; Larrea, Miren, *Uztaro* **77**, 23-41.

